

Розділ I

Загадкове зникнення. Женя Кисіль і капітан Горбатюк. Перше знайомство з Вітасиком Граціанським

У суботу тридцятого вересня о тринадцятій годині двадцять п'ять хвилин раптово і загадково зник учень шостого "Б" класу Вітасик Дорошенко.

Останнім Вітасика бачив його друг і однокласник Женя Кисіль.

— Ну, давай розкажуй все по порядку! — старший слідчий карного розшуку капітан Горбатюк пильно примружився, дивлячись на Женю. Шестикласнику Киселю здалося, що ті примружені очі зазирали йому в самісіньку душу.

— Ну... — Женя зітхнув. — Ну, я вже казав Регіні Ігнатіївні... Я стояв у коридорі біля вікна. Бачу, Дорошенко зайшов до туалету. Минуло півгодини, а він не виходить. Нарешті я не витримав, зайшов — а у туалеті нікого нема.

— А може, ти не помітив, як він вийшов.

— Не міг я не помітити. Я весь час на двері дивився.

— А через вікно?

— Третій поверх. Та й зачинене було вікно. Тільки кватирка. Вузька така. Не пролізти. Він же не горобець, щоб через кватирку вилетіти.

— А чого ти у коридорі стояв?

— Його чекав... — Женя одвів очі. — Щоб помиритися.

— Ви посварилися?

— Ага.

— Чого?

— Та я йому наговорив...

— Що?

— Та... різних слів... нехороших.

— Нащо?

— Та... через того Вітасика.

— Якого?

— Та Граціанського ж... Новачка. Він у нас тільки з'явився...

— Граціанського, кажеш, новачка... — якимсь неувважливо повторив капітан Горбатюк, оглядаючи "місце події", тобто туалет.

Після школи Женя ще нікому нічого не говорив, — ходив по місту, шукав, сумнівався. Хто його зна, може, він таки проґавив Вітасика, не помітив, як той вийшов...

Але надвечір, коли поприходили з роботи батьки, а Вітасик додому так і не з'явився, Женя не витримав і все розказав. Батьки сполошилися і побігли в міліцію. Почалося офіційне слідство.

У школі було порожньо й безлюдно. Пізній вечір. Тільки в кабінеті директора юрмилися схвильовані вчителі, невміло заспокоюючи Вітасикових батьків. На "місці події" слідчий просив нікого не товктися. Він вирушив туди тільки вдвох з "головним свідком".

Капітан Горбатюк уважно оглянув туалет, скривився, почитавши деякі свіжі написи на стінах і на дверях, які технічки ще не встигли ліквідувати, помацав шпінгалети на вікні, визирнув із вікна у двір, обдивився і розвів руками:

— Щось не те. Через вікно ходу нема. Гола стіна, ринва далеко, аж он де... Або ти просто не помітив, як він вискочив, або...

— Не міг я не помітити! Я очей не зводив! Клянусь! — Женья гупнув себе кулаком у груди.

— Але ж зрозумій. Так не буває. Без причини, з доброго дива, не залишаючи жодного сліду, навіть у фантастичних творах ніхто не зникає. Все у світі має свої причини й наслідки. Кожна загадка має свою розгадку. Інша річ, що іноді її важко розгадати. Але розгадка є. Отже, давай думати разом. Куди він міг подітися? Хтось із туалету виходив після того, як туди зайшов твій друг?

— Виходив. Якийсь одинадцятикласник вусатий. Валера, здається, звать. Прізвища не знаю. Семикласник Гриша Свистуненко. Вася Таратута з шостого "А". І... і Вітасик Граціанський, про якого я вам говорив. Оце і все.

— А не міг він вийти разом із вусатим одинадцятикласником, ховаючись за нього?

— Не міг. Той одинадцятикласник повз мене отак-о пройшов.

— А за семикласника?

— Свистуненко ще менший за Вітасика. Дарма що семикласник. За нього не сховаєшся.

— А що ж ти наговорив своєму Вітасику через того новачка Вітасика? Ще й звуть їх однаково.

— Та... Кажу ж, різні слова образливі...

— Чого?

— Бо дуже вже мій Вітасик тому Вітасику заздрив.

— Заздрив?

— Ага.

— Чого?

— Ну... через плеєр... І взагалі... Я йому сказав: "Невже ти здатний тільки заздрити, а сам ні на що путне не годен?"

— А ти не заздрив?

— Та хай він горить, той плеєр! Разом із Вітасиком! Граціанським, ясна річ.

Отут, дорогі друзі, давайте на якийсь час залишимо Женю Киселя наодинці з капітаном Горбатьюком (ми ще до них повернемося обов'язково) і познайомимося ближче з новачком Вітасиком Граціанським, оскільки він у нашій детективній пригоді відіграє роль аж ніяк не останню.

Вітасик Граціанський з'явився у класі через два тижні після початку навчального року. Його поява не була несподіванкою. Всі вже знали, що у класному журналі записаний новачок. Першого ж вересня про це сповістила всезнаюча Муся Чапінога, племінниця вчительки математики Галини Сергіївни. Вона сказала, що новачка нема, бо він із батьками на курорті у Коктебелі, в Криму.

— Ич, паразит, — пхикнув Вітасик Дорошенко. Ще й не побачивши навіть Граціанського, він уже вперше йому позаздрив. Вітасик Дорошенко ніколи не був у Криму тим паче у Коктебелі.

Коктебель! Це звучало по-іноземному, все одно як Ніцца, Біариц, Марсель... І викликало в уяві синє море, білі кораблі, пальми на набережній, по якій походжають туди-сюди прекрасні кінозірки й пихаті мільйонери у запаморочливих дорогущих шмотках...

— Чому паразит? — смикнула плечиком гарненька Милочка Петриківська. — Якби тебе повезли, і ти б поїхав. Просто заздриш.

Вітасик почервонів. По-перше, тому що це сказала Милочка. Що б вона не говорила, він завжди червонів. По-друге, тому що вона влучила у самісіньке, так би мовити, "яблучко".

— А от і паразит! — сказав Женя Кисіль. — У Коктебель їздять самі паразити — новочасні багатії.

Що б не сказала Милочка, Женя завжди заперечував. До того ж він був Дорошенків друг із першого класу.

— Ну от не люблю, коли не знають і патякають! — підтримала Милочку Оксана Фіцелович. — Не бачили ще хлопця у вічі, а вже обзивають. От не люблю! Подивилися б на себе!

— Є на що дивитися! — пхикнула Милочка. Вітасик знову почервонів.

— Є чи не є, а все моє! Подумаєш, красива, як свиня сива! — Женя любив римувати.

Одне слово, як бачите, ще до своєї появи Вітасик Граціанський викликав у класі гарячі розмови і навіть дискусію.

І от він з'явився.

— Салют, чуваки! Привіт, чувихи! Ну, як у вас тут атмосфера? Жити можна? Кисень не перекривають?

Очі його весело іскрилися. Збентеженості, ніяковості, як це буває у новачків, не помічалось ані крихти.

Стрункий, кучерявий, гарний, з блискотливими карими очима, Граціанський одразу сподобався дівчаткам. І від перших же його слів вони охоче, поблажливо захихикали.

Хлопці хотіли втерти йому носа, і Шурик Дармовис уже навіть вигукнув:

— Диви, який шустрик! От я тобі зараз...

Але Граціанський миролюбно схилив голову набік і голосом кота Леопольда з мультфільму проказав — Реб'ята, давайте жить дружно!

Всі засміялися. Конфлікту не вийшло.

На Граціанському була фірмова джинсова куртка, адидасівські кросівки, на лівій руці японський годинник.

Вітасик перехопив затуманений погляд Милочки, спрямований на Граціанського, і в нього замарудило в грудях.

Так почалися муки заздрості Вітасика Дорошенка.

Граціанський виявився дуже компанійським хлопцем і з кожним днем завойовував дедалі більші симпатії класу. Уже й хлопці дивилися на нього з інтересом, а деякі навіть із захопленням. І Шурик Дармовис кинув Вовку Сороку і пересів до Граціанського, щоб грати з ним на уроках у "морський бій".

На перервах навколо Граціанського завжди юрмився великий гурт однокласників, які, роззявивши рота, слухали його дотепні теревені. А теревенити Граціанський був гараздий: то він розповідав про письменницький будинок творчості у Коктебелі, де бачив на пляжі найзнаменитіших письменників у самісіньких плавках. То про Піцунду на Кавказі, про мавпячий розплідник в Африці, де його мало не вкрав орангутанг. То про Балтику, де ходив у море на справжньому риболовецькому траулері і трохи не випав за борт... То про захоплюючі мандрівки на пароплаві по Дунаю. Здається, пів земної кулі об'їздив із батьками той чортів Граціанський.

А Вітасик Дорошенко, крім села Війтівці на Вінниччині, де жила його бабуся, та Дніпропетровська, де жили дядько з тіткою, ніде в житті ще й не був.

Незабаром увесь клас уже признав Вітасика Граціанського. Лише Вітасик Дорошенко та Женя Кисіль зберігали ворожий нейтралітет. Відверто виступати проти нього вони вже не наважувалися. Але й поділяти захоплення однокласників не могли. Коли Милочка говорила з Граціанським, Вітасик мовчки зціплював зуби і червонів, а Женя намагався сказати їй щось ущипливе. Та Милочка в їхній бік навіть не дивилася і уваги на їхні "демарші" не звертала аніякісінької.

Батько Граціанського був якимось начальником у торгівельній мережі, і переїхали вони у цей район тому, що купили квартиру в новому будинку. То був будинок особливого планування — з двоповерховими

квартирами з каміном у вітальні, з кількома санвузлами, про який, зітхаючи, говорили усі мешканці їхнього району. В тому незвичайному будинку придбали квартири і люди незвичайні — футболісти, хокеїсти, заслужені артисти, лауреати і високопосадовці. Головною причиною зітхань у чергах була не стільки ота казкова двоповерховість квартир, скільки санвузли, бо там, серед іншого, була одна річ, про яку говорилося, стишуючи голос, червоніючи й опускаючи очі. То була річ сороміцька і називалася вона "біде" (з наголосом на кінці).

Переважна більшість класу навіть не уявляла, що така сороміцька річ взагалі існує в природі... І коли Граціанський розповів, що то таке, хлопці дуже розвеселилися. І довго реготали противними голосами. А Женя вирішив, що на цьому можна зіграти, і на відомий мотив склав про Граціанського пісеньку:

І шумить, і гуде,

Бо у нього є біде,

Ви такого ні у кого

Не побачите ніде.

Але пісенька успіху не мала. Дівчата сказали "Фу!", а хлопці промовчали.

Авторитет Граціанського не похитнувся ні на міліметр.

Вітасик уже кілька разів пробував обережно різними натяками заводити з батьками розмову і про джинсовий костюмчик, і про адидасівські кросівки, і про японський годинничок. Але натяки до батьків не доходили. Вітасикові батьки були звичайнісінькі люди: тато Дорошенка — енергетик на заводі металовиробів, мама — економіст у

конторі, назву якої Вітасик ніяк не міг запам'ятати. Звідки ж їм було узяти отой адидас?

Вітасик, звичайно, це чудово розумів, але... Як же ж хотілося мати оте, що мав його теско Граціанський! І коли тато після одного з натяків сказав, що головне у шкільному житті не різний мотлох, джинсики-кросівки, а навчання, Вітасик так скривився, наче розкусив кислцю.

Та зовсім був повержений Вітасик, коли одного разу Граціанський прийшов у школу з найновішим mp3-плеєром. О! То була бомба не лише для Вітасика. Для всього класу. Такий плеєр у шестикласника! Граціанський великодушно дав послухати всім — усім без винятку. Кожен вставляв у вуха маленькі навушнички і завмирав на хвилину з роззявленим ротом.

І як не ставилися у душі до Граціанського Женя і Вітасик, не вистачило в них сил відмовитися. То вже треба було бути надлюдиною. А вони були люди звичайні. І коли надійшла черга спершу до Киселя, він мовчки тремтячими руками запхнув у вуха навушнички.

Потім те ж саме зробив Дорошенко. І враз поринув у дурманні ритми наймоднячої музики. То було неймовірно. Такий крихітний плеєр, а в тебе повна голова музики.

Граціанський усміхався поблажливо й переможно.

Коли на уроці літератури Вітасик, як завжди, обернувся до Милочки, то побачив, що вона сидить зі скляними очима, відчужена та бліда. І хоч під її пишним волоссям, що спадало на вуха, не видно було навушничків, Вітасик зрозумів, що вона — слухає!

Граціанський захоплено грав із Дармовисом у "морський бій" і на Милочку навіть не дивився.

Серце Вітасика Дорошенка повільно розривалося на дрібненькі шматочки.

То була пекельна мука.

Як заздрих він Граціанському!

Тоді-то й признався він Жені...

А Женя йому й наговорив...

І вони посварилися.

Отут нам саме й час повернутися на "місце події", де Женя Кисіль щойно закінчив розповідати капітану Горбатюку про Вітасика Граціанського.

— А хто вийшов із туалету останнім? Перш ніж туди зайшов ти? — примружився капітан.

— Граціанський.

— Отже, він, а не ти, останнім бачив твого друга. Ти з ним не говорив?

— Не говорив. Хотів, але не зміг. Його нема вдома. Вони кудись усі на машині поїхали. Сусідка сказала.

— Сьогодні?

— Ага.

— Ну що ж... Цілком природно. Є у людей машина, чого не поїхати. Така погода... Доведеться розмову з Вітасиком Граціанським відкласти

до понеділка, — капітан Горбатюк зітхнув. Ні огляд "місця події", ні розмови з головним свідком на загадкове зникнення шестикласника Дорошенка світла не пролили.

Перший день слідства не приніс анічогісінько.

Розділ II

Два капітани. Несподіваний телефонний дзвінок. Справа заплутується ще більше

Капітан Горбатюк сидів у своєму кабінеті, дивився у розчинене вікно і чухав потилицю. Він не любив безглуздих, як то кажуть, тупикових ситуацій. А ця була саме такою. За родом своєї діяльності йому весь час доводилося мати справу з секретами, загадками і таємницями. Він їх ніколи не боявся, терпляче починав розплутувати найзаплутаніший клубок найскладніших ситуацій, обережно перебираючи то ту, то іншу ниточку. Але тут жодної ниточки не було. То не був клубок, то була більярдна куля — гола як коліно. Хлопець зайшов у туалет на третьому поверсі і зник, пропав, як булька на воді. Жодного сліду, жодної версії. Щось неймовірне, незбагненне. Глухий кут. Як ота стіна у дворі, на яку виходить вікно його кабінету, — кам'яна, монолітна, непроникна.

І враз над підвіконням на тлі тої глухої стіни, у яку безпорадно втупився капітан, з'явилася голова.

— Шерлок Горбе! Ну ти даєш! Ми ж домовилися!.. Я чекав-чекав... А ти тут потилицю чухаєш, — сірі очі, опушені рудими віями, дивилися докірливо.

— Вибачай, Толю, ти вночі чергував. Я не міг тебе попередити. Заходь.

І поки Толя, а точніше капітан Анатолій Петрович Попенко, слідчий відділу боротьби з економічними злочинами, іде з двору до кабінету, кілька слів про двох капітанів.

Колись давно, як вони ще були на другому курсі, викладач криміналістики професор Китайгородський пожартував:

— Бути вам, студенте Горбатюк, українським Шерлоком Голмсом. І здібності у вас аналітичні, безперечно, є, дедуктивний метод опануєте легко. І прізвище якраз підходяще, наче спеціально предки подбали... Адже що таке "горб" українською мовою? Майже те саме, що "holm" англійською — горбок у річці. Височина. Отже, держайте! Постарайтеся зійти на ту височину.

Друзі після цього жартома почали називати Горбатюка "Шерлок Горбе". І Стьопа Горбатюк на це прізвисько не ображався навіть тоді, коли став уже Степаном Івановичем.

Капітан Попенко вчився з Горбатюком в одному класі, а потім в одній групі на юридичному факультеті. Були друзями дитинства. Завзятими любителями пригод і таємниць. Тому й подалися у юристи, у слідчі. Тільки один потрапив у карний розшук, а другий до відділу боротьби з економічними злочинами — так уже склалося.

— Ну що таке? Замість того, щоб давно закидати вудочки на річці, ти... — вигукнув капітан Попенко, штовхаючи двері кабінету.

— Вибачай, друже, не до риболовлі. Справа.

— У нас із тобою без кінця справи. Одна закінчується, друга починається. Сьогодні ж неділя. Тобі відпочинок потрібен? Що таке?

— Хлопець один зник. Шестикласник.

— Ну-у... Скільки тих шестикласників щодня зникає і з'являється! Чи то ми з тобою не зникали? Згадай, як самі у ліс гайнули й заблукали, аж на другий день повернулися. Забув? У мене досі, як згадаю, вухо болить, яке тато крутив.

— То інша справа. Тут хлопець зайшов у туалет шкільний, на третьому поверсі. І не вийшов. Наче у повітрі розтанув.

— Хто це бачив?

— Друг його, однокласник.

— І більше ніхто?

— Ніхто, — кивнув Степан Іванович.

— Вигадує той друг-однокласник. Фантазує.

— Я сам спершу так думав. Але потім повірив. Дуже щиро хлопець каже. І професійна інтуїція мені підказує, що так воно й було.

— Як? Розчинився у повітрі?

— Ні. Але що зайшов і не вийшов...

— А де ж він подівся?

— Оце мене й мучить... Ти ж знаєш, що таке інтуїція у нашій справі.

Капітан Попенко зітхнув:

— Знаю. Незбагненна річ. Але без неї... Ану, розкажи трохи детальніше.

І капітан Горбатюк почав розказувати те, що ви вже знаєте.

— Він вийшов! — переконано сказав капітан Попенко, вислухавши все до кінця.

— Як?

— Дуже просто. Ногами.

— Але Женя Кисіль не зводив погляду з дверей. Я йому вірю. Він дуже хотів помиритися, чекав. А коли людина чекає, не хоче проґавити... — От не зводив погляду, а на якусь мить, мабуть, щось його увагу відвернуло — і в цей час... Всі ж фокуси ілюзіоністів на цьому побудовані.

Телефон задзвонив так несподівано, що обидва капітани мимохіть здригнулися.

— Капітан Горбатюк слухає.

— Пане капітан! Він тільки що дзвонив! — жіночий голос тремтів і зривався.

— Хто?

— Вітасик... Тобто... — вона замовкла.

— Дзвонив? От бачите! Я ж вам говорив, що знайдеться! — капітан Горбатюк від збудження не помітив, що перебив жінку і кричить, потім враз опам'ятався: — Пробачте! Пробачте! Я вас перебив.

І, прикривши трубку рукою, тихо сказав другові:

— Це мати хлопчика. Він дзвонив.

— От бачиш! Даремно зірвав рибалку! Бармалей! — капітан Попенко посварився на нього кулаком.

— Але то був не він, — тихо сказала на тому кінці дроту жінка. — Я так хвилююсь... — у голосі її бриніли сльози.

— Що?! Як — не він?! — здивовано спитав Горбатюк.

— Не він, не він. Голос був не його.

— Ну, заспокойтесь. По телефону іноді так змінюється голос.

— Що ж я — голосу свого сина не можу впізнати? Що він — не говорив зі мною по телефону? То був не він, — вона заплакала.

— Стривайте, стривайте. Не хвилюйтесь. Давайте по порядку. Перекажіть все як було. Постарайтеся згадати все до найменших дрібниць.

— Ну... Раптом дзвінок... І, знаєте, серце у мене чогось... я наче відчула... ще не беручи трубки... Але дзвінок міжміський... вони ж відрізняються... довші й наче настирливіші... Я схопила, до вуха і — аж закам'яніла вся. "Мамочко! Це я! Не хвилюйся! Зі мною все гаразд. Я, може, не приїду ще два-три дні... Але ти не хвилюйся. Все буде добре!" Та голос абсолютно чужий, не його... "Хто це?" — питаю, ледь не вмливаючи. "Та я ж, Вітасик!" — "А чого в тебе такий голос... не твій?" — "Правильно! Не мій! — каже. — Але все одно це я". — "Де ти?" — "Потім усе розкажу. Потім. Говорити більше не можу. Прощай! Не хви..." — і перервалося. І короткий гудок — пі! Що це означає?.. Боже мій! Я так хвилююся! — Ну, по-перше, тепер підстав хвилюватися менше, ніж було. Син ваш живий. Це ясно. І це головне. А щодо голосу — телефон може так спотворити голос, що його й рідна мама не впізнає. Що в цьому разі й відбулося.

— Ви гадаєте? А чого він сказав: "Не мій голос"? Що це означає?

— Ну... може, хотів сказати, що застудився, захрип...

— Ні. Ніякої хрипоти. Голос дзвінкий... Але не його. Не його. Що це може бути? Може... може, його викрали?..

— Хто?

— Якись... мафіозі. Зараз стільки всього пишуть...

— Наскільки мені відомо, ви не підпільні мільйонери, до жодних афер не причетні, отже, викрадати вашого сина нікому немає жодного сенсу. А просто так дітей не викрадають.

— Але що ж тоді думати? Що? — майже істерично вигукнула мати.

— Заспокойтесь. Візьміть себе в руки. Ми постараємося зробити все, щоб знайти вашого сина.

— Я вас благаю! Я вас прошу!.. Пробачте... Пробачте... До побачення...

Поклавши трубку, капітан Горбатюк переказав друзіві цю несподівану й дивну телефонну розмову.

— Ну, що скажеш?

— Скажу, що той твій "пропащий" шестикласник — свиня, точніше — порося. Не жаліє матері. І я б із задоволенням нам'яв йому вуха. Як колись мені тато. Хоча це нічого не дає. Бо потяг до авантур у цьому віці нездоланний. Ти ж сам пам'ятаєш. Якщо вдача мандрівна, то...

— Куди ж його все-таки погирило? Сказати, що знайдемо, легше, ніж знайти. Але я мусив її заспокоїти...

— Гадаю, — переконано мовив Анатолій Петрович, — він з'явиться сам.

— А я, значить, сиди і жди біля моря погоди?

— А що ж ти можеш вдіяти?

— Сьогодні, — зітхнув Степан Іванович, — мабуть, уже нічого. А завтра зранку поговорю з Вітасиком Граціанським. Для початку.

Розділ III

Ще одне зникнення. Школа вирує. Таємничий голос за спиною. Капітан Горбатюк вражений

Але поговорити з Вітасиком Граціанським капітану Горбатюку не вдалося. Бо Вітасик Граціанський у понеділок зранку до школи не прийшов. Удома його не виявилось теж. Ні його, ні батьків.

На роботі у Бориса Борисовича Граціанського були дуже здивовані:

— Ні! Не у відпустці. Має бути. Не попереджав. До того ж сьогодні збори. Всього колективу. І Борис Борисович робить доповідь. Про поточну ситуацію. Дивно. Дуже дивно. Може, зламалася машина. Не дзвонив. Ні.

В інституті, де викладала Елеонора Іванівна Граціанська, теж хвилювалися:

— У неї ж сьогодні три пари... Хоч би попередила. Це просто безвідповідальність! Мусимо доповісти деканові.

Капітан Горбатюк отримав довідку в управлінні — серед дорожніх аварій машина Граціанського не зареєстрована.

Шостий "Б" вирував. На уроках учителі навіть не робили зауважень за розмови.

— Ой! Ви знаєте, ви знаєте, я відчувала, що щось станеться, — тримаючись рукою за щоку, хитала головою Милочка Петриківська. — Вітасик був такий дивний у суботу. Просто абсолютно на себе не схожий. Абсолютно!

— А Дорошенко!.. Хто б подумав?! — жахалася Оксана Фіцелович. — Такий начебто скромний, тихий... і раптом так загадково зник... Ще й дзвонив звідкись не своїм голосом. Дивина!

— Це мафія! Я вам кажу! — рубав рукою повітря Шурик Дармовис. — От побачите, будуть щось вимагати. Просити викуп.

— Або вб'ють, — сказав і втягнув голову в плечі Вова Сорока (аж самому стало лячно).

Ніколи Женя Кисіль не користувався такою увагою й популярністю. На перерві його оточував такий гурт учнів, який оточує хіба що знаменитих кіноакторів. Він стільки разів уже повторював свою розповідь, що вивчив її напам'ять.

У туалет на третьому поверсі було справжнісіньке паломництво. За своїм прямим призначенням цей заклад того дня не працював зовсім. Двері його не зачинялися. Сунули всі — від першого до десятого класу. Навіть цікаві дівчата дозволяли собі кидати туди оком (хоча туалет, як ви розумієте, був хлопчачий). Обмацували стіни, вікно, двері, навіть зазирали туди, куди зазирати було безглуздо.

Причому раз у раз хтось жартував, хихикав, і на мить вибухав сміх, та одразу знаходився хтось, хто говорив: "Ви що?! Може, хто його зна, а ви..."

Жені Киселю було не до сміху.

Порожнє місце за партою поряд із ним, де завжди сидів Вітасик Дорошенко, бентежило і лякало. І те, що Вітасик так таємничо зник саме тоді, коли Женя хотів із ним помиритися, сповнювало серце тривогою і почуттям провини. Нащо він йому говорив про ті заздрощі? Ну й що — хай би собі заздрив. Подумаєш. Не говорив би — вони б не посварилися. І нічого б, може, не трапилось. А тепер...

Як сумно й самотньо йти після школи додому через безлюдний парк!

Погода зіпсувалася. Ще вчора було сонячно, тепло, а сьогодні вітер нагнав хмари, і хоч дощ уже припинився, мокрі лавки на алеях порожні.

Ще позавчора вони з Вітасиком ганяли тут по асфальту каштани — грали у футбол. І сміялися, аж захлиналися — чогось їм було дуже смішно. Від згадки про той сміх боляче стислося серце.

І раптом...

Він аж здригнувся, коли несподівано почув зовсім близько за спиною хрипливатий басовитий голос:

— Не хвилюйся. З ним усе гаразд.

Женя обернувся і... похолов. На алеї позад нього нікого не було. Ні попереду, ні позаду — ні душі. Але голос звучав так близько, наче той, хто говорив, стояв майже впритул до нього.

Наступної миті Женя почув цокіт копит, що віддалявся. Наче то поскакав невидимий вершник.

Це було так страшно, що у Жені затерпла потилиця.

Він зойкнув і кинувся навтьоки.

...Де трапляється щось неймовірне, там частенько відбуваються й аж ніяк не передбачені, несподівані, дивні збіги обставин.

Тільки-но Женя вибіг з парку, як буквально-таки налетів на капітана Горбатюка.

— Стоп! Що таке? Чого біжиш як оглашений? — капітан ухопив Женю за руку. — Ой! — зойкнув Женя і, задихаючись, почав розказувати.

— Гм, — недовіжливо посміхнувся капітан Горбатюк. — Щось ти, брате, я бачу, схильний до містики. Чи не галюцинації в тебе, бува? Ти вночі по карнизах не розгулюєш?.. Ану, ходімо на ту алею.

Вони пішли назад, у парк.

— Отут, — сказав Женя.

— А невидимий вершник поскакав у той бік?

— Ага.

Вони повільно йшли алеєю, роззираючись навсібіч.

Дерева обабіч росли тоненькі, молоді, сховатися за ними було просто неможливо.

— Ой! Дивіться! — зупинився раптом Женя.

На мокрій землі біля самого асфальту чітко вимальовувався слід від підкови.

— Тю! — капітан Горбатюк здивовано звів брови.

— А ви казали... галюцинації!

Капітан уважно оглянув усе навколо.

— Більше нема... Наче скавав по асфальту і тільки раз оступився. Може, й справді був цокіт... їздить же візник у циліндрі на фаєтоні "Ренесанс", дітей катає. Тільки не в цьому парку. Та й фаєтон ти б помітив. Він так швидко не зникне. От загадуєш ти мені ребуси-кросворди!

— Ну, не вигадую я, не вигадую! Чесне слово!

— Та в тому-то й біда, що я тобі вірю. Але нам із тобою, боюсь, ніхто не повірить. От їй-богу!.. Не слідство, а якась міфологія.

Провівши Женю майже до самого дому, капітан повернув назад. І знову пішов через парк. Власне, він ішов до школи, коли зустрів Женю. Йому треба було негайно поговорити з директором школи Регіною Ігнатіївною.

В кишені у капітана лежав лист, який щойно підкинули. Не надіслали поштою, а саме підкинули. Він лежав на підвіконні його кабінету й був адресований саме йому, капітану Горбатюку. І прізвище адресата на конверті, і сам лист були надруковані на принтері.

"Пане капітан!

Поспішайте, якщо не пізно. Може, Вітасик Дорошенко вже й неживий. Він совав носа туди, куди не слід. Зацікавтись наркоманами з одинадцятого "А"."

Підпису не було.

Анонімки бувають різні. На цю не прореагувати було неможливо.

Капітан ішов безлюдною алеєю, поринувши у свої думки.

"Яка це біда — наркоманія. Звідки вона взялася на нашу голову? Скільки непоправного лиха приносить! І найстрашніше, що вона поширюється серед школярів. Довірливі й немудрі, спонукані могутнім і незнищеним потягом до незвіданого, цікавістю жадібною до пізнання нового душі, вони як метелики на вогонь летять і згорають. Заради того проклятого смертельного кайфу вони стають здатні на будь-яку підлість, на злочин, навіть на вбивство"...

— Вбивства нема... Він живий! — пролунав за спиною капітана хрипливатий басок. Капітан різко обернувся. Ззаду не було нікого.

І в ту ж мить капітан почув цокіт копит, що віддалявся.

Скільки сягало око, алея була безлюдна...

Розділ IV

Одинадцятикласник Валера. Ниточка для версії

— Тобі треба звернутися до невропатолога, дорогий друже, — сказав капітан Попенко.

— Не знаю. Може, й треба, — зітхнув Горбатюк. — То що — й хлопцеві звертатися? Масовий психоз?

— Ну, хлопець — явний фантазер. І друг зник із туалету безслідно. І таємничий голос за спиною... І цокіт копит... Щось багатенько.

— Але слід від підкови я на власні очі бачив.

— Проте увечері, як ми з тобою пішли, його вже не було.

— Цілком природно. Після того знову пройшов дощ. Слід змило...

— Навіть і натяку не було, — з притиском сказав Анатолій Петрович.

— Може, я не зовсім точно запам'ятав місце. Я був стривожений тим листом. — От із цього й треба починати. Ти був знервований. А вдача у тебе вразлива з дитинства. Під впливом розповіді хлопця, та ще й того сліду на мокрій землі, схожого на підкову, тобі й вчулося...

— Ні, Толю... не вчулося, — Горбатюк похитав головою. — То не була слухова галюцинація. Я виразно чув і голос — хрипливатий басок — і цокіт копит.

— Ну, гаразд, залишмо поки що це... Ти хоч не кажи нікому, особливо хлопцеві.

— Та поки що не казатиму. Звичайно.

— Розкажи про свою розмову з директоркою.

— Нічого конкретного розмова не дала, — почав Степан Іванович. — В одинадцятому "А" учні різні. Є серйозні, які готуються до вступу в інститути, вчаться — ніколи, як то кажуть, і вгору глянути. А є й лайдаки,

шумовиння — у голові лише диско-бари, музика, шмотки, мобілки, DVDi те-де. Вона запевняє, що відвертих наркоманів, тих, що на голку сідають, нема. Але є групка, що гуртується навколо Валери Лобуренка, сина директора кафе, — поведінки небездоганної. І випивають, і гуляють, і, здається, травку покурюють. Того Валеру двічі навіть затримували. За бійку. Один раз — на стадіоні, з фанами. Вдруге на концерті альтернативної музики.

— Стривай-стривай, Валера, кажеш? А як того вусатого звали, що з туалету вийшов?

— Так, Валера.

— Треба перевірити, — мовив капітан Попенко. — От уже й щось конкретне. Це не таємничий голос за спиною, не цокіт невидимих копит. А живий одинадцятикласник. Ниточка для версії.

Був пізній вечір. Вони сиділи на балконі дванадцятого поверху і дивилися, як миготять унизу вогні міста.

Їхні квартири були поряд, на одній площадці. Так уже склалося: друзі дитинства, що сиділи за однією партою в школі та в інституті, вони зараз були й сусідами. Вони одержували квартири одночасно у відомчому будинку і попросили, щоб їх поселили разом. Добре, коли поряд вірний друг, коли є з ким порадитися. Особливо коли ти слідчий і стикаєшся з такими ситуаціями, що однієї голови буває замало. Недарма у Шерлока Голмса був доктор Ватсон...

А Женя Кисіль у цей час лежав на тахті і ніяк не міг заснути. Він усе згадував і згадував те, що відбулося в алеї парку. І серце його калатало, як дзвін. Йому так хотілося поділитися, розказати мамі, татові, але капітан Горбатюк узяв з нього слово, що він поки що нікому нічого не говоритиме.

На стіні проти таhti висіла картина.

На картині, схрестивши ноги, сидів і грав на бандурі козак з оселедцем і в червоних шароварах. Поряд із ним стояв тонконогий гривастий красень-кінь. На небі висіла крива шабля, гранчаста пляшка, пістоль і капшук із порохом чи табакою.

То був козак Мамай, славнозвісний герой мальованого українського фольклору.

Тато купив цю картину у художньому салоні після того, як прочитав химерний роман Олександра Ільченка "Козацькому роду нема переводу, або Козак Мамай і чужа молодиця". Читаючи роман, тато дуже сміявся, захоплено вигукував і хвалив автора. У романі невидимий козак Мамай скакав на невидимому коні і творив різні дива.

Жені дуже подобалася картина і образ козака Мамаю. Він навіть почав писати про нього поему. Про те, як злі темні сили полонили козака, заточили десь у підземелля, а невидимий кінь утік.

Зараз, лежачи в ліжку, Женя, як завжди перед сном, дивився на картину. Вечір був місячний, і сріблясте світло осявало козака з бандурою. Мамай дивився просто на Женю.

І враз несподівана думка майнула в голові: "А що як у парку то був... козак Мамай? Він же буває невидимий і кінь невидимий?" Ця думка збентежила Женю, і він почав сам себе умовляти: "Ну що ти, їй-богу! Козак Мамай — вигадка, герой фольклору, та ще й мальованого. Тато ж казав. Так можна і в чорта з рогами повірити! Дурником якимось стаєш, дорогий Женю..."

І раптом...

Раптом козак Мамай на картині усміхнувся й підморгнув Жені.

Женю аж підкинуло. Невже здалося? Що це з ним робиться?..
Суцільна якась химерія. Може, хвороба нервова починається...

Він крутився години півтори, не міг заснути. І все позирав на картину.
Але Мамай був незворушний. Більше він не усміхався і не підморгував.

Про те, що капітан Горбатюк теж почув таємничий голос і цокіт
копит, Женя, певна річ, не знав.

Розділ V

Невідомий спостерігач. "З якого ви, пробачте, райвідділу?" "Сам, без
мене, нічого не роби!"

Прокинувшись уранці, Женя вже не був певний — чи справді
усміхався й підморгував йому козак Мамай, чи це йому наснилося.

На чистому безхмарному небі сяяло сонце, наче й не було вчорашньої
негоди. З телевізора лунала бадьора естрадна музика ранкової передачі
"120 хвилин". Аз картини дивився, не усміхаючись і не підморгуючи,
звичайнісінький намальований козак. Все було нормально.

Біжучи до школи, Женя був сповнений бадьорості й оптимізму.

Але в школі настрої у нього знову зіпсувався. Місце поряд із ним за
партою порожніло. Вітасик не з'явився. Граціанського не було теж.

Шостий "Б" принишк. На уроках сиділи мовчазні, зосереджені,
похмурі. Ніхто вже нічого не говорив. Все повибалакували вчора.

Було ясно — щось таки трапилося. Всіх охопила справжня тривога.

Після уроків Женя Кисіль прожогом кинувся у парк до алеї, де вчора почув таємничий голос. Із трепетним серцем він кілька разів пройшовся алеєю туди й назад. Але сьогодні ніякого голосу за спиною не було. Може, тому, що алея не була безлюдною. На лавках сиділи якісь бабусі, біля яких гралася дошкільняча малеча. Відчувши на собі здивовано-підозріливі погляди бабусь, коли він уп'яте чи вшосте проходив повз них, Женя нарешті облишив свої експерименти і вийшов з парку.

Треба було йти додому — обідати. Але їсти не хотілось, і він відчував нагальну потребу щось робити, діяти. Він не міг сидіти склавши руки і спокійно чекати, коли не відомо, що з другом. Треба хоч у батьків спитати, може, є якісь новини. Але спитати не було в кого — батьки, мабуть, були на роботі. На його дзвінки ніхто з квартири не відгукнувся.

І Женя пішов до нового будинку, де мешкав із батьками Вітасик Граціанський. Може, хоч вони з'явилися. Може, щось знають. Не випадково ж вони зникли одночасно.

Білий, обкладений плиткою будинок стояв на схилі гори. З фасаду була вулиця, а у дворі починалася обросла деревами й кущами гора. Після появи у класі Граціанського і його розповідей про незвичайні квартири того будинку у хлопців розпалилися почуття. І хоч це було не дуже гарно — зазирати у чужі вікна, цікавість перемагала виховні настанови. Хлопці крадькома дряпалися на гору і, ховаючись за деревами та кущами, намагалися зазирнути у квартиру Граціанських. Правда, з цього майже завжди нічого не виходило. Вікна були щільно запнуті візерунчастими тюлевими завісами, а то й важкими, блискітливими парчевими порт'єрами. Хіба що коли балкон був відчинений, вони бачили м'які стільці на гнутих ніжках навколо овального полірованого столу й у глибині — скляну шафу з безліччю кришталевих ваз, бокалів, фужерів і чарочок...

І все-таки зазирати було неприємно. Наче злодій чи шпигун якийсь. Женя не хотів, щоб його бачили. Тому він обійшов будинок, видерся на

гору з іншого боку, а вже тоді почав обережно спускатися туди, куди визирали вікна й балкон квартири Граціанських.

Спускаючись, Женя дивився під ноги, щоб не зірватися, і не одразу помітив його.

Від несподіванки Женя хапливо смикнувся, гілка, за яку він тримався, з тріском вломила, і кремезний дядько, що, ховаючись за деревом, у бінокль спостерігав за вікнами й балконом Граціанських, різко обернувся.

Кілька секунд тривала німа сцена.

— Ой!.. Ви... з міліції? — здогадався нарешті Женя.

— З міліції? — якось здивовано перепитав дядько і враз нахмурився.
— А... авжеж!.. А ти що тут робиш?.. Ану, киш звідсіля! Не заважай!..
Киш, кажу! Киш!

Женя поспішливо подерся на гору.

"Він не з міліції! Не з міліції! Точно! Здивувався, коли я сказав". Женю охопив страх. Дядько був здоровенний, м'язистий (це відчувалось навіть під курткою), зовсім лисий, з настовбурченими вусами і чорною неголеною стернею. І очі — витрішкуваті, сердиті, нахабні.

Райвідділ міліції містився зовсім поряд із новим будинком.

Може, якби кабінет капітана Горбатюка не був би на першому поверсі, і вікно не було відчинене, і Женя не побачив капітана, він би й не наважився. А так...

Женя кахикнув, щоб привернути до себе увагу.

Капітан звів очі.

— О! Це ти? Що таке? — він одразу відчув, що Женя хоче щось сказати. — Ви... не надсилали... свого працівника... з біноклем... до квартири Граціанських? — оддыхуючись, спитав Женя.

— Що? Якого працівника?

— Там... хтось підглядає зараз...

— Що? Хто?.. Стривай, я зараз вийду...

Збиваючись, Женя розповів про лисого дядечка з біноклем.

— Ану, ходімо...

Незнайомця вони зустріли на вулиці біля нового будинку, він виходив із подвір'я. Глянув на Женю, на капітана, трохи зблід, але пішов прямо на них.

На вулиці він здавався ще вищим і могутнішим. Легка спортивна куртка була розстебнута, з-під неї виднілась майка з яскравими іноземними написами, що облягала широченні груди культуриста, на яких висів бінокль.

— Пробачте! — капітан козирнув. — Дозвольте кілька питань.

— А що таке? — "культурист" глянув на Женю, і якби поглядом можна було спопеляти, від Жені лишилася б на тротуарі жменька попелу.

— Та от... хотілося б, пробачте, дізнатися, з якого ви райвідділу?

— Що?.. — він знову блиснув на Женю. — А-а... То я пожартував...

— Дотепний жарт. Будь ласка, ваші документи.

— Що-о? А з якої це речі? — дядько дивився нахабно й визивно.

— Пробачте, ми розслідуємо зараз одну справу, і, гадаю, вас не образить...

— А причому тут я до ваших справ?

— Ваша агресивність починає здаватися підозрілою, — капітан говорив дуже ввічливо, але твердо.

Здоровань не витримав і потягся своєю величезною рукою до кишені. Витяг посвідчення, простягнув капітанові. І тільки тут Женя помітив на його куртці значок майстра спорту.

— Ще раз пробачте, пане Шипуля, але чи не будете ви ласкаві пояснити, чим вас так зацікавили вікна й балкон квартири Граціанських?

— Яких Граціанських? Не знаю ніяких Граціанських... — Шипуля явно нервувал. — Я нікуди не дивився... Та що ви мене допитуєте? Що вам треба? Я нічого протиправного не робив. Пацан вам щось наплів, а ви... Не маєте права! Недарма, недарма пишуть про зловживання міліції. — Та ви не гарячкуйте. Ніхто вас не допитує. Можете не відповідати. Ще раз пробачте. Будь ласка! — капітан простягнув Шипулі посвідчення. — А документ, між іншим, не дійсний. Ще позаторік треба було продовжити.

Шипуля нічого не сказав, мовчки взяв посвідчення, мотнув головою й пішов.

— До побачення! — у спину йому гукнув капітан. Шипуля обернувся.

— Мені з вами бачитися ні до чого. Прощайте!

І, вже не обертаючись, завернув за ріг.

— Хто він? — спитав Женя.

— Тренер, із боротьби самбо. По-моєму, колишній. Спасибі тобі, Женю, за оперативність. Молодець. Цей Шипуля Василь Іванович, може, й не просто з цікавості дивився у бінокль. Але не будемо надто підозріливими. Може, ми й помиляємося. А що ти там робив на горі? Чого ти поліз зазирати?

— Хотів дізнатися, чи не приїхали... — почервонів Женя.

— Я тебе дуже прошу. Ти, будь ласка, власного розслідування не проводи. Бо ще, чого доброго, й тебе шукати доведеться, — капітан Горбатюк подивився Жені просто у вічі. — Я тобі наказую, чуєш! Сам, без мого дозволу, нічого у цій справі не роби. Домовилися?

— Ну... добре... — не дуже охоче погодився Женя.

Розділ VI

Валера щось приховує. "Не подобається мені Шипуля". Снаряди лягають все ближче, а хоч би осколком зачепило. Пізній дзвінок з райвідділу

Капітан Горбатюк мав підстави для того, щоб непокоїтись і попереджати Женю. Сьогодні зранку в нього відбулася зустріч і розмова з одинадцятикласником Валерою Лобуренком.

Хоч Валера й намагався триматися впевнено і зухвало, відчувалося, що він нервує і щось приховує.

— Скажи, будь ласка, в суботу ти заходив у туалет на третьому поверсі після п'ятого уроку? — спитав капітан.

— Здається, заходив. А що — треба було взяти дозвіл у міліції? — З шестикласників нікого там не бачив? — наче й не помічаючи глузливого тону, продовжив капітан.

— А-а... ви про те зникнення... Ні! Я його не бачив. А якби й бачив, то не помітив би. Я не для того туди заходив... — хлопець сміявся просто у вічі капітанові.

— Я розумію, що не для того, — спокійно сказав капітан.

— І не для того, щоб вколотися! Я не колюся! — раптом сказав Валера, і в очах його спалахнув злий вогник.

— А чого ти про це говориш? — щиро здивувався капітан. "Справді, чого він про це говорить? Крім Регіни Ігнатіївни, ніхто про анонімний лист не знає... Вона пообіцяла нікому не говорити ні про лист, ні про розмову".

— А... а вас же це цікавить? — трохи розгубився Валера.

— Хто тобі сказав? Ні! Звідки ти взяв? — капітан пильно дивився на хлопця.

— Ну... зараз же... — Валера одвів очі, — зараз же так борються з наркоманією, токсикоманією...

— Скажи, а ти знаєш Вітасика Дорошенка?

— Того, що зник? Шестикласника?.. Ну, бачив...

— А ти всіх шестикласників знаєш?

— Ні... звичайно.

— А його... Він що — чимось вирізнявся?

— Ні... нічим... по-моєму... — у голосі Валери була якась непевність.

— А чого ж ти його запам'ятав? У тебе, може, був з ним якийсь конфлікт?

— Конфлікт? Із пацаном? Невже ви думаєте, що я конфліктую з пацанами? Виріс я з того віку.

— Ну, різне буває... Іноді пацан суне свого носа, куди не слід. Доводиться того носа прищикнути.

Валера почервонів:

— Ні.

— Але ж ти хлопець запальний, задерикуватий. Спалахуєш легко. З міліцією були неприємності... Одному на стадіоні навіть руку зламав. Не на користь пішли тобі ті прийоми самбо. А чого ти, до речі, спорт кинув?

— Кинув — і все.

— Хто тебе тренував?

— Шипуля... торбохват.

— Чого це він "торбохват"? — А я знаю, чого бувають торбохвати? Під себе гребуть... І потім горять, як Наполеон у Москві.

— У тебе з ним був конфлікт?

— Та що ви — "конфлікт-конфлікт"!.. Дуже він мені потрібен, той Шипуля!.. Його самого витурили.

— За що?

— Вам краще знати. Я не стукач. Хочете, щоб він мені голову одкрутив? Ні-ні. Дякую.

Капітану Горбатюку не могло й на думку спасти, що за якихось три години він сам зустрінеться з тим Шипулею, та ще за таких дивних, незвичайних обставин.

Він ледве стримався, щоб не виказати Жені Киселю, та й самому Шипулі свого подиву, коли прочитав у посвідченні прізвище.

Так, у капітана Горбатюка були всі підстави, щоб непокоїтись і попереджати Женю.

Майстер спорту Василь Іванович Шипуля за інформацією спортивного товариства два роки тому дискваліфікований і звільнений від тренерської роботи за фінансові зловживання під час виїздів на збори, тренування і національні змагання команди юнаків із боротьби самбо. Спершу справу намірялися передати до суду, але потім чогось передумали. Нині Шипуля працює нічним черговим державної охорони на складі торговельної організації, керівником якої є ніхто інший, як Борис Борисович Граціанський. А Шипуля ж казав, що не знає ніякого Граціанського. Питань виникало дедалі більше. Відповіді — поки що жодної.

Де Вітасик Дорошенко, де Вітасик Граціанський та його батьки — поки що лишалося таємницею...

...Пізно увечері два капітани знову сиділи на балконі дванадцятого поверху, дивилися вниз на мерехтливі вогні й говорили.

— Дуже мені не сподобався Шипуля, — говорив капітан Горбартюк. — Те, як він дивився на Женю. Така лють була в очах. У цю мить він був здатний на будь-який кривавий вчинок. Страшний чоловік! Гора м'язів і люті. Як він міг тренувати дітей?

— Є, на жаль, такі "вихователі", які на дітях тільки заробляють.

— Слухай, ти ж зараз розслідуєш відмивання грошей у торговельній мережі. Борис Борисович Граціанський не проходить у тебе?

— Ти знаєш, ні, — похитав головою капітан Попенко. — Абсолютно чистий. Просто дивно навіть. Працює п'ятнадцять років у цій мережі. Навколо нього майже всі "старі", так би мовити, кадри вже давно у нас на гачку, а Борис Борисович непорочний, як Діва Марія. Снаряди лягають все ближче, а його хоч би осколочком зачепило. Жодних "відкатів", жодного зловживання, ні "чорної каси", ні "відмивання грошей". Комар носа не підточить.

— Ну що ж. І в торгівлі бувають чесні керівники.

— Він у них там — один з ініціаторів боротьби з зарплатами в конверті.

— Він мав якраз доповідь робити. І раптом зник. Дуже не подобається мені причетність до цього всього спортсмена Шипулі. І Валера Лобуренко, я ж тобі казав, що говорив про Шипулю.

— Треба, мабуть, — запропонував Анатолій Петрович, — постежити за ним.

— Та я вже думав, але після зустрічі зі мною він "ляже на дно", розуміючи, що тепер під підозрою.

— Треба шукати Бориса Борисовича. Ціла сім'я на машині не може зникнути зовсім безслідно.

— "Треба"... "Треба"... Все, що треба, я, здається, зробив. Підключилася автоінспекція. Хлопці шукають.

— Що ж, почекаємо до завтра. Як сказав по телефону "не своїм" голосом Вітасик Дорошенко: "Не приїду ще два-три дні".

— Завтра — третій, — сказав Степан Іванович. — Як нічого не з'ясується, буду змушений оголосити розшук по всій країні.

І тут у кімнаті задзвонив телефон. Дружина зняла трубку й гукнула:

— Стьопо! Тебе!..

Вони пішли з балкона в кімнату. Капітан Горбатюк взяв трубку:

— Слухаю!

І враз обличчя його спохмурніло.

— Що таке? — звів брови Попенко. Горбатюк поклав трубку й зітхнув:

— Справи ускладнюються. Щойно до райвідділу зателефонувала схвильована мати Жені Киселя. Женя зник. Мав бути дома після школи, зараз майже північ, а його нема.

— Тю! — тільки й вимовив капітан Попенко. — Це вже не смішно.

— Аж ніяк. Я ж його попереджав... Я ж попереджав... Невже...

— Ти гадаєш, це Шипуля?

— Не знаю. Але все може бути. То такий тип... Я ж тобі казав. Мушу поговорити з ним негайно! — Горбатюк почав швидко одягатися. — Та ти що? Зараз уже ніч. Він, може, спить. Не будеш же ти вдиратися серед ночі...

— Не спить. В усякому разі не повинен. Я ж тобі казав. Він працює в охороні на торговельному складі.

— А-а. Точно. Почекай, я з тобою. Зараз тільки переодягнусь.

Розділ VII

Розмова з Шипулею. "Досить уже того міліцейського свавілля!" "Не виключаю можливості, що нам доведеться працювати у тісному контакті". Капітан Горбатюк зітхає

Шипуля аніскілечки не здивувався, коли побачив двох капітанів. Він мовби чекав на них. У всякому разі така посмішка буває саме в людини, яка нарешті бачить тих, кого довго чекала.

— А-а, заходьте-заходьте! Доглядачів порядку завжди ласкаво просимо, — примружені очі дивилися нахабно й насмішкувато.

У кутку на восьми щільно зсунутих стільцях був розстелений величезний спальний мішок.

На письмовому столику під настільною лампою біля телефону лежала нерозгорнута книжка "Постріли в ресторані Сирано". Глянувши на неї, капітани презирнулися. Книжка була їм знайома — збірка американських детективів.

"Довідкова література", — подумав Горбатюк.

"Керівництво до дії", — майже те ж саме подумав Попенко.

— Добрий вечір, — привітався Горбатюк. — Вибачте, що потурбували.

Попенко лише кивнув, вітаючись.

— Будь ласка, будь ласка! Я ж сказав. Для вас — жодних обмежень. Усе розумію.

— А що саме розумієте? — швидко спитав Попенко. — Що?

— Вам відомо, чого ми прийшли? — Горбатюк пильно глянув Шипулі просто у вічі.

— Ну... — Шипуля трохи знітився, але одразу взяв себе в руки. — Що там розуміти? Раз прийшли, значить, треба. Хай там як, а ми з однієї компанії, майже колеги. Державна охорона теж належить до вашої організації.

В очах знову застрибали насмішкуваті вогники. — Тому ви й сказали Жені, що ви з міліції? — Горбатюк зробив паузу і, наче між іншим, спитав: — А ви не знаєте, до речі, де він зараз?

Обидва капітани не зводили очей з обличчя Шипулі. Той знову знітився, але удав здивування:

— А звідки я можу знати? Що я... — він затнувся, не підібравши слова.

Неакторові удати здивування — річ не проста. І спостережливий легко побачить, коли людина щиро дивується, а коли удає, що дивується.

Капітани знову презирнулися. Сумнівів не було: Шипуля веде гру.

— Де хлопчик? — зціпивши зуби, спитав капітан Горбатюк. — Це не жарти, Шипуля. Вдень він ловить вас на схилі з біноклем, сповіщає мені. А ввечері зникає. Каузальний зв'язок між цими фактами очевидний.

— Каузальний? — скривився Шипуля. — Без поняття.

Він явно тягнув час.

— Причинно-наслідковий. Ланцюжок: причина — наслідок.

— А які причини в мене були чіпати того пацана? Що він мене бачив на схилі з біноклем? Ай! Не смішіть мене, капітане! Теж іще злочин — дивитися у бінокль! Що там, військовий об'єкт, чи що? Ну, дивився. Бо треба був мені Граціанський. Обіцяв мені з квартирою... І десь запропав.

— А ви ж сказали, що ніякого Граціанського не знаєте.

— Що? А-а, ну то я з несподіванки. Як це я його не знаю? Стережу його добро і не знаю.

— З несподіванки? Дивно.

— Дивно? Коли б на вас ні з того ні з сього на вулиці накинута допитувати міліція — ви би власне прізвище забули. "Дивно"!

— Не дуже переконливо, але... Врахуйте, Шипуля, ми цю справу так не залишимо. Йдеться про хлопчика, про дитину.

— І не про одного, а принаймні про трьох, — докинув капітан Попенко, який до того тільки мовчки спостерігав.

— Ну, знаєте, це вже комедія. Вішати на мене цілий дитсадок... Де у вас докази? Доведіть! Ви знаєте, що таке презумпція невинності?

— Знаємо, Шипуля, знаємо. А скажіть, будь ласка, де ви були сьогодні після того, як ми з вами розлучилися вдень? Згадайте, якщо не важко. — Начальники! Ну що ви, їй-богу! Ви що — серйозно? — Шипуля посміхнувся од вуха до вуха. — Та в мене залізне алібі. Був дома, потім пішов на роботу. Сюди. І нікуди не відлучався. Є свідки.

— Перевіримо. А одразу куди пішли?

— Сказав же — додому.

— А по телефону не дзвонили нікому? Ні з ким потім не бачилися? Не зустрічалися? Не говорили про нашу з вами зустріч?

Шипуля почервонів.

— Це що — допит? Більше відповідати не буду. Допитувати викликайте мене офіційно. І допитуйте у присутності адвоката. Ми зараз будуюмо правову державу. Досить уже того міліцейського свавілля.

— Колега! — схилив голову набік капітан Попенко. — Що ж ви так на своїх?

— Це ви на своїх, а не я, — огризнувся Шипуля.

— Я ще раз попереджаю: якщо ви щось знаєте про зникнення хлопця, скажіть. Буде краще. Пом'якшить вину. А знайти ми його все одно знайдемо. І тоді ви пошкодуєте, що не використали останньої можливості.

— Не залякуйте! Не залякуйте! Я не з лякливих. Сказав — гаплик! Відповідати більше не буду. Аривідерчі! — Шипуля підвівся і розправив свої могутні груди, наче показуючи цим, що він таки нелякливий.

Коли вони вийшли, капітан Горбатюк подивився на друга і спитав:

— Ну, що скажеш?

— Скажу, що цей Шипуля — кримінальний тип. І по-моєму, до зникнення хлопця якийсь стосунок таки має. Принаймні мені так здалося.

— Мені теж.

— Але довести це буде важко, — розвів руками Анатолій Петрович. — Його хтось проінструктував.

— О! Ти знаєш, я тільки хотів сказати... Що всі оті його юридичні "пасажі" — з чужого голосу.

— Точно. І лексика не його. І, як то кажуть, "домашня заготовка". "Награний варіант", яку футболі. Спеціальний інструктаж для розмови з міліцією.

— Треба встановити за ним нагляд. Шкода, що я не встиг це зробити одразу.

— Ну, ти ж не знав, що події розгортатимуться так блискавично.

— Ти гадаєш, — запитав Степан Іванович, — що тут пахне великими справами?

— Не виключаю можливості, що нам, друже, з тобою доведеться працювати у тісному контакті.

— Ти знаєш, я теж подумав про це.

— Цей Шипуля, звісно, хлопець обмежений, — сказав капітан Попенко, — ситуація з Женею була для нього несподіванкою, і він припустився помилки, коли сказав, що гадки не має, хто такий Граціанський. Хтось його вже поправив.

— Ех, Женя, Женя! Що ж із ним сталося, бідолахою? Невже необережно сунув носа у цей гадючник і...

— Не думаю, щоб...

— І я не думаю, але...

Удома першими словами, якими зустріла капітана Горбатюка дружина, були:

— Женя знайшовся!

— Що? Як? Де?

— Тільки що дзвонили. Повернувся додому. Приїхав на таксі. З лісу. Дуже втомлений. Нічого толком не розказав. Тільки те, що була якась пригода. Був у дуже цікавих людей. Уже спить.

— Ну, слава Богу! Живий! — полегшено зітхнув капітан.

Розділ VIII

Викрадення

І поки Женя Кисіль спить, а всі інші губляться у здогадках, не маючи точної інформації, ми з вами повернемося трохи назад і подивимося, що ж із ним сталося.

Попрощавшись із капітаном Горбатюком, Женя пішов додому. Як завжди, сам розігрів собі обід, пообідав і сів за уроки. Але домашні завдання в голову не лізли. Він ніяк не міг зосередитися. Весь час думав про того страшного Шипулю і про слова капітана Горбатюка: "Я тобі наказую, чуєш! Сам без мого дозволу нічого у цій справі не роби... Бо ще чого доброго й тебе шукати доведеться..."

Що ж це справді робиться на світі?!

Вітасик зник, Граціанські зникли, натомість з'явився Шипуля, від однієї згадки про якого мерзне потилиця. Що це все означає?

Думки стрибали, як зображення у зіпсованому телевізорі.

Несподівано задзвонив телефон. Женя зняв трубку.

— Алло.

— Попроси, будь ласка, тата, — почувся хрипливатий голос.

— Тата нема. На роботі.

— Тоді маму.

— І мама на роботі. А... що таке?

— Нічого. Тоді іншим разом. Це з ЖЕКу. У вас заборгованість за квартиру. До побачення.

Женя поклав трубку.

Минуло кілька хвилин.

І раптом почувся дзвінок у двері.

Ноги у Жені підгиналися, коли він підійшов до дверей.

— Хто там?

— Женя? Кисіль? Відчини, будь ласка! — почувся незнайомий хлопчачий голос.

Женя на всяк випадок накинув ланцюжок і прочинив двері.

По той бік дверей стояв незнайомий хлопчик років десятих.

— Що таке? — тремтячим голосом спитав Женя.

— Женя? Кисіль? — повторив хлопчик.

— Я, — ледь вимовив Женя.

— Вийди у скверик. Там тебе чекають.

— Хто? — похолов Женя.

— Якийсь дядечко. Низенький такий, в окулярах, з борідкою.

— А... а що таке?

— Не знаю. Він мене попросив. Хоче тобі щось сказати. Те, що тебе цікавить.

Хлопчик рвучко повернувся і швидко залопотів униз по сходах. Женя не встиг більше нічого спитати. Серце у нього в грудях гупало як дзвін. Що це? Хто це?

Низенький, в окулярах, — значить, не Шипуля. Хоче щось сказати, що мене цікавить. Про Вітасика, може? Що робити? Вийти?

Але ж капітан попереджав... Треба порадитися.

Ледве попадаючи пальцем у кнопки телефону, Женя набрав номер капітана Горбатюка. Капітан власноручно записав йому номер на папірці й попередив: "Коли що — негайно дзвони".

Залунали часті гудки — зайнято.

Кілька разів набирав номер Женя, і весь час було зайнято...

"А чого я боюсь? — нарешті подумав він. — Зараз день, сонце сяє, людей повно. Коли що — кричатиму, верещатиму. Врятують. А попередження капітана... Я ж сам нічого робити не збираюсь. А проґавити таку можливість щось дізнатися про Вітасика — боягузтво і нікчемність. Треба йти!"

...Він одразу побачив того низенького дядечка в окулярах, із борідкою.

Біля скверика стояли червоні "Жигулі" з розчиненими дверцятами, і дядечко курих, спершися ліктями на дах "Жигулів".

Окуляри були якісь димчасті, дзеркальні й виблискували на сонці.

Побачивши Женю, дядечко привітно усміхнувся і махнув йому рукою, підкликаючи.

Навколо сновигали перехожі, мчали машини, шурхотіли тролейбуси, за рогом деренчав трамвай.

"Ну, чого ти боїшся, пігмей!" — сам себе лайнув Женя і перебіг вулицю.

— Кисіль? Привіт! — знову усміхнувся дядечко, ловко пірнув у машину і вже звідти гукнув, посуваючись до керма: — Сідай! Побалакаємо!

Женя завагався.

Дядечко знову гукнув весело:

— Боїшся? Що я тебе — з'їм?

Голос у дядечка був такий привітний і веселий, що Жені стало соромно за свою полохливість. І він заліз у машину. Але дверцята залишив розчиненими.

— Та зачиняй! Не бійся!

І Женя не встиг отямитися, як дядечко перехилився через нього, ловко схопився за ручку, смикнув, і дверцята клацнули, зачинившись.

— Ну й обережний! Фільмів, мабуть, надивився. Вразливий ти хлопець. То тільки в кіно страхи. А в житті зовсім по-іншому... Ти свого друга побачити хочеш? — дядечко так несподівано це сказав, що Женя здригнувся.

— А... а де він?

— Поїхали! — дядечко ввімкнув мотор, і "Жигулі" зрушили з місця.

— К-куди? — Женя похолов.

— Та не бійся, тут недалеко...

— К-куди ви мене везете? — ледь вимовив Женя, тільки тепер усвідомлюючи всю незвичайність і небезпечність свого становища.

— Ну, сказав же — недалеко... Чого ти хвилюєшся?

— Дядечку, зупиніться! Дядечку, пустіть мене!

— Ну-у!.. — весело дорікнув дядечко. — Не ганьби себе! Такий геройський хлопець, а...

— Зупиніться, я вас прошу! Будь ласка!

— А твій друг сміливіший за тебе. Ай-яй-яй! Соромно.

Женя на хвилину замовк.

Вони виїхали на бульвар. Вдалині на тротуарі Женя побачив міліціонера.

— Я... я міліціонера гукну зараз! Я... я кричатиму!

— Оце вже зовсім ні до чого, — дядечко вихопив із кишені якийсь балончик, миттю сунув Жені прямо під ніс, чвиркнув... Жені враз перехопило подих, голова пішла обертом. І далі він уже не пам'ятав нічого...

...Нарешті до його свідомості почали долимати голоси.

— Ну диви — досі не отямився! — роздратовано говорив хтось незнайомий.

— Я ж не думав, що він так довго, — голос "дядечка" звучав винувато. — Я ж хотів навпаки, щоб було тихо, щоб він шелесту не наробив, щоб...

— "Щоб", "щоб", "щоб"... Щоб тобі свободи не бачити!.. Там уже, мабуть, усю міліцію на ноги підняли. Кіднепінг! Викрадення дитини! — Ну, я ж... у мене ж не було іншого виходу...

— З будь-якого становища завжди буває два виходи — розумний або дурний. Думати треба! Думати! Скільки я вас учу, а за вами все золоті верби ростуть.

Голос незнайомця був старечий, прокурений.

Женя розплющив очі. Але нічого не побачив. У кімнаті було темно. Лише на тлі вечірнього неба у вікні вимальовувалися два силуети — вищий і нижчий.

Сліпуче світло ліхтарика враз примусило Женю замружитися.

— О! Прочумався! Нарешті! — голос незнайомця одразу став лагідний. — Ну й сонько ти, голубе! Мама там уже хвилюється, місця собі не знаходить, а ти спиш. Сам винен. Давно міг уже бути дома. Давай-давай, підводься. Випий оно водички. "Боржомі".

Руки, що виринули з темряви, підвели, посадили його на дивані, подали склянку "Боржомі". Женя слухняно випив.

— Отак! — незнайомиць погладив його по голові. — Вибачай, голубе, що потурбували тебе. Але... потрібна деяка інформація. Скажеш — і одразу поїдеш додому. Судячи з усього, ти, голубе, в контакті з міліцією. Так от, скажи нам, будь ласка, що ти знаєш про Граціанських? Де вони зараз? І що про це відомо міліції?

— Я... нічого не знаю.

— Так-таки й не знаєш?

— Не знаю! Чесне слово!

— Ти хлопець недурний і мусиш розуміти, що раз ми заради тебе, пацана, ганяли машину (а бензин зараз дорогий!), то це справа серйозна. І жартувати з нами...

— Я... не жартую.

— Дивись!.. І в школі, у класі, нічого не кажуть?

— Ні.

— І міліція, кажеш, не в курсі справи? А може, його заарештували?

— Ні. По-моєму, ні.

— "По-твоєму" чи "ні"?

— Якби його заарештували, вони б його не шукали.

— А вони його шукають?

— По-моєму, шукають. В усякому разі так вони говорили.

— Говорили... Та-ак... — задумливо промовив із темряви незнайомиць. — Ну, це вже щось конкретне... Дякую, голубе, за інформацію. Більше нічого не скажеш?

— Ні, — Женя раптом відчув себе зрадником, який виказав ворогові військову таємницю. Але він же нічого не сказав, він... — Ну, гаразд. Їдь додому. Як бачиш, нічого поганого ми тобі не заподіяли. От тобі полтина на морозиво, — з темряви простягнулася рука і сунула йому в кишеню п'ятдесят гривень.

— Ні, ні, не треба! — запротестував Женя.

— Бери-бери! Це тобі компенсація за переживання. Але й ти, голубе, нас не підводь. Про те, що був у нас, — нікому ані слова. Ні мамі, ні татові, ні тим паче міліції.

— А як же?.. — розгублено проказав Женя.

— Пояснити відсутність, звичайно, треба. Скажеш, що тебе біля будинку підхопили троє диваків на "Жигулях". Просили показати дорогу. І завезли аж у ліс, у ресторан "Курортний". Не відпускали. Один весь час плакав і пригортав тебе. Ти, мовляв, дуже схожий на його молодшого брата. Потім на прощання дали оту полтину, посадили на таксі й одправили додому. Так буває, коли гуляють хлопці, які повернулися з-за кордону, з заробітків. В усякому разі це вірогідніше, ніж те, що відбулося насправді. Бо хто тобі повірить, що тебе возили, присипляли, зав'язували очі, дали гроші лише для того, щоб спитати, чи не заарештовано Граціанського. Таку інформацію можна одержати за дві хвилини по телефону. Безкоштовно.

Вперше за весь час подав голос "дядечко" — захихикав із темряви.

— То чого ж ви не... — почав був Женя, але незнайомиць його перебив:

— А ми якраз "не"! Ми тебе не викрадали, не присипляли, грошей не давали! Ти тут не був! Все це з голови викинь. Залиш тільки ту пригоду з трьома диваками. Затямив? Бо якщо розляпаєш, буде погано. І не так

тобі (ми все-таки дітей не чіпаємо), як твоїм батькам. І мама може дуже й дуже постраждати, а тато взагалі на все життя калікою лишитися може. Якщо виживе... Отак, голубе. Подумай про своїх батьків, пожалій їх.

У Жені перехопило подих — наче рука незнайомця вистромила з темряви і здушила його за горло.

І враз він зойкнув і відсахнувся. Бо й справді з темряви вистромилися дві руки, які тримали чорну хустку.

— Не бійся! Треба зав'язати очі. Для твого ж добра. Щоб не було в тебе спокуси привести сюди міліцію і наразитися таким чином на небезпеку.

Женя не став опиратися, зрозумівши, що це марна справа.

— А де Вітасик? — спитав Женя. — Який Вітасик?

— Дорошенко. Дядечко, ви ж казали, що...

— А-а. То я так казав... для годиться... — "дядечко" захихикав.

— Ви його викрали? Викрали?

— Та ти що! Нема нам чого робити, тільки викрадати якихось двієчників.

— Він не двієчник.

— Тим більше.

Незнайомець не сказав на це ні слова. Жені зав'язали очі, взяли за руку і повели.

— Обережно. Тут сходи, — попередив незнайомець. Потім його посадили в машину.

— Бувай здоровий! Добре запам'ятай, що я тобі сказав. І не роби дурниць.

Дверцята хряснули, машина рушила.

Їхали вони довго, майже годину або й півтори. І всю дорогу мовчали. Женья розумів, що дядечко "пішак" і від нього нічого не залежить. Керує всім незнайомець, якого Женья так і не роздивився.

Нарешті машина спинилась. Дядечко зняв із Жениних очей пов'язку і сказав:

— Ходімо, я посаджу тебе на таксі.

Женья вийшов із машини, роззирнувся.

Вони були на околиці міста попід лісом, біля зупинки таксі, де стояло кілька машин.

Дядечко підійшов до першої машини, поговорив із шофером і махнув Жені рукою.

Таксист тільки сказав:

— Що? Загуляв?

Женья не відповів, і шофер більше не говорив нічого аж до самого дому.

Батьки так зраділи, побачивши його, що не дуже розпитували.

— Завтра, завтра розкажеш. Лягай, синку, лягай.

Тільки тато, дивлячись, з якою похапливістю їсть уже в ліжкові Женя свою улюблену ватрушку, сказав:

— Не дуже щедро пригощали тебе твої п'яндиги.

Женя почервонів і одвернувся до стіни.

За хвилину він уже спав.

Розділ IX

Женя відмовляється від свідчень. "Версія-то вірогідна, але трохи безглузда"

Капітан Горбатюк подзвонив уранці, о пів на восьму.

— Вибачте, що так рано турбую. Як Женя?

— Ще спить, — сказав тато: він узяв трубку.

— Не будіть його, хай одіспиться. І до школи хай сьогодні не йде. Я подзвоню директору. Що він розказував?

Тато переповів те, що розказав уночі Женя.

— Гм... Ви коли йдете на роботу?

— О восьмій.

— А дружина?

— Теж. Одночасно.

— Я за двадцять хвилин буду. З вашого дозволу. Мені треба обов'язково поговорити з Женею. Якогога раніше. І не хотілося б його будити.

— Ви гадаєте, він говорив неправду?

— Не знаю. Але хотів би знати. Це дуже важливо.

— Ви думаєте, йому щось загрожує?

— Не хвилюйтесь. Ми зробимо все, щоб відвести загрозу.

— Ви ж розумієте...

— Я вас розумію. Не будемо гаяти часу. Я їду. З вашого дозволу?

— Будь ласка! Будь ласка!

Капітан Горбатюк приїхав за п'ятнадцять хвилин.

— Пане капітан, дорогий мій, ми так хвилюємося! — кинулася до нього мама. — Може, мені не йти на роботу?

— Спокійно йдіть. Не хвилюйтесь. Не бійтесь. Я ж не приватна особа. Я на службі. І служба моя полягає в тому, що я відповідаю за безпеку громадян. У цьому конкретному випадку — за вашого сина. І за вас теж. Зробимо все можливе.

Коли батьки пішли, капітан Горбатюк сів біля телефону і, намагаючись говорити півголосом, почав надзвонювати. Він дзвонив кілька разів — одним щось пояснював, просив дозволу, іншим наказував.

— Женя прокинувся якраз тоді, коли капітан закінчив усі розмови і, прочинивши двері, зазирнув до його кімнати. Двері рипнули, і Женя прокинувся. Побачивши капітана, він широко розплющив очі:

— Ви?!

— Я! Доброго ранку, шукачу пригод!

— Доброго ранку... А чого?..

— Ще питаєш! Сполошив усе місто!.. Ну, розкажуй, що в тебе за одиссея була вчора.

Женя розказав те, що й батькам, навіть тими ж самими словами.

— Та-ак... Гультяї, значить... з-за кордону... З заробітків... Грошки прогулювали... А одному ти братика молодшого нагадав... Ясно!.. Ну, а якихось виразів характерних, словечок жаргонних ти не запам'ятав? Як вони говорили? Нормально?

— Нормально, по-моєму...

— Ану, подивись мені в очі, Женю!

Женя кинув на капітана збентежений переляканий погляд.

— Ти говориш неправду, Женю. Все було не так. Все було по-іншому. Тебе посадили в машину і кудись повезли. І щось розпитували. І залякували. Сказали, що як ти скажеш, вони помстяться. І не так, може, тобі, як твоїм батькам.

— Звідки ви знаєте? — прохопився Женя.

— Знаю я тільки тепер, після твоїх слів. А раніше здогадувався.

— Ні! Ні! Я нічого не сказав. Ні! — Женя заплакав.

— Не плач. Якщо ми їх не знешкодимо, ти боятимешся все життя. А може, вони ще й втягнуть тебе у свої справи, і ти станеш карним злочинцем. А це — чи не найбільше горе для батьків... Та й для самого тебе. Що вони тебе питали? Чим цікавилися?

— Не треба! Не питайте! Я нічого не скажу! Не треба! — Женя затулив долонями обличчя.

— Ну, заспокойся. Як не хочеш — не кажи. Це твоя справа.

— Я... не міг інакше, — тихо сказав Женя.

— Очевидно, вони сказали, що це стосується долі Вітасика... — не стільки спитав, скільки ствердив капітан. Женя не відповів, але й не заперечив.

— Зрозуміло... Тільки за цієї умови ти міг погодитися законтрактувати з ними... Але що їм було треба від тебе?.. Поміркуймо, капітане! — сам до себе звернувся Горбатюк, наче Жені й не було в кімнаті. — Що їм, перше, було відомо про Женю? Що він зустрів на горі Шипулю, який зазірав у бінокль до вікон Граціанських, і що побіг і сповістив про це у райвідділ, мені... Якщо б вони хотіли просто за це помститися йому, вони б це зробили. Отже, їх щось цікавило. Що?.. Логічний висновок лише один — Граціанські. А точніше — тато Граціанський. Борис Борисович. У мережі якого працює Шипуля. Що ж міг знати Женя про тата Граціанського? Це врешті не має принципового значення. Головне те, що їх цікавить Граціанський, начальник торговельного відділу великої мережі, через яку проходять велетенські гроші... Можна гадати, що вони шантажували Граціанського, вимагали від нього щось, погрожували, а

він забрав жінку, сина, сів на машину і гайнув світ за очі, втік. Може таке бути? Вірогідна версія?

Женя мовчки знизав плечима.

— Версія-то вірогідна. Але вчинок Граціанського в такому разі трохи безглуздий, — зітхнув капітан. — Куди він може втекти? Навіть маючи гроші в банку, надовго не втечеш. Рано чи пізно доведеться звертатися до міліції... А може, сталася трагедія? Може, вони одважилися на страшніший злочин і цікавляться, чи не натрапила міліція на слід...

Женя розгублено закліпав очима.

— Ну, гаразд... Не будемо гадати. І мучити тебе більше не буду. Якщо ти, подумавши, захочеш щось мені розказати, подзвони, телефон знаєш, — капітан підвівся. — Снідай, відпочивай, готуй уроки. Про школу не турбуйся. З директором я домовився, що ти до школи сьогодні не підеш, батьки теж у курсі справ. Про те, що з тобою сталося вчора, нікому не кажи. Про це знаємо тільки ти, я, твої батьки, дехто в міліції, ну й "вони", звичайно. Навіть директоріві я нічого не казав, щоб не хвилювати даремно. Отже, якщо подзвонять із класу передати, що задано, скажеш, — після тих переживань, усім відомих, погано себе почуваєш, болить голова, батьки залишили тебе вдома... І ще раз тебе попереджаю: будь обережний, нічого сам не розслідууй, нікуди не ходи, сиди вдома, в разі чого — дзвони. Бувай здоровий! — капітан міцно, як дорослому, потиснув Жені руку й пішов.

Розділ X

"Полтергейст". "Чекаю тебе у Хрястові на західній платформі!"
Спогади про Тернаву. Неймовірна несподівана зустріч

Телефон деренчав, не вщухаючи. Тато й мама дзвонили через кожні двадцять хвилин, півгодини. Двічі дзвонив капітан Горбатюк, дізнавався

про самопочуття, про справи. Але питань про вчорашню пригоду не ставив. Дзвонила класна керівницка Клавдія Василівна, дзвонила староста класу Оксана Фіцелович (диктувала, що задано). А під кінець подзвонила навіть Регіна Ігнатіївна. Женя зовсім розгубився — вперше в житті він розмовляв по телефону з директором школи.

Все це було десь до другої години дня.

Після другої телефон замовк. Навіть тато з мамою зробили перерву, мабуть, уже заспокоїлись.

Готувати уроки Женя, звичайно, не міг. Він сидів біля вікна, дивився на вулицю і думав про свого друга Вітасика Дорошенка.

Де ж він усе-таки подівся?

Три дні, як про нього ні слуху ні духу.

Звичайно, багато в житті таємничого й незбагненного. Все частіше й частіше то в газетах і журналах, то на радіо й телебаченні з'являється цілком серйозна, достовірна інформація про просто-таки містичні явища: про те, що, наприклад, у місті Нижньому Новгороді в одній із квартир раптом почали самі собою рухатися й падати шафи, на очах у людей із неймовірною швидкістю почав бігти вперед настінний годинник, а на підлозі невідомо звідки почали з'являтися калюжі води. А у Москві в одному жіночому гуртожитку завівся домовик, який розмовляв із дівчатами, переставляв їхні речі. Навіть телепередача про це була.

І в Одесі на вулиці Бабея "Барабаш" з'явився, теж домовик.

До цієї справи нарешті серйозно взялися вчені, з'явилася творча лабораторія "Інверсор", що досліджує всі ці явища методами, яких традиційна наука не визнає.

До речі, оте падіння шаф і загадковий гармидер у квартирі було відоме з давніх-давен, і навіть має вчену назву "полтергейст" — "галасливий дух".

Отже, таємниче зникнення Вітасика Дорошенка, можливо, й пояснюється отими загадковими, наукою ще не доведеними причинами. Але де він усе-таки подівся?

І зникнення сім'ї Граціанських, і Шипуля, і викрадення самого Жені — не може бути все це цілком випадковим збігом. Воно напевне має якийсь взаємозв'язок.

"Організована злочинність", "мафія" — страшні жахливі слова, від яких перехоплює подих, холоне в грудях.

Позавчора увечері батьки Жені півтори години говорили по телефону з Вітасиковими батьками. Заспокоювали, як тільки могли. Але хіба можна знайти слова, щоб заспокоїти батьків, у яких пропала дитина? Жені було щиро шкода своїх маму і тата (спершу говорила мама, тоді тато), що вони так стараються і так у них це погано виходить. Мама сама ледь не плакала, а в тата тремтів і зривався голос. Весь час вони тільки й повторювали: "Ну, не хвилюйтесь!", "Візьміть себе в руки!", "Все буде гаразд!"

І хіба можна не хвилюватися в такій ситуації, і чи легко брати себе в руки й вірити, що все буде гаразд, коли навіть міліція, здається, розгубилася і не може дати собі ради. В міліції теж люди, а не чарівники. Це сказав, зітхнувши, тато, коли поклав трубку...

Раніше Женя якимось не замислювався над своїми стосунками з Вітасиком Дорошенком. Уже шість років вони сидять за однією партою — з першого класу. Як посадила їх учителька молодших класів Оксана Іванівна у перший день, так і сидять. Тому й дружать. Тому й ходять один до одного додому, разом готують уроки, разом у кіно бігають, телевізор

дивляться, гуляють. Женя навіть думав колись, що якби Оксана Іванівна посадила його з Шуриком Дармовисом або Вовою Сорокою, він дружив би, мабуть, з Шуриком або з Вовою...

Женині думки обірвав телефонний дзвоник.

Він узяв трубку:

— Алло! Я слухаю!

— Женя? Ой, як добре, що ти вдома. Тільки не перебивай, бо у мене лише гривня, щоб подзвонити. Остання. Більше нема. Негайно приїдь до Хрястова. І візьми гроші на дорогу для мене. Як у тебе нема, позич у Марії Василівни. Чекатиму тебе на західній платформі. Тільки про те, що я дзвонив, не говори нікому. Чуєш? Нікому. Ні в якому разі! Бо я... — почулося коротеньке "пі!" — і розмова перервалася.

Женя не встиг сказати ні слова. Він закам'янів із трубкою у руці, вражений, наче громом.

То був голос Вітасика Граціанського! Але чому Граціанський подзвонив саме йому, Жені? Вони ж не тільки не дружили, а навпаки. Граціанський чудово знав його й Дорошенкове ставлення до себе. Дивно!... І звідки Граціанський знає про Марію Василівну? Марія Василівна була сусідкою Жені Киселя. Колись Женя й Вітасик позичили в неї червінець на кіно, у їхньому кінотеатрі демонструвався тоді потрясний детектив. Про ту позичку знав тільки Вітасик Дорошенко. Значить, він сказав Граціанському. Вони пропали разом, і з Вітасиком щось трапилось. Тому подзвонив Граціанський. Треба негайно їхати!

Але... Як же бути з капітаном Горбатюком? З татом, із мамою? Якщо після вчорашнього він знову зникне, батьки просто збожеволіють від хвилювання. "Тільки про те, що я дзвонив, не говори нікому! Нікому! Ні в якому разі!"

Що ж робити?

Женя нервово ходив по квартирі.

"Негайно приїдь до Хрястова!"

Негайно — це, значить, треба вже зараз бігти на вокзал.

Що робити? Що робити? Не говорити капітанові?

А може, це пастка? Може, його знову хочуть заманити, викрасти і... Але він же нічого не сказав, зберіг таємницю свого викрадення, як вони вимагали...

І якщо справді йдеться про долю друга, а він вагається? А час іде...

Значить, так: якщо капітан на місці, у своєму кабінеті, він скаже, а якщо не на місці — ну що ж... У нього є виправдання: негайно — це негайно, чекати він не міг.

Капітана на місці не виявилось.

З грошима проблем не було. У кишені лежало тридцять гривень, які лишилися від тої полтини, що йому тицьнув "незнайомець" — двадцятку він заплатив за таксі. Батьки категорично відмовилися брати у нього ті гроші.

Женя сів писати їм записку:

"Любі мамо й тато!

Тільки, будь ласка, не хвилюйтесь. Я вас дуже прошу. Все буде гаразд. Я мушу негайно виїхати до Хрястова. Подзвонив один із тих, хто

зник, і просив приїхати. В нього немає грошей на квиток. Капітанові скажіть, що я дзвонив, але його не було. Ще раз не хвилюйтесь.

Цілую. Женя".

Він залишився задоволений тим, що написав: і Граціанського не виказав, і пояснив батькам причину свого зникнення. Тим більше він їхав не кудись, а саме до Хрястова. Це вже було не вперше в його житті. І батьки не повинні особливо хвилюватися.

Коли він сидів уже в електричці, йому в усіх подробицях пригадалася ота його перша мандрівка.

Цього літа Женя поїхав до родичів у Скадовськ. Думали, що він пробуде там два місяці — місяць із татом, місяць із мамою. Але він пробув лише місяць із татом і повернувся назад. Через, так би мовити, екологічну обстановку. Море біля Скадовська було забруднене, купатися забороняли, то чого ж там товктися на березі? Дома його чекав лист від Вітасика Дорошенка. Вітасик відпочивав із батьками у пансіонаті енергетиків на околиці Хрястова на річці Тернаві. Запрошував до себе. Розхвалював Тернаву на всі заставки — і яка річка прекрасна, і ліс біля неї, а в лісі гриби, ягоди і соснові шишки, і як прекрасно купатися ("краще, ніж у морі", за словами його тата-енергетика), і човни, і водні велосипеди... Одне слово — "Ялта для бідних" (як знову ж таки сказав його тато-енергетик).

Женя показав листа батькам. Батьки з листа посміялися, особливо зі слів "Ялта для бідних", але їхати не погоджувалися.

— Знаю я ці пансіонати. Кімнатки, як купе в поїзді, — сказав тато. — Не те що гостей приймати — самим ніде повернутися.

Але Женя так канючив, що мама врешті погодилася:

— Ну гаразд, у неділю вранці поїдемо, щоб увечері повернутися.

Взяли квитки туди й назад і поїхали.

На Тернаві справді усім сподобалося — і Жені, і татові з мамою.

Дорошенки запрошували приїздити ще, Киселі дякували, але наступної неділі, коли Женя нагадав про Тернаву, мама сказала:

— Ні, не поїдемо. Незручно набридати. Вони, певна річ, люди чемні, виховані, гостинні, але ви ж бачили, скільки в них було зайвих турбот через нас. Люди приїхали відпочити, а приймати гостей — не відпочинок. Не поїдемо!

І скільки Женя не канючив, мама була тверда й непохитна, як скеля.

Тато у Жені був м'якшій за маму.

Та коли тато заїкнувся: "А може, хай сам з'їздить. Дорогу вже знає. Я в його роки..." — мама таку блискавицю метнула очима на тата, що Женя подумав: "Зараз буде грім!"

І за всіма законами природи за блискавкою загриміло — Та ти що?! Та Боже збав! Щоб я пустила дитину саму аж у Хрястів? Ти бачив, які в електричці ханиги картами ляпають?! А цигани... Стільки буває різних страшних випадків! Ти що?

— Та я... — почав був тато.

— Ти себе з ним не рівняй! Ти ріс без батька, на вулиці, був хуліганом... Ти...

"Хуліган" — тато безпомічно усміхнувся, поправив окуляри, махнув рукою і припинив дискусію.

У той-таки день Женя одержав листа від Вітасика:

"Привези, будь ласка, свого м'яча волейбольного. Мій луснув".

Вітасик не сумнівався, що Женя приїде.

І Женя вперше у житті одважився на втечу з дому. Звичайно, якби не татові слова, він би ніколи... А так... Тато начебто благословив його.

Коли Дорошенки несподівано побачили на пляжі самого Женю з волейбольним м'ячем і дізналися, що він приїхав без батьків, реакція була неоднозначною. Тато реготав, мама розгублено сплескувала руками, а Вітасик аж підскакував від захоплення. Мама негайно схопила Женю за руку, дала йому мобілку й наказала мерщій дзвонити батькам.

І через дві години батьки Киселі вже були на Тернаві. І хоч мама заплакала, а тато одважив Жені добрячого потиличника, і в маминих, і в татових очах (особливо татових) був не лише осуд, але й щось подібне до схвалення, а може, навіть і гордості... Тато колись казав, що людину характеризують не стільки слова, скільки вчинки...

Все це згадував зараз Женя, дивлячись у вікно електрички, повз яке мелькали знайомі вже станції. Іванівка... Соколівка... Заводська... Черешеньки... Журавлиний Брід...

Проїхали озеро, на березі якого стояв "Запорожець" і двоє дядечків купалися (хоч уже й початок жовтня). І от нарешті — Хрястів.

Станція, обабіч якої дві платформи — ліворуч західна, праворуч східна.

У Жені калатало серце, коли він виходив на західну платформу.

Платформа була чогось майже безлюдна. Якась бабуса куняла на клумаках під стіною та двоє військових розмовляли біля газетного кіоску.

Граціанського не було.

З-за рогу вийшов здоровань із рюкзаком. Женя бачив тільки його спину. Йому здалося, що то Шипуля. "Заманив! — похололо у Жені в грудях. — Зараз схопить і..."

Він кинувся до кіоску де розмовляли військові.

І враз у вікні залу для чекання мелькнула голова... Вітасика Дорошенка. Женя отетерів.

Вітасик махав Жені рукою і показував у бік входу до вокзалу.

Женя на мить обернувся — здоровань із рюкзаком, зовсім не схожий на Шипулю, перетинав колію. Женя кинувся до входу.

З дверей назустріч йому вибіг його друг Вітасик, радісний, живий і неушкоджений.

— Ти?! — тільки й спромігся вигукнути Женя.

— Здоров! — Вітасик з усієї сили ляснув його по плечу, але Женя навіть не відчув болю.

— А... а де Граціанський?

— Нема!

— Як? Він же мені дзвонив по телефону, призначив тут побачення.

— То я дзвонив.

— Що?! Я сам, на власні вуха чув...

— Усе правильно. Але то був я. Зараз усе розкажу. Тільки спершу подзвоню мамі. Своїм голосом. Щоб не хвилювалася більше. Давай гроші.

Женя вишкріб усі гривні з кишені.

— Ходімо дзвонити.

Вони вскочили у вокзал, підбігли до маленької кімнати, де містилося відділення зв'язку, розплатилися, й от уже Вітасик кричить у трубку автомата, що висить на стіні.

— Мамо! Мамочко! Це я! Не хвилюйся! Я зараз приїду!

Навіть Женя почув, як одчайдушно скрикнула у трубці Вітасикова мама:

— Вітасику! Синку! Де ти?

— У Хрястові. І Женя поряд зі мною. Все гаразд. Я живий-здоровий, цілий-неушкоджений! От хай Женя скаже. Передаю йому трубку.

Женя схопив трубку і закричав:

— Цілий-цілий! Здоровий! Усе на місці. Не хвилюйтесь. Зараз сідаємо на електричку і їдемо. Зараз їдемо. Не хвилюйтесь.

Але одразу сісти на електричку у них не вийшло. Два рейси чогось одмінили, і найближча електричка була тільки через годину сорок хвилин.

— Ну так що, що ж трапилось? Де ти був? Що значить твоє зникнення? — накинувся Женя на Вітасика.

— Стривай! Не гарячкуй! Зараз розповім. Усе по порядку.

Розділ XI

"Ой!" — сказав Женя Кисіль. Бо ж було чого ойкати. "Ходімо у кіно!" Дзеркало. Потрясіння. "Не хвилюйся!"

Так от, сталося це у суботу на великій перерві. Настрій у мене був поганючий. І з тобою посварився, наговорив ти мені такого, що... хоч і справедливо, може, а все одно... І... Підійшов я до Милочки Петриківської, стояла вона біля вікна сама.

— Що, — кажу, — скучаєш? Давай, я тобі анекдот розкажу... Тільки що Стасик Іванець приніс... Летіли на літаку американець, француз і наш, українець...

— Пхе! — перебила вона мене. — Дуже мені потрібен ваш анекдот! І одійшла. Тоді бачу: підходить до неї Вітасик Граціанський. Чую:

— Слухай анекдот. Летіли на літаку американець, француз...

І вона так уважно слухає, тоді як зарегоче:

— Ой! Здорово!

Так мені стало кепсько... Пішов я у двір, щоб їх не бачити. Тинявся-тинявся, забрів у куток безлюдний, що за спортмайданчиком, біля сараїв. Аж чую раптом голос за спиною:

— Що — заздриш? Хотів би бути на його місці?

Обернувся я — і похолов. Ззаду не було нікого.

("Ой!" — сказав у цьому місці Женя Кисіль. Але пояснювати того "ой" поки що не став. Вітасик це відніс виключно за рахунок враження від своєї розповіді і спокійно вів далі).

Тоді знову чую:

— Не дивуйся і не обертайся. Ти мене не побачиш. Слухай тільки. Можу тобі це зробити. Спершу на три дні. А як сподобається — назавжди. Подумай. Даю тобі часу до кінця уроків. Як вирішиш, зайдеш кудись, щоб ніхто тебе не бачив, і скажеш тільки одне слово: "Згоден!"

І замовк.

Знову я обернувся. Нікого.

Тільки почув, як зацокотіли раптом, віддаляючись, копита.

Аж тут і дзвоник на урок задеренчав. Побіг я у клас.

До кінця уроків тільки й думав, що то таке було. Розіграв мене хтось, чи що. Сховався за живоплотом і говорив. Але ж таке було враження, наче за самісінькою спиною стояв. І голос не хлопчачий, а дорослий, басовитий. Чого б це дорослий мене розігрував?

Хто ж це міг бути?

Якийсь казковий чарівник?

Чарівники бувають лише в казках. А у нас реальне життя.

Може, вчений якийсь. Гіпнотизер. Спеціаліст яких-небудь телепатичних наук. Хіба мало різного незнаного й дивовижного, невивченого в природі. Оно нещодавно у програмі "120 хвилин" я сам чув про випадок з німецьким підводним човном, який на дні океану, на глибині кількох кілометрів, де нічого живого нема, схопила й тримала, не відпускала невідома істота. А екстрасенси! А телекінез... А Бермудський трикутник! А отой "полтергейст", про який ми з тобою недавно говорили! Яких тільки див нема на світі.

Може, якийсь учений досліди проводить. І я ще, чого доброго, в історію вітчизняної науки увійду, прославлюся на весь світ.

В усякому разі нічого загрозливого я у тому таємничому голосі за спиною не відчув. Добрий був той голос. І зовсім не страшний.

Думав я, думав і нарешті вирішив: а чому б не погодитися? Що я втрачаю? Три дні побути на місці Вітасика Граціанського — погано, чи що? Мати джинси "Левіс", кросівки "Аدیدас", японський годинничок, найкращий плеєр — це ж здорово!

Як це все буде, я собі не уявляв, — чи примусить учений-гіпнотизер Граціанського все те мені віддати, чи як, — хтозна. Але дуже мені вже закортіло. І я вирішив: коли закінчатся уроки, погоджусь.

"Зайдеш кудись, щоб ніхто тебе не бачив, і скажеш..." А як же він знатиме? Мабуть, за допомогою складної апаратури встановив зі мною контакт на відстані... Ну, що ж! Спробую! Тільки виберу таке місце, де ніхто за кущами не стоятиме і з-за рогу не спостерігатиме.

Якщо це хтось пожартував, тоді просто нічого не буде, а якщо справді, то...

І от як закінчилися уроки, почекав я, поки розійшлися трохи учні, і заскочив у туалет на третьому нашому поверсі. Були там спершу одинадцятикласник Валера Лобуренко, Вася Таратута з шостого "А", семикласник Гриша Свистуненко. Тоді один за одним повиходили. Сам я лишився, один. Переконався, що нікого нема, набрався духу й кажу вголос, але тихо:

— Згоден!

Аж чую за спиною:

— Молодець! Не побоявся. Тепер тримайся!

Той самий голос.

Потемніло у мене в очах на мить, наче хтось по кумполу вдарив. І таке враження, немов шкіра вся з мене злізла враз — лоскотно-лоскотно стало по всьому тілу. Дивлюсь — внизу на ногах уже не мої черевики місцевої взуттєвої фабрики, а кросівки адидасівські. І джинси фірмові. І годинник японський на руці. І плеєр на шиї.

Аж подих перехопило. Оце так! Тю! І така мене радість зненацька охопила, що я тобі передати не можу.

Вискочив я з туалету. Бачу — ти біля вікна стоїш.

Помітив мене, скривився презирливо й очі одвів. "Ах, думаю, одвертаєшся, кирпу гнеш! Не хочеш миритися? Ну й не треба! Ну й одвертайся!" І пішов собі.

Вийшов зі школи. Дивлюсь — стоїть на розі Милочка Петриківська. Глянула на мене і раптом усміхнулась. Не пихато, зверхньо, як завжди, а привітно, лагідно.

Підходжу.

— Що, — кажу, — чекаєш когось?

— Та ні... просто так... А ти, Вітасику, у який бік? — і очима тільки стрель кокетливо.

— Отуди! — показую.

— О! І мені туди!

Мене аж у жар кинуло.

"Ах ти! — думаю. — Для тебе не людина важлива, а джинси, кросівки і плеєр!"

Але хоч і подумав так, тільки все одно приємно, що вона поряд зі мною йде і лагідно розмовляє.

— Погода, — кажу, — гарна.

— Ага, — каже, — тепло, хоч і жовтень уже. А ти осінь любиш?

— Люблю, — кажу, — і осінь, і літо, і весну, і зиму навіть.

— Хи-хи! — засміялася вона. — А ти дотепний.

І знову очима тільки стрель на мене. Знову мене у жар кинуло.

Сунув я руку в кишеню, щось там зашаруділо. Очі опустив, руку трохи витяг — у руці десятка червоненька. Ух ти!

І раптом відчайдушна думка з'явилася в мене.

— Слухай, — кажу, — а давай у кіно підемо.

Вона аж спинилася від несподіванки.

— Що? — і розгублено очима на мене: кліп! кліп! кліп!

В "Україні", кажу, іде... (Сказав, а що іде, не знаю)... щось по-трясне, кажуть...

Вона почервоніла, очі опустила і каже:

— Тільки мені спершу додому треба... пообідати... бо дідусь хвилюватиметься, а в нього серце...

— Ну, гаразд, — кажу, — і я їсти хочу. Пообідаємо, а тоді...

— Ага, — каже, — давай.

— То о четвертій біля "України". Гаразд? — кажу, а в самого в душі концерт "Океану Ельзи" ("Якби тоді сказала ти мені стати твоїм човном..."), аж гопки скакати хочеться.

— Добре, — каже і знову очима на мене тільки стрель.

— Слухай, — кажу я, — а чого ти до мене так раніше зневажливо ставилася? Пхикала тільки і одверталася? Навмисне?

— Я-а?! — витріщилася вона на мене. — Коли це я на тебе пхикала? Ти що? Тобі просто здалося.

— Ех, ви! — кажу. — Хитрий ви народ, дівчата. Ну, гаразд, прощаю. Ти ж не запізнюйся тільки. — Постараюсь, — сказала вона й побігла, сумкою розмахуючи весело, у під'їзд свого будинку. А я повернув додому. І тут згадав, що мати просила мене купити свіжого хліба до обіду.

Побіг я у нашу булочну. А там, ти ж знаєш, одна стіна дзеркальна. А я ж себе у тому джинсовому костюмі ще й не бачив. Глянув — і... завмер, закам'янів, дихнути не можу...

З дзеркала на мене дивився... Вітасик Граціанський. Я навіть у першу мить подумав, що то не відображення, а справді він стоїть переді мною. Але ворухнувся, і він так само. Моргнув, скривився — і він...

Відображення!

— Гарний-гарний! Проходь! — штовхнула мене ззаду якась нетерпляча дама.

А я зрушити не можу. Похолов, наче крижаний став.

І тут тільки до мене дійшло: це ж не лише джинси, кросівки, годинник, плеєр на мені його, а й руки, ноги, тулуб, голова... Все! Перетворився я на Граціанського з ніг до голови. Тільки душа моя лишилася, розум, свідомість, відчуття... Але хто ж те бачить? Ніхто того не бачить. Як це сталося з точки зору наукової, я не знаю, але сталося — факт!

Спершу невимовний жах мене охопив. Що ж це буде?... Та потім потроху я себе заспокоїв. Ну, чого боятися? Це ж усього натри дні. І це ж здорово! Це ж цікаво. У жодному детективному фільмі такого не

побачиш. Це ж таки пригода, про яку тільки мріяти можна. Всі думають, що я Граціанський, а я Дорошенко насправді. Ги-ги!

І тут я згадав... Милочку Петриківську. То от чого вона була такою! А я думав... Мало гопки не скавав. Таке мене зло на неї взяло, що аж зубами скреготнув. У кіно з Граціанським розігналася. Ич!.. Ну, почекає вона біля "України"! Чорта з два я прийду тепер! Чорта з два!

А куди ж іти?

Додому йти неможливо. Матері ж не поясниш, у чім річ. Я ж тепер Граціанський, а не я. Отже, хліба вже купувати не треба.

Вийшов я з булочної.

Став, міркую.

Що ж його робити? Куди йти? А де ж, до речі, справжній Граціанський дівся? Ще, чого доброго, зустріну його. Що ж тоді буде?

І раптом за спиною моєю почувся знайомий басок:

— Не хвилюйся, не зустрінеш.

Обернувся я, хотів спитати щось, та нікого, звичайно, не побачив, тільки почув цокіт копит, що віддалявся.

Але голос той остаточно заспокоїв мене. Все гаразд! Тримайся, Дорошенко-Граціанський! Починається найзахопливіша пригода твого життя. Не гайнуй даремно жодної хвилини з цих дивовижних трьох днів. Давай, любий, поганяй "додому" — до "тата" Бориса Борисовича та "мами" Елеонори Іванівни, яких ти зроду не бачив.

І враз лоскотне збудження охопило мене. Що ж зараз буде? Як зустрине мене "мама" Елеонора? "Тато", мабуть, на роботі, це ясно. А "мама", казав колись Граціанський, у нього доцент, викладає в інституті, ходить туди тричі на тиждень після обіду.

Не скажу, що у мене жижки не трусилися, коли я підходив до дверей квартири Граціанських. Трусилися. Й усередині лунко тенькало, як у порожній діжці.

Гадаю, що і в тебе б жижки трусилися і всередині тенькало, коли б ти був на моєму місці...

("Авжеж!" — погодився Женя Кисіль).

Як я їй у вічі подивлюся, тій "мамі" Елеонорі? Чи відчує вона, що я не її Вітасик? Невже не відчує?

Я підніс руку і натиснув на кнопку дзвоника.

Розділ XII

Перше знайомство з "мамою". Бідний Граціанський! Раптовий прихід. "Який жах!" Борис Борисович. Вперед — у невідомість!

Двері довго не відчинялися. Я подзвонив удруге. Нарешті почувся жіночий голос:

— Хто там?

— Я!

— А де твій ключ? — спитала вона з-за дверей, ще не відчинивши.

Клацнув замок і...

Я перелякано відсахнувся.

З напівтемряви передпокою на мене дивилося якесь страхіття. Все обличчя чорне, лише вуха білі та навколо рота і навколо очей.

— Ну, чого ти смикаєшся? — роздратовано сказала вона. — Косметичної маски не бачив? Ти ж казав, що затримаєшся, підеш до Петюні після уроків. Що сталося?

Все це вона говорила, повернувшись до мене спиною і йдучи у ванну. Питання вона ставила таким тоном, що відповідей вони, мабуть, не потребували. Та й що я міг відповісти, коли я гадки не мав, хто такий Петюня і чого я мав до нього йти.

Тому я промовчав і посунув у кімнату. Та не встиг я зробити й трьох кроків, як ззаду з ванної почувся одчайдушний крик:

— Ти куди у кросівках, із вулиці?! Ану, скинь негайно.

Я здригнувся і швидко-швидко позадкував у передпокій.

— Скільки я тобі говорила! Не смій заходити у кросівках в кімнату! Перевзувайся! Невже важко запам'ятати? Від килима, від лаку нічого ж не залишиться!

Вона, мабуть, могла б з успіхом співати під Вітаса, такий у неї був гучний і пронизливий голос.

Я скинув кросівки і навшпиньках почеберяв у кімнату. Але знову був зупинений міліцейським окриком:

— Куди?! Ти шкарпетки переш?! Ану, надінь капці!

Я знову позадкував. У передпокої роззирнувся...

— Ти що, забув, де твої капці?

Як вона все бачила, не виходячи з ванної, — незбагненно!

Я підійшов до вішалки, обіч якої була тумбочка, одчинив дверцята і побачив на верхній полиці дві пари капців, одну велику (видно, татову), другу меншу — Вітасикову.

— От-от! — вона вийшла з ванної, сліпучо гарна, з білим пещеним обличчям, із підмальованими очима і нафарбованими губами.

— Ну що — недаремно маску робила? — спитала вона, усміхаючись.

— Ні, — пробелькотів я.

— Тож-бо й воно. Пур етр бель, ільоф суфрір. Забув? Я ж тобі вже говорила. "Щоб бути красивою, треба страждати", — кажуть французи. Що з тобою сьогодні? У тебе неприємності в школі?

— Ні, — знову пробелькотів я.

— Що ти сьогодні обідав?

Я розгублено роззявив рота:

— Н-нічого...

— Як? Я ж тебе просила! Я ж тобі спеціально дала гроші, щоб ти зайшов у кафе. Я ж сьогодні не варила. У мене ні хвилинки часу. Ах ти, їй-богу! Ну, що ж ти за людина? То ти голодний?

— Ага.

(А чого я мав брехати? Я таки був голодний як вовк).

— Ну, зроби собі яєшню, я тільки що пофарбувала нігті, — вона тримала перед собою розчепірені пальці. — Або одкрий шпроти.

Вона прошелестіла повз мене шовковим аж до п'ят халатом і зникла в кімнаті. А я подався на кухню.

Там усе аж сяяло чистотою — і білосніжна плита, і холодильник, і весело-зозулясті кухонні меблі.

Якусь мить я розгублено стояв посеред кухні, а тоді подумав: "А чого це я маю голодувати?! От мамочка! Зовсім не дбає про сина. Бідний Граціанський!" — і вперше ворухнулося в мене співчуття до нього.

Я кинувся нишпорити по шафах, поліз у холодильник. Дістав пляшку "коли", шпроти, поодкривав, врізав велику партику хліба та як навернув усе це — аж за вухами лящало. З яєшнею вирішив не возитися. Усю банку шпротів з'їв. А що — жалко? Знайшов плитку шоколаду. Теж ум'яв. Нічого, жити можна!

Одразу повеселішав. Вкинув порожні банки та пляшку в сміттєпровід, — тільки загуркотіло. Крихти зі столу зібрав, теж викинув. І подався в кімнати. Треба хоч оглянути власну домівку.

Перша кімната була велика — вітальня чи їдальня, хтозна. Це її ми через балконні двері з гори бачили. Посередині стіл, стільці м'які на гнутих фігуристих ніжках, телевізор із пласким екраном, крісла, диван

попід стіною, теж на гнутих ніжках. А біля однієї стіни вузьенькі сходи з бильцями нагору у верхню кімнату ведуть, — мабуть, спальню. Двері тієї верхньої кімнати прочинені і звідти лунає бубоніння мами Елеонори — по телефону говорить.

Та не встиг я й до середини кімнати дійти, як згори залунав крик:

— Іди до себе! Сідай за уроки!

Як вона почула? Я ж у м'якеньких тапочках ішов. Чи у неї телеоко якесь? "До себе", — значить, у другу кімнату, що на першому поверсі, — онде двері. Розчинив я їх, зайшов. Сідати за уроки? "А дзуськи! — подумав я. — Щоб я ще тому Граціанському відмінні оцінки заробляв? Навпаки! Спеціально у понеділок незадовільних нахапаю!"

Кімната довгастенька, не те, щоб маленька, але й не велика. Під стіною ліжко, ліжником закарпатським накрите, під ним уся стіна різними плакатами обклеєна: зірки, кіноактори, ще якісь напівголі, патлаті, скуйовджені, з гітарами корчаться.

Тільки-но я підійшов до письмового столу, у двері хтось подзвонив. Я спочатку кинувся відчиняти, але своєчасно схаменувся і зупинився біля передпокою. Проте Елеонора вже випередила мене і впустила в хату вусатого чоловіка, схожого на кіноактора. Він цмокнув "маму" Елеонору в щоку й голосно сказав:

— Слухай, треба негайно...

І враз затнувся — побачив мене біля дверей кімнати.

— О!

Елеонора Іванівна обернулась. Скривила губи:

— Ти чого не вітаєшся?

Я почервонів:

— Зд-драстуй...те, тато! — Що? Ха-ха-ха! — зареготав він.

— Що за дурні жарти? — побіліла вона.

Звідки мені було знати, що то не тато. Я думав, раз він її цілує...

— Іди роби уроки! — з притиском сказала вона.

Я неохоче потеліпався у Вітасикову кімнату. Мені так цікаво було, що це за "актор", що "треба негайно..."

Я нещільно причинив двері і затамував подих, нашорошивши вуха.

Я чув, як вони піднімалися сходами нагору.

— Жах! Який жах! — говорила вона зовсім не знайомим нещасним голосом.

— Скажеш йому по телефону, що одержала телеграму... щось трапилося... у... з кимось із родичів... Але не говори конкретно, щоб на роботі не знали, куди він точно їде...

— Але як же це?.. Це ж...

— Так сказали... Негайно. На понеділок.

Більше я не почув нічого — вони піднялися і зайшли до спальні.

Щось трапилося. І щось серйозне. Який у неї був голос! Наче говорила зовсім інша людина. З одного боку все це дуже цікаво. А з другого — як мені себе поводити? Як я мушу реагувати на всі сімейні драми? Як реагує на все це Вітасик Граціанський?

Вони вже спускалися сходами вниз.

— Може, ти його почекаєш? — благально говорила вона. — Він зараз буде. Це ж недалеко. І він на машині.

— Ні-ні. У мене жодної вільної секунди. Мені ще самому треба... ти ж розумієш! Та й все одно більше того, що я сказав тобі, я йому не скажу.

— Який жах! Боже, який жах!

— Не розкисай. Ти ж розумна жінка!

У передпокої клацнули двері. Він пішов. Я напружився. Що ж вона скаже мені? І чи взагалі говоритиме? А мені що робити? Удавати, що я нічого-нічого не чув? Чи спитати все-таки? Не міг же Вітасик ніяк не реагувати на цей прихід?.. А я ж навіть не знаю, як того "актора" звуть. А Вітасик напевне знає, раз вона сказала, щоб він привітався.

— Що ж робити?

Хоч я й чекав, що вона зайде, але здригнувся, коли вона розчинила двері. — Вітасику! — лагідно сказала вона. — Зараз прийде тато, і, мабуть, ми поїдемо в село до бабусі.

— Чого? — це питання було цілком правомірним.

— Ну, ми все одно збиралися... А тут іще справа одна є...

— Яка? — теж цілком законне питання.

— Ну, не будь таким цікавим. Це наші дорослі справи... Візьми собі в дорогу, що ти там хочеш... Плеєр, звичайно... І підручники, щоб уроки робити на понеділок. Давай, Вітасику, швиденько. Бо тато зараз прийде, і ми одразу поїдемо.

"Вітасику"! Ти диви! Тільки що кричала, гримала, аж шибки дзвеніли, і раптом — "Вітасику". Хоч до рани прикладай!

— Ну, я піду переодягнусь...

Дивна все-таки жінка! У шкарпетках ходити не дозволяє, а плеєр, який коштує в тисячу разів дорожче, будь ласка, бери. Хоч у школу, хоч куди...

Ні, моя мама краще до мене ста...

І раптом я завмер.

Ой! А як же моя мама? І тато?.. Це ж вони поприходять увечері з роботи, а мене нема. І увечері не буде, і вночі, і завтра... Бо зараз же прийде Борис Борисович, і ми поїдемо кудись у село. Треба негайно якось сповістити, подзвонити абощо. Вони ж бозна-що можуть подумати, вони ж збожеволіють від хвилювання. Як я, легковажний йолоп, не подумав про це раніше? Але ж я не знав, що доведеться їхати в село.

З квартири подзвонити, мабуть, не вийде. Елеонора почує, при ній розмова з мамою не склеїться аж ніяк.

Треба негайно, поки не прийшов Борис Борисович, вискочити на вулицю і подзвонити з автомата.

Я кинувся у передпокій і хапливо почав натягати кросівки. Та не встиг.

Замок клацнув, і двері розчинилися.

Високий чорнявий чоловік вийняв ключ із замка і зайшов у квартиру.

— А ти куди? Здоров! — він нахилився і поцілував мене в щоку. — Що тут у вас сталося? Яка телеграма? Від кого?

Я мовчки знизав плечима.

— Ти що — не в курсі? — здивувався він. Я, знову-таки мовчки, хитнув головою.

Згори вже спускалася Елеонора Іванівна у вельветовому костюмі, у береті, з плащем і великою картатою сумкою в руках. — Ніякої телеграми. Просто я по телефону не могла... Був Льоня. Мій... Здоровега... — вона підійшла до Бориса Борисовича впритул і прошепотіла йому щось на вухо.

— Що? Коли? — у Бориса Борисовича закам'яніло обличчя.

— Сьогодні вранці... — вона знову щось зашепотіла. Я дошнурував кросівки і попрямував до дверей.

— Ви собі говоріть, а я зараз! Я за дві хвилини буду.

— Куди? — вона кинулася, як тигриця, і схопила мене за руку. — Ні в якому разі! Ти що?! Ми ж зараз їдемо!

— Я... я тільки на вулицю і назад... на одну хвилину!

— Ні! Ти нікуди не підеш! — у голосі її дзвенів невблаганний метал.

— Норо!.. — Борис Борисович непевно глянув на неї. — А може, я сам з'їжджу?

— Ні! Ні-ні! Самого я тебе не пущу. Ми повинні бути разом.

— Ну, дивись... Треба було б мамі щось...

— Я взяла. Нову хустину шерстяну. Якраз на тому тижні купила. Каструльку для молока дуже гарненьку. І коробку цукерок. Мама любить солодке.

— Спасибі. Ну, присядьмо перед дорогою... — Борис Борисович, за ним Елеонора Іванівна, а за нею і я зайшли до кімнати, присіли рядочком на диван, помовчали кілька секунд, і тоді Борис Борисович підхопився:

— Ну, поїхали!

— Треба здати квартиру, — сказала Елеонора Іванівна, позачиняла щільно вікна, щось там за дверима увімкнула і піднялася нагору. Було чути, як вона дзвонить по телефону і щось говорить.

Я зрозумів, що то вона здає квартиру "на охорону". У наших родичів теж квартира на сигналізації.

Ех, я б уже встиг подзвонити мамі!

Ну нічого, я подзвоню, обов'язково подзвоню, хоч із дороги, хоч із того села, куди ми їдемо. Слава Богу, з телефонами тепер проблем немає.

І от ми вже сідаємо у дворі в машину. "Тато" за кермом, "мама" попереду, поряд із ним, я — на задньому сидінні.

Вперед — у невідомість!

Розділ XIII

Розповідь Вітасика Дорошенка тимчасово переривається, щоб дати змогу читачеві дізнатися про діяльність у цей день капітана Горбатюка і про події, з цим пов'язані. На горизонті знову з'являється Валера. Двоюрідний брат дружини Граціанського. Інформація для роздумів

Коли Женя, перш ніж їхати у Хрястів, подзвонив капітанові Горбатюку, того не випадково на місці не було. Справи, причому термінові й невідкладні, примусили капітана залишити свій кабінет.

По-перше, оперативники, які "пасли" Шипулю, тобто стежили за ним, доповіли, що Шипуля таємно зустрівся з Валерою Лобуренком. Отим самим, який тренувався колись у Шипулі і який презирливо називав Шипулю "торбохватом". Незважаючи на буцімто конфронтацію між ними, зустріч відбулася у надзвичайно теплій, сердечній атмосфері, з випивкою і навіть з обіймами. Високі договірні сторони вжили усіх запобіжних заходів. Шипуля викликав Валеру по телефону, призначив йому побачення у ресторані "Верховина" за містом попід лісом. І обидва були настільки пильні й обережні, що почути, про що вони балакають, не було жодної можливості. Це — по-перше.

По-друге, з лабораторії, куди капітан здав отого анонімного листа про наркоманів з одинадцятого "А", повідомили, що листа надруковано на шкільному принтері, на якому друкує накази Регіни Ігнатіївни та інші офіційні шкільні папери секретарка директорки Стелла.

По-третє, десь годині о другій подзвонив капітан Попенко.

— Слухай, щойно у мене на допиті прозвучало прізвище твого Бориса Борисовича Граціанського.

— В якому контексті?

— Поки що нічого конкретного, але... Я допитував одного керівника, який звинувачується у відмиванні грошей в особливо великих масштабах. Він назвав мені прізвище одного з директорів магазинів — Здоровеги Леоніда Михайловича. І прохопився, що це двоюрідний брат дружини Бориса Борисовича Граціанського. І враз наче перелякався, що сказав. Почав виправдовуватися, що це не має ніякого значення, що він нічого не хотів сказати, щоб я це не нотував... — А той Здоровега проходить у справі?

— Поки що ні. Навіть як свідок.

— А чого ж він його назвав?

— Ну, перераховував, хто у нього брав товари. Все начебто нормально, але мені здалося, що він трохи аж занадто перелякався і дуже вже шкодував, що з його уст зірвалося ім'я Бориса Борисовича Граціанського. Ти ж розумієш, по очах видно, коли людина щось скаже — і вже шкодує, і багато б дала, щоб цього не було.

— Розумію. Буває. Але, як кажуть, слово не горобець, вилетить — не впіймаєш. Що ж, дякую. Інформація для роздумів. Та й з Леонідом Михайловичем Здоровегою треба негайно зв'язатися.

Капітан подзвонив Жені Киселю, пересвідчився, що той сидить удома, і вийшов з кабінету.

Було чверть на третю.

Спершу капітан поїхав у магазин Здоровеги. По телефону він вирішив не попереджати. Елемент несподіванки у криміналістиці відіграє дуже важливу роль. Коли людина заскочена зненацька, не підготувалася до відповіді, легше встановити, говорить вона правду чи ні.

Здоровега був у магазині.

— Добридень, Леоніде Михайловичу! — люб'язно привітався капітан Горбатюк.

— Я вас слухаю, — насторожився Здоровега, пильно міряючи поглядом Горбатюка (капітан був у цивільному).

— Всього лише одне питання. Не скажете, куди поїхала ваша сестра Елеонора Іванівна?

— А... що таке? — Здоровега зблід. — Хто ви?

— Та нічого особливого. Просто нікого не попередила, лекції зриваються. Ми вже хвилюємося.

— Я... я нічого не знаю... — очі Леоніда Михайловича панічно забігали.
— А чому ви питаєте саме в мене? Хто ви такий?

Капітан мовчки простягнув йому своє посвідчення.

— А... пробачте, я не знав, — Здоровега улесливо посміхнувся і приклав руку до грудей. — Чесне слово, я нічого не знаю.

— Коли ви останній раз бачили сестру?

— Я... я навіть не пам'ятаю. Стільки, знаєте, роботи, кінець місяця, кінець кварталу...

— А куди вони могли поїхати усією сім'єю на машині? Куди вони зазвичай їздять?

— Може, на дачу? — Ні. На дачі вони не були, ми перевіряли. Може, до родичів?

— Не знаю. У нас із сестрою родичів поблизу нема. Лише тітка в Саратові та дядько в Улан-Уде.

— А в Бориса Борисовича?

— У Бориса Борисовича? — перепитав Здоровега і підняв брови. — У Бориса Борисовича мати, правда, живе в селі... Десь на Кіровоградщині, здається... Я точно не знаю. Ніколи там не був. І адреси, на жаль, не знаю.

— Ага. Ну, про це можна легко дізнатися. Що ж, дякую. Вибачте, що потурбував.

Капітанові було ясно, що Здоровега все знає: і куди поїхали Граціанські, і адресу матері Бориса Борисовича, але говорити не хоче. Знову ж таки — інформація для роздумів. Очевидно, справа була таки серйозна.

На запит капітана колеги повідомили, що в базі адреса батьків Граціанського — Житомирська область, село Романівка, Попільнянського району. Але дата запису була давня.

На телефонний запит у сільраді відповіли: п'ять років тому Граціанська Манефа Семенівна після смерті чоловіка хату продала і з села виїхала — у місто до сина.

Капітан доручив узятися до пошуків теперішньої адреси матері Граціанського лейтенанту Тарану і поїхав до школи.

Секретарка Регіни Ігнатіївни Стелла була молоденькою, вродливою дівчиною. Вона сиділа у приймальні за комп'ютером і щось друкувала.

Горбатюк вирішив спершу поговорити з Регіною Ігнатіївною.

На питання, що вона може сказати про свою секретарку, директорка сполошилася:

— А що таке? Дуже гарна дівчинка.

— Що гарна, це я бачу, — усміхнувся капітан.

— Ні, не лише зовні, а взагалі. Минулорічна наша випускниця. До університету не поступила. А в нас якраз пішла на пенсію наша секретарка, Марія Василівна, і я дівчину взяла. І не шкодую. А що таке?

— Та нічого, — капітан вирішив поки що не говорити про ідентифікацію директорського принтера (як це називається в криміналістиці). — Просто хочу з нею перемовитися. Вона багатьох старшокласників знає, може, щось повідомить.

— Та знає старшокласників, — зітхнула Регіна Ігнатіївна. — Один час навіть у компанію їхню затесалася, та я її вчасно звідти вирвала.

— Он як. Тим більше. Дозволите? — Будь ласка. Будь ласка. Я вас тут залишу, а сама... Мені якраз треба піти перевірити — щось у спортзалі з вентиляцією... — вона відчинила двері. — Стелло! А зайди-но, капітан хоче з тобою поговорити.

Дівчина зайшла бліда, руки в неї тремтіли. Регіна Ігнатіївна щільно причинила за собою двері.

— Чого ви так хвилюєтесь? — усміхнувся капітан. — Я не збираюся вас ні допитувати, ні, тим більше, заарештовувати. Просто хочу поговорити, дещо спитати.

— Я... н-не хвилююсь, — опустила очі Стелла.

— Скажіть, будь ласка, вашим комп'ютером міг скористатися хто-небудь?

— Що-що? — перелякані очі її метнули на капітана блискавичний погляд і знову втупились у підлогу, на щоках спалахнули випіки.

— Розумієте, експертиза доводить, що цей папірець надруковано саме на вашому принтері, — капітан простягнув дівчині анонімний лист.

Нерви її не витримали.

Стелла схопилася долонями за обличчя і заридала.

— Ну, не треба! Не треба! Заспокойтесь. Ну, що ви? Це не такий вже великий злочин. Хтось примусив вас це зробити?

— Ні! Ні! Я сама! Я сама! — крізь сльози промовила дівчина.

— А для чого?

— Тому що... тому що... ви не знаєте, що це за компанія, що вони виробляють!.. Там таке!.. Там такі!..

Дівчина говорила, захлинаючись, збиваючись, ковтаючи слова.

З її розповіді, нарешті, капітан дізнався, що вона кілька разів була з хлопцями і дівчатами з одинадцятого "А" на квартирі у Валери

Лобуренка, що Валера намагався примусити її курити "травку", але вона категорично відмовилася, за що дівчата її побили і погрожували зробити їй "щось страшне", але вона нікого Регіні Ігнатіївні не виказала, хоч Регіна Ігнатіївна й допитувалася, чому у неї синці. Тільки тому вона й змогла порвати з тією компанією, бо інакше вони б їй точно зробили "щось страшне".

— А чого ви написали, що Вітасик Дорошенко совав носа не в свої справи?

— Тому що я живу з ним в одному будинку. І він не раз бачив мене з Валеркою Лобуренком. І якось сказав: мені: "Ти з ним не дружи!" А Валера почув і дав Вітасику потиличника. А коли він пропав і сказали, що Валера теж там був, я подумала... — Скажіть, а такого Шипулю ви знаєте?

В очах Стелли майнув жах, але вона заперечливо похитала головою.

"Дивні ці люди, — подумав капітан. — Не розуміють, що заперечення іноді говорить більше, ніж ствердження".

З Валерою Лобуренком зустрітися капітанові не пощастило.

Оперативники доповіли, що після "Верховини" Шипуля і Валера виїхали на таксі за місто і на тринадцятому кілометрі пересіли на червоні "Жигулі", які їх там чекали.

Та оскільки "Жигулі" стояли на боці зустрічного руху й одразу помчали, оперативники не встигли вчасно розвернутися і втратили їх із поля зору. Встигли тільки записати номер.

"Жигулі" належали Леоніду Михайловичу Здоровезі.

Розділ XIV

Слово знову надається Вітасику Дорошенку. Подорож із піснями. Дід Гогоня. "Чао, бамбіно!" "Мамо, ви чарівниця!"

Ти ж знаєш, я люблю їздити у машині. Що не кажи, а це кайф.

Сидиш, утопаєш на м'якому сидінні, дивишся у вікно, а перед тобою земля крутиться, обертається. Пропливають поля, переліски, річки й озера, хати, двори. Корови на вигоні, кури у пилуці гребуться, півень на віз вискочив, крилами тріпоче, кукурікає, тебе вітає, гуси шиї повитягали, дивляться, хто ж то там такий гарний поїхав... Але особливо чогось люблю, коли через ліс їдеш. Запах грибний у вікно плине, аж дух забиває, а за деревами таїна, химерія ховається якась... Гарно!..

Спершу їхали мовчки. "Тато" з "мамою" були зосереджені, тільки презиралася, й Елеонора Іванівна кривила губи, а Борис Борисович піднімав брови, похитував головою і знижував плечима. Та десь уже за містом, як виїхали на трасу, Борис Борисович раптом рішуче кахикнув і, знявши одну руку з керма, обняв Елеонору Іванівну за плечі, пригорнув до себе:

— Веселіше, Норочко! Не вішай носа! Що за настрій? Усе гаразд! Життя прекрасне і дивовижне! Правда, синку? — він витягнув шию і зиркнув у дзеркальце на мене. — Абсолютно! — кивнув я дзеркальцю. Бо й справді мені було добре отак-от сидіти і їхати.

— Ну, тоді заспівай нашу похідну!

Я закліпав (а звідки мені знати, яка їхня "похідна"?).

— Ти що — забув?.. — І Борис Борисович сам затягнув на повний голос:

Служив козаку війську,

Мав років двадцять три,

Любив він дівчиноньку,

І з сиром пироги!..

— Ну?! — він знову витягнув шию і запитально глянув у дзеркальце.

Я знову заморгав. Я не знав цієї пісні.

— Чого ж ти мовчиш? Ну!.. — і знову сам заспівав:

Гей, чула, чула, чула,

Гей, чула, чула, чи!

Любив він дівчиноньку

І з сиром пироги-и!..

— Що ж ти, брате?

— Та з ним узагалі щось сьогодні робиться незрозуміле, — сказала не обертаючись Елеонора Іванівна.

— Що таке? Що з тобою робиться? — весело спитав Борис Борисович.
— Може, закохався?

На відміну від Елеонори Іванівни, "тато" був веселий і симпатичний. І, здається, добрий. Він мені сподобався.

І, щоб не мовчати, я затягнув пісню, яку ми з моїм татом любили співати:

Поза лугом зелененьким,

Поза лугом зелене-еньким

Брала вдова льон дрібненький,

Брала вдова льон дрібнеенький!

— О! — здивовано підняв брови Борис Борисович. — А звідки ти знаєш цю пісню? Ми ж її, по-моєму, не співали ніколи. Цікавишся начебто тільки сучасними гітами, а сам нову українську народну пісню розучив. Ну, ти кадр!.. Диви, мамо, як ми погано знаємо свого сина. Молодчинка! — і він підхопив:

Вона брала, вибирала,

Вона брала, вибирала,

Тонкий голос подавала,

Тонкий голос подавала...

Потім я затягнув "Ой, наступала та чорна хмара...", яку ми теж удома співали, чим здивував уже не лише Бориса Борисовича, а й Елеонору Іванівну. Вона обернулася, зняла темні окуляри і подивилася мені просто у вічі. Довгим пильним вивчаючим поглядом.

— Це що, у вас в школі розучують народні пісні?

Я знітився:

— Ні... Чого обов'язково у школі?.. І по радіо, і по телевізору ж передають...

Вона одвернулась і знову наділа окуляри.

— Справді, сьогодні він якийсь... Наче це не наш син. Наче нам його підмінили...

Борис Борисович засміявся:

— Ага! Агент нуль-нуль-сім у подобі нашого сина! Що тільки не роблять нерви з людиною. Та перестань ти переживати. Все буде гаразд.

— Не удавай тільки, що тобі все "по барабану", як ти кажеш. Я ж по очах бачу, як ти сам нервуєш.

— Анітрішечки!

— Розкажи кому-небудь іншому. Хто-хто, а я тебе чудово знаю.

— А що сталося? У вас якісь неприємності? — спитав я. Після такої розмови і Граціанський спитав би так само.

Вони презирнулися.

— Та нічого-нічого. Нічого не сталося, — фальшиво усміхнувся Борис Борисович. — Які неприємності? Ти що?

Елеонора Іванівна стулила губи і ледь помітно похитала йому головою: який ти, мовляв, необережний. Я удав наївняка:

— Але ви ж самі кажете! Що я — не чую?

Елеонора Іванівна насупила брови:

— Нічого ми такого не кажемо! Ти що — забув? Ми ж із тобою домовлялися: справи дорослих — це справи дорослих. Ти їх не бачиш, не помічаєш і нічого не чуєш! Ми ж домовлялися! Ти що, забув ту неприємну історію з телефоном? Ти хочеш, щоб я була змушена... — вона знову обернулася, зняла окуляри і подивилася мені у вічі довгим холодним поглядом. Я тільки стенув плечима. Звідки мені було знати про ту неприємну історію з телефоном і ту домовленість?

— Ну, що ти, що ти! Він дорослий хлопець і все розуміє! Правда? — Борис Борисович глянув на мене у дзеркальце й підморгнув.

— Правда, — зітхнув я й замовк. І вони замовкли теж.

За трасою на Одесу, проїхавши трохи, ми звернули праворуч, біля стрілки, де по синьому білими літерами було написано "Хрястів".

Я одразу згадав і Тернаву, і тебе, і нашу з тобою дурну сварку. І подумав: як же ти дивуватимешся, коли я тобі розкажу всі свої неймовірні пригоди. І те, що ми повернули у бік Хрястова, мені було приємно.

Ми довго їхали безлюдною дорогою, не розминувшись із жодною зустрічною машиною. Лише один раз перегнали воза на гумових автомобільних колесах, запряженого парою сивих коней. А один раз трапився нам хлопець на мотоциклі. І все.

Потім звернули в поле, на ґрунтову дорогу, потім їхали ліською дорогою. І нарешті вїхали в якесь село.

— О! Дід Гогоня нас зустрічає! — весело сказав Борис Борисович.

— Краще б не зустрічав! — невдоволено буркнула Елеонора Іванівна.

— Ну, чого ти! Я його якраз люблю. Такий балакун. Так весело розказує різні побрехеньки.

— І всюди суне свого носа. Те, що саме зараз нам дуже треба! — іронічно скривилася Елеонора Іванівна.

— Нічого-нічого! Не бійся. Нейтралізуємо, — бадьоро усміхнувся Борис Борисович і, висунувши руку з вікна, вітально помахав маленькому хлоп'якувату дідусю, що стояв біля воріт і, приставивши дашком руку до очей, дивився, як ми повільно під'їжджаємо.

— Манефо! Кульгай, стара, сюди! Борка твій приїхав! З усією зондеркомандою, шнеллер! — дзвінко закричав дід Гогоня, коли ми спинилися біля воріт.

І поки ми вилізли з машини, з воріт перевальцем — ваги-переваги — вже вийшла кругленька рум'яна бабуня у білій хустині, по-піратському хвацько перев'язаній через лоба набакир.

— Здрастуйте, мамо! — радісно вигукнув Борис Борисович, обнімаючи і тричі цілуючи бабуню.

Потім із такими ж словами обняла й поцілувала бабуню Елеонора Іванівна. Правда, не стільки поцілувала, скільки притулилася щокою до щоки, щоб не замазати нафарбовані губи.

Я розгублено стояв, не знаючи, що мені робити: чи теж цілуватися, чи як...

Елеонора Іванівна різко обернулася до мене:

— А ти чого стоїш? Ну, зовсім як дикий!

Бабуня Манефа сама обняла мене і цмокнула шершавими губами у щоку. У цей час Борис Борисович уже обіймав діда Гогоню. Той ляскав його по спині (та позаяк Борис Борисович був високий, а дід низенький, то виходило трохи нижче спини). При цьому дід Гогоня весело сміявся і говорив пришепелявляючи:

— Ну, Борка! От, Борка! Молодець, що приїхав! Я за вами, чортами, вже скучив. Свято, свято зробили!

Потім дід Гогоня так само обійняв і поляскав по спині Елеонору Іванівну, якуті обійми й поляскування явно покоробили. Вона аж скривилася. Правда, так, щоб дід Гогоня не бачив.

Потім дійшла черга й до мене. Я вже приготувався до обіймів, уже й руки розвів. Але дід обіймати мене чогось не захотів. Лише ляснув по плечу й підморгнув:

— Чао, бамбіно!

Та погляду на мені не зафіксував. Ковзнув очима і знову до Бориса Борисовича:

— Ходіте ж у хату! Манефо, ну що ж ти не запрошуєш? От племінницю Бог послав! Навіть сина з сім'єю по-людськи прийняти не може. Одчиняй ворота! Не кидати ж машину на дорозі.

Я зрозумів, що дід Гогоня, по-перше, дядько матері Бориса Борисовича, тобто двоюрідний його дідусь, а, значить, Вітасика Граціанського двоюрідний прадід, і по-друге, що цей двоюрідний прадід на Вітасика Граціанського за щось ображається (таке в мене у всякому разі склалося враження).

Поки одчиняли ворота, поки Борис Борисович загнав машину у двір, я роззирався навколо. Хата була досить стара, але під новою блискучою

бляхою (видно, недавно монтували). Під такою ж новенькою бляхою був і великий сарай (чи то повітка, чи то клуня, хто його зна — я на цих речах, ти ж знаєш, не дуже розуміюсь).

Але що мені впало у вічі — це якісь однакові чудернацькі металеві ручки і на хвіртці, і на дверях хати, і на дверях повітки. І навіть на дверях туалету, що визирав із лопухів за городом. І умивальник під грушею був якийсь чудернацький...

Та лише глянувши на ворота, я нарешті зрозумів. Власне, не на самі ворота, а на номер будинку, що стримів на стовпі. Великий подвійний емальований номер дев'ять на залізному кронштейні.

Та це ж номер залізничного вагона! І ручки з вагонного купе. І умивальник вагонний.

Як я потім дізнався, колишній хазяїн цього обійстя, в якого купила хату мама Бориса Борисовича, працював на залізниці і перетягав із депо різні речі й деталі зі старих списаних вагонів.

Тим часом баба Манефа (так я її називатиму, бо вона Вітасику Граціанському таки бабуся), почимчикувала перевальцем у хату, і коли ми всі нарешті зайшли, то на столі вже стояли і домашня ковбаса, і сало, і миска з огірками, помідорами, цибулею, і тарілки з холодцем, і якісь пляшки, і велика карафа з узваром. Коли вона тільки встигла все це виставити? Наче зарані чекала на наш приїзд.

— Мамо! — захоплено вигукнув Борис Борисович. — Ви чарівниця! Тільки цим можу пояснити...

— Еге! — хихикнув дід Гогоня. — До сільмагу вчора скатерті-самобранки завезли. Якраз на храм...

— А-а!.. То ми саме вчасно! — Борис Борисович радісно потер руки. — Люблю повеселитися, тим паче попоїсти!

— Борю! — докірливо сказала Елеонора Іванівна.

— А що таке? — знизав плечима Борис Борисович. — Я вже у рідної матері соромитися мушу?

Посідали до столу.

Одразу стало гамірно й весело, як завжди під час святкового застілля.

Після першої, закусяючи, дід Гогоня спитав у Бориса Борисовича:

— Ну, як ти там? Керуєш?

— Та керую... — Борис Борисович аж прицмокував від насолоди, наминаючи оті смачнющі голубці в сметані.

— Не вигнали ще? — примружився дід Гогоня.

— А чого б це...

— Ну, тепер за просто виганяють. Зібрався народ, побалакали, проголосували і — під сідало коліном.

— Уже й так!

— А що? Ти ж Орлюка знаєш?

— Івана Йосиповича? Голову сільради? Аякже!

— Колишнього...

— Та ви що?!

— От-от. Я ж і кажу!

— Коли? За що?

— То цілий роман. Пригодницький...

Розділ XV

Розповідь Вітасика Дорошенка продовжується. Нічний "спектакль"

Поки ото сиділи ми за столом, поки слухали діда Гогоню, уже й звечоріло. Дід Гогоня попрощався, пішов.

Елеонора Іванівна встала з-за столу, відчувалося, що вона тільки-но й чекала цієї миті, і якомога лагідніше сказала:

— Зараз будемо вкладатися. Я, мамо, Вітасику постелю отам у малій кімнатці, добре?

— Добре-добре. Там усе чисте, я недавно міняла, — одгукнулася баба Манефа.

— Іди, Вітасику, сходи, куди треба, почисти зуби — і спати, — наказала Елеонора Іванівна.

Я вийшов на ґанок.

Небо було зоряне, як у планетарії. Оно Великий Віз, Малий Віз. Чумацький Шлях... На небі все знайоме. А от на землі... Де "куди треба" — хто його зна. Навкруги темно. Лише ліворуч од хати бовваніє повітка.

Вийшов на ґанок Борис Борисович.

— О! Ти чого став? Боїшся? Ех ти! — він обернувся в хату. — Мамо, ввімкніть йому лампочку, будь ласка.

У сінях клацнув вимикач, і в глибині саду, за повіткою, спалахнув вогник. Я побіг туди.

Пробігаючи повз повітку, почув за стіною зітхання корови.

"Куди треба" було точнісінько, як у поїзді. І двері з ручкою, і вікно, і все інше — просто перенесене з вагона. Меткий був отой залізничник, колишній господар.

І от я вже лежу в маленькій кімнатці біля вікна на вузькому твердому тапчанчику і згадую всі події цього надзвичайного, дивовижного дня.

Чи міг я сьогодні вранці, ідучи до школи, подумати, що ввечері у подібі Вітасика Граціанського лежатиму десь у селі далеко від рідного міста?

І хоч на денці душі муляла мене думка: "А як же там тато з мамою?" — але в животі лоскотало оте нетерплячо-радісне почуття цікавості: а що ж буде далі? Як під час перегляду детективного фільму.

Адже не просто так приїхали Граціанські до баби Манефи. А через отой несподіваний прихід вусатого дядечка, схожого на кіноактора. Щось їм тут треба. Дуже терміново.

Але — що?..

А дід Гогоня симпатичний. Він мені одразу сподобався. Веселий, і говорить те, що думає.

Потім я подумав про тебе. Чого це я з тобою посварився? Як було б здорово, якби ти зараз був поряд зі мною. Удвох значно веселіше, цікавіше й безпечніше було б переживати цю неймовірну пригоду. Але для цього, мабуть, треба було б, щоб ти перетворився на когось іншого. От якби на діда Гогоню. От було б класно, якби дід Гогоня — це був ти, мій друг Женя Кисіль.

Я не можу сказати, скільки я так пролежав. Вже, мабуть, почав засинати, бо думки переривались і плуталися.

Та раптом я почув голос. Отой самий таємничий голос за спиною.

— Не спи! А слухай, що там говорять! Бо проґавиш.

Я здригнувся. І почув цокіт копит, що віддалявся.

Чи то я заснув на мить, і це мені наснилося. Чи то справді...

У сусідній кімнаті горіло світло, і по підлозі тяглася жовта смужка від дверей, що були нещільно причинені. Я нашорошив вуха.

— Мамо, Лиску треба вивести так, щоб не мукнула, щоб тихо було. І пильнуйте ж там... — голос Бориса Борисовича звучав наказово.

— Не бійсь. З боку саду ніхто не зайде.

— А ти, Норо, стань біля воріт. І дивись, щоб з вулиці був порядок.

— Ти б надів, може, щось із татового старого.

— Ні. Краще я в плавках. Потім просто помиюся, і все.

— Замерзнеш же.

— Дивись, щоб не впрів. Перевір, як там Вітасик? Спить?

Смужка світла на підлозі враз розширилася. Я миттю заплющився й засопів носом.

— Спить.

Голоси замовкли. Усі троє вийшли з хати. Серце в мене стукотіло, як кулемет. Починається! А я ледве не заснув.

Обережно-обережно я одкинув ковдру, сів на тапчанчику. Прислухався.

Тихо. Тільки у сусідній кімнаті хрипко цокав на стіні годинник — старі ходики з гирею і бляшаним циферблатом, на якому був намальований Дніпрогес.

Баба Манефа чатує зараз у саду разом із коровою Лискою. Елеонора Іванівна біля воріт. А Борис Борисович, значить, у повітці. Що ж він там робить? Голий, у плавках. Заради цього він же й приїхав. Що? Що він робить? Я мушу подивитися. Недаремно ж мені не дав заснути отой таємничий голос за спиною.

Тремтячими руками я натягнув штани, сорочку і, не взуваючись, босоніж (щоб було тихіше) підійшов до дверей. Хотів уже прочинити. Потім передумав. Ґанок якраз навпроти воріт. У кімнаті горить світло. Елеонора Іванівна одразу побачить мене, як я буду виходити.

Я тихенько, щоб не клацнути, одсунув шпінгалети, розчинив вікно. Висунувся, озирнувся. Вікно виходило в сад. Ніде нікого. Баба Манефа з Лискою, видно, з того боку, за хатою. Тільки дерева стоять якісь нашорошені, наче прислухаються. Ну, прислухайтесь, прислухайтесь. Вас я не боюсь...

Переліз через підвіконня і, дряпаючи живіт, повільно сповз на землю. Стрибнути побоявся, щоб не почули. Відчуваючи з незвички босими ногами всі нерівності й прохолоду землі, пішов навшпиньках до повітки.

Крізь щілини задньої стінки пробивалося світло. А що я скажу, як мене побачать?

Ну що? Скажу: іду "куди треба". Захотілося. Не буває, чи що... Якраз же за повіткою оте "куди треба" й вимальовується на тлі зоряного неба. Не вб'ють же мене "рідні" тато з мамою та бабусею.

Знайшов я круглу дірочку у стінці — вибитий із дошки сучок, — припав оком.

Борис Борисович уже одгріб гній і копав яму на тому місці, де стояла корова. Копав швидко, поспішливо, наче солдат, що окопується під шаленим вогнем ворога. І хоч був він у самих плавках, холодно йому не було. Навпаки. Крапелька поту раз у раз зривалася з носа.

Дивно було бачити пещеного чистенького Бориса Борисовича за таким заняттям.

Чого це він?

І раптом до мене дійшло. Та він же заховати, закопати щось хоче! Якийсь скарб, цінності якісь! Ох же хитрюга! І вибрав же місце. Кому на думку спаде шукати у корівнику, під гноєм...

Отже, він злочинець. Чесні люди хіба скарби ховають? Чесні люди тільки шукають скарби.

А що? Може, й злочинець. Мої батьки чесні люди. І твої чесні. А маємо ми наворочені плеєри, дорогі машини, отой весь крам, яким завалена квартира Граціанських? Не маємо. І переважна більшість із нашого класу не мають. Бо чесні.

То виходить, я зараз стаю співучасником злочину. Що ж діяти?

Вже тільки голову Бориса Борисовича видно над ямою. Аж от зникла й голова. Він схилився в ямі, щось там робить — мені не видно.

І враз із ями вигулькнуло щось велике, пласке, загорнуте у поліетиленовий мішок, перемазаний землею. Тю! Значить, не закопує, а відкопав! І тут...

Те, що сталося у наступні хвилини, було таким неймовірним, що я навіть дихати перестав. Мені здалося, що я сплю і це мені сниться.

Двері повітки розчинилися, і на порозі з'явилися двоє — високі, атлетичні, з потворними жахливими обличчями (бо на голови були натягнені чорні капронові панчохи).

Обоє в рукавичках. У одного в руці пістолет. У другого — велосипедний ланцюг.

Наставивши пістолет на Бориса Борисовича, вони мовчки взяли з його рук поліетиленовий мішок, рвонули, бо він не одразу одпустив.

Потім той, що з ланцюгом, нахилився, зачерпнув рукою гній, швиргонув Борису Борисовичу в очі, засміявся. І вони зникли.

Ну, просто кадр із детективу.

Наступної миті Борис Борисович дико верескнув і, схлипуючи, почав гарячково видряпуватися з ями. Кілька разів зривався, падав назад. Нарешті видряпався й кинувся до дверей.

Те, що відбувалося потім, я вже бачив із кущів порічки, сховавшись там.

Борис Борисович підбіг до воріт, визирнув на вулицю, тоді схилився до Елеонори Іванівни, що лежала зв'язана біля хвіртки.

— Я не винна! Я не винна! — важко дихаючи, заговорила вона. — Накинулися на мене ззаду, зв'язали, заліпили рота скотчем.

— Забрали! Забрали!.. — не своїм голосом простогнав Борис Борисович. Сльози струменіли по його обляпаному гноєм обличчю.

Я вперше бачив, як плаче дорослий здоровий чоловік. Це було неприємне видовище.

Світло падало на них із дверей ґанку, як прожектор на сцену, і все здавалося театральною виставою.

— Негідники! Мерзотники! — скреготіла зубами Елеонора Іванівна, теж плачучи.

— Звідки вони зайшли? З вулиці? — спитав, схлипуючи, Борис Борисович.

— Ні! Я якраз визирала з хвіртки, а вони накинулися на мене з двору.

— Вони, мабуть, прибули сюди ще до нашого приїзду. Вистежили. І накрили. У-у!..

— Жах! Що ж тепер буде?! Що тепер буде?!

— Пропав я! Пропав! — скрушно захитав головою Борис Борисович.

І тут на сцені з'явився... дід Гогоня. Він вийшов із саду і став, вражено позираючи на голого забрьоханого Бориса Борисовича та скуйовджену Елеонору Іванівну.

— Що тут у вас робиться?..

Борис Борисович і Елеонора Іванівна тільки злякано, розгублено презирались і нічого не відповідали. — Гм... — дід Гогоня почухав потилицю. — А я сидів на ґанку, не спалося щось, дивлюсь — якась машина попід мої ворота під'їхала. Тихо так, з погашеними фарами. А тоді двоє з вашого городу — шасть, із якимось пакунком. У машину. Дверцята тільки — клац, клац! З місця рвонули і — до соші на повному газу. Я до вас. У саду Манефа припиначкою зв'язана біля корови лежить. А тут — ви... Що — злодії, грабіжники?..

— Ага-га!.. — закивала, шморгаючи носом, Елеонора Іванівна.

— То треба негайно до сільради! У міліцію дзвонити, їх ще на трасі перехопити можна...

— Ах! Яка там міліція... — махнув безнадійно рукою Борис Борисович. І раптом завмер, глянув на Елеонору Іванівну. Та розпачливо схопилася рукою за рота.

— Чого це ви? Даремно! От я зараз... Побачите! — дід Гогоня зробив рішучий крок до воріт.

Борис Борисович рвонувся вперед:

— Діду! Не треба!.. Я... я вам потім усе поясню... Але... ви нічого не бачили, нічого не чули... нічого не було... Благаю! Ви ж не хочете нас погубити?

Дід Гогоня примружився на Бориса Борисовича, зітхнув:

— Казав я тобі — кидай к бісовому батьку оту свою контору. Бери землю...

Він помовчав трохи, тоді спитав:

— А як там Вітько? Бо то такі, що й хлопця викрасти могли. Мішок був чималий.

— Ой! — стрепенулася Елеонора Іванівна.

Я підхопився і навшпиньках прожогом кинувся до вікна.

Ледве встиг, не роздягаючись, пірнути під ковдру, натягнути її на самісінькі вуха, як за дверима почулися кроки, і потім голос Елеонори Іванівни:

— Слава Богу! Спить!

Більше я нічого не бачив і не чув. Вони ще довго про щось гомоніли, але як я не прислухався, нічого розібрати не міг.

Я роздягнувся, знову ліг, і сон нарешті зборов мене. Так закінчився цей перший незвичайний день мого чарівного перетворення.

Розділ XVI

Знову розповідь Вітасика Дорошенка. Зникнення "батьків" і машини. Розмова по телефону. Дід Гогоня стурбований. "Я спробую!"

Прокинувшись, я не одразу збагнув, де я і що зі мною.

Сів, здивовано озирнувся. За вікном квокчуть кури. Десь далеко мекекече коза. Жодного людського голосу не чути.

І раптом я все згадав — і своє перетворення, і Елеонору Іванівну та Бориса Борисовича, і дорогу, і бабу Манефу, і діда Гогоню, і жахливу нічну пригоду в корівнику. Все-все.

Я підхопився, гарячково натягнув штани, сорочку і, прочинивши двері, визирнув у сусідню кімнату. Нікого.

Вискочив у сіни. На ґанок. Ні душі.

Кури, що греблися на подвір'ї, підвели голови й подивилися на мене своїми круглими здивованими очима.

Я підбіг до повітки. Двері відчинені, корови нема, але яма закидана, зверху гній, наче й не було нічого.

Пробігся садом, городом.

Ніде нікого.

Тю!

Куди ж це вони всі поділися? І раптом я помітив, що машини у дворі нема. О! Поїхали, значить, одбирати свій скарб. А мене, "синочка", кинули напризволяще.

І тут я згадав про своїх рідних маму і тата... Ой!

Це ж вони там ніч не спали, збожеволіли від хвилювання. Думають, що я вже й загинув. А я...

Негайно треба бігти на пошту, дзвонити, що я живий-здоровий. Скористатися швидше, поки нема контролю.

Я вискочив на вулицю. Глянув в один бік — нікого. В другий — сидить віддалік на лавочці біля своїх воріт якась старенька бабця.

Я — до неї. Треба ж спитати, де пошта, бо я ж навіть не знаю, у який бік іти.

Підбігаю:

— Здрастуйте!

— Здрастуйте, якщо не жартуєте, — усміхнулася бабця, широко розтягаючи беззубого рота. — Скажіть, будь ласка, а де у вас пошта?

— Там, де й сільрада, — впевнено сказала бабця.

— А де сільрада?

— Там, де й пошта, — усміхнулася вона.

— Так я ж і питаю — де?

— Так я ж і кажу.

— Що ви кажете?

— Те, що ти питаєш, — і усміхається привітно-привітно. Дуже старенька бабця, років, мабуть, за дев'яносто.

— Скажіть хоч, у який бік бігти? — питаю у відчаї.

Вона на мене дивиться-дивиться, наче щойно побачила, а тоді:

— У той, звідки ти прибіг, — і засміялася дрібненько. — Хе-хе-хе-хе-хе!..

Бачу — толку не буде. Подякував і побіг назад.

Біжу, біжу — аж якась тітка з дядьком назустріч корзини з яблуками несуть (на базар, мабуть).

— Здрастуйте, — кажу (у селі, ти ж знаєш, треба з усіма вітатися).

— Здоров-здоров, — відповідають. І дядько до тітки:

— Бачиш, вилюднів-таки. Почав вітатися. А ти казала...

— Вилюднів, — закивала тітка. — Надовго приїхали?

— Та ні, — зам'явся я.

— Ну, передавай привіт.

І вже коли вони минали мене, я наважився спитати:

— Скажіть, будь ласка, а де пошта?

Вони здивовано презирнулися:

— Тю! Та он же ж вона! — і дядько кивнув назад.

Я почервонів. Звідки їм знати, що я — це не я і зовсім тут не орієнтуюся.

Пошта справді була метрів за сто від того місця, де я стояв.

Коли я платив за розмову, поштарка мені сказала:

— Тільки автомату нас травмований. Бісові хлопці весь час кулаками гатять, псують. Якщо встигнеш щось сказати, твоє щастя.

Я набрав код, наш номер і, почувши мамин голос, радісно закричав:

— Мамочко! Це я! Не хвилюйся! Зі мною все гаразд! Я, може, не приїду ще два-три дні... Але не хвилюйся. Все буде добре!

— Хто це? — чую, здивовано питає мама.

— Та я ж! Вітасик!

— А чого в тебе такий голос... не твій? — Правильно! — кричу. — Не мій! Але все одно це я.

— Де ти? — тремтячим голосом питає мама.

— Потім усе розкажу. Потім. Говорити більше не можу. Прощай! Не хви... — я відчував, що воно от-от перерветься, і воно перервалося: "...люйся" я вже договорити не встиг.

Я відчув на собі чийсь погляд. Обернувся. Позад мене стояв дід Гогоня. Він, звичайно, чув усю мою розмову — я так кричав.

— Це ви? — розгублено спитав я, навіть забувши привітатися.

— Я. Доброго ранку.

— Здрастуйте... вибачте...

— Нічого я у вас не розумію. Куди це й ти намилився? На два-три дні. Сам, чи що?.. І куди це батьки поїхали? І що це за люди приїздили до них уранці?

Я тільки очима кліпав. Я нічого не міг сказати. Я нічого не знав. Хтось, виявляється, приїздив уранці. І Борис Борисович з Елеонорою Іванівною поїхали з ними.

Але дід Гогоня думає, що я знаю. Він певен, що я тільки-но дзвонив Елеонорі Іванівні, бо ж я кричав: "Мамочко".

Ми одійшли від пошти і попрямували вулицею назад до хати баби Манефи.

— Слухай, Вітько, ти зовсім малий хлопець, — Дід Гогоня супив брови.
— У тебе все життя попереду. Я так за тебе боюся, синку...

Я мовчав.

— Ти мене нічого не питаєш? — здивувався дід Гогоня. — Тебе не цікавить, чого я так кажу?

Я розгублено подивився на нього.

— Значить, ти у курсі всіх справ?.. — дід Гогоня зітхнув. — Невже й тебе, дитину, вплутали...

Далі мовчати вже було неможливо.

— Ніхто мене ні у що не вплутував. І я зовсім не в курсі ніяких справ.

— Що? — недовірливо глянув на мене дід Гогоня.

Я вдарив себе в груди:

— Чесне слово!

— Серйозно? А ти хіба не з мамою говорив зараз?

— Але не з Елеонорою Іванівною...

— Що?! — вирячився він на мене. — У тебе ще одна мама є?

— Ні... Ви... ви все одно зараз не зрозумієте... Але, клянусь, я вам чесно кажу... Я нічого не знаю про їхні справи... Клянусь!

— Що ж... Хоч я нічого не розумію... Але я тобі чогось вірю...Серцем... А воно мене поки що ніколи не підводило. Якийсь ти сьогодні не такий, як завжди. Тож слухай, Вітько. Я вам не стороння людина. Я вам кривний родич. Кривний, розумієш. Ми з твоєю прабабкою, Манефиною мамою, рідні брат і сестра. І даремно ти мене обізвав тоді "дисидентом..."

— Я-а?!

— Бач, совісно стало. Навіть самому не віриться. Думаєш, твоя баба Манефа просто так сюди переїхала? До мене переїхала. Бо, крім мене, у неї нікого з родичів не лишилося. Отже, я за всіх вас відповідальний перед людьми. Бо — найстарший у роду. І не можу я спокійно дивитися, що у вас робиться...

Дід Гогоня зітхнув і якийсь час кульгав мовчки.

— Нечисте щось робиться. Розумієш? Ти вже хлопець не малий, мусиш розуміти...

— Я розумію, — сказав я.

Йому було важко говорити.

— Ти тільки не лякайся... Твій батько непоганий чоловік, але... він працює у торгівлі. А це, так би мовити, зона підвищеної небезпеки... Бо з грошима, з великими грошима справу мають люди. То колись жартома казали: "Нам сонця не треба — бо Сталін нам світить, нам хліба не треба — роботу давай!" Треба, треба, багато чого треба людям. І слабкодухому важко встояти перед спокусою. Але, синку мій дорогий, нечесні, лихі гроші ніколи ще не приносили людям щастя. Саме лише горе.

— Я розумію, — повторив я.

— Молодець! — зрадів дід Гогоня. — То прекрасно, якщо ти це розумієш. Може, ти єдиний у змозі врятувати зараз батька... батьків...

— Як? — спитав я.

— Тільки не подумай, що я тебе підмовляю на батьків клепати, наговорювати. Боже збав!.. То колись Павлик Морозов вважався героєм. Ніякий він не герой. Нещасна дитина. Жертва страшної епохи. Рідних батьків зраджувати — то останнє діло... От якби ти з ними просто поговорив. Обережненько. Щоб про тебе подумали, про твою долю... Того, хто вчасно сам приходить повинитися, іноді навіть прощають, карають умовно...

Дід Гогоня замовк і знову якийсь час ішов мовчки.

— Я спробую, — нарешті сказав я.

Дід Гогоня мовчки пригорнув мене до себе, і мені здалося, що я відчув, як б'ється його серце...

Розділ XVII

Розповідь Вітасика Дорошенка ще раз ненадовго переривається, щоб нагадати читачеві, що капітан Горбатюк не сидить склавши руки, а розплутує загадки подій, як то кажуть, екстремальних

Капітан Горбатюк уже дві години не відходив від рації.

Оперативники доповідали кожні п'ять-десять хвилин. Крізь потріскування і шарудіння раз у раз чулося:

— Першому! Доповідає третій! Обстежили восьмий квадрат. Машини не виявили.

— Першому! Доповідає п'ятий! Обстежили тринадцятий квадрат. Нема.

— Першому! Доповідає четвертий. Через КП машина не проїжджала.

— Першому! Доповідає другий. На східному напрямку глухо.

Слухаючи, капітан тільки зітхав. Хлопці, звичайно, старалися.

Але — загубити легше, ніж знайти. Просто не пощастило. Розвертаючись, вони втратили майже три хвилини. Слідом за "Жигулями" Здоровеги назустріч одразу йшла автоколона з делегатами якоїсь конференції, і перерізати їй шлях було неможливо.

А за три хвилини "Жигулі" одриваються на п'ять кілометрів (при швидкості під сто на годину). І де вони звернули з шосе — не відомо. А те, що звернули, точно. Повз КП у місто вони не в'їжджали. Мабуть, усе-таки помітили "хвоста".

Капітана особливо хвилювало те, що, по-перше, там Валера, одинадцятикласник, і по-друге, що вони з Шипулею після ресторану, напідпитку. Отже, можливі будь-які непередбачені ексцеси.

Бентежило капітана й те, що не було ніяких відомостей від "сьомого", який відповідав за безпеку Жені Киселя.

"Гарний хлопчина, — думав про Женю капітан. — Такий іще малий, у шостому класі, а вже здатний на вчинки, на особисту ініціативу. Буде з нього толк. Стане людиною. А на вигляд такий тендітний, мрійливий. Вірші пише. Яке обманливе буває перше враження. Як треба уважно і глибоко..."

Роздуми капітана враз перервалися.

— Першому! Доповідає третій! У сімнадцятому квадраті на лісовій дорозі виявлено машину Здоровеги. Машина врізалася в дерево. Власник машини у важкому стані, непритомний. Потрібна "швидка допомога"! Потрібна "швидка"! Терміново! Більше нікого в машині нема.

Капітан негайно викликав "швидку" і помчав на місце аварії.

Лісова дорога в тому місці була рівною, не вибоїстою. Здавалося, водій навмисне розігнався по ній, щоб врізатись у височезну сосну, що стояла край дороги. Бо далі починалися вибоїни, і треба було гальмувати.

Весь капот машини сплющився у гармошку, лобове скло посипалося дрібними скельцями, кермо врізалось водієві в груди.

Оперативники розповіли, що коли вони підбігли до розбитої машини і кинулися витягати Здоровегу з кабіни, він на хвилину прийшов до тями, встиг промовити: "Я сам..." — і знову знепритомнів. Чи то він хотів сказати, що він сам постарається вилізти, чи — що сам винен в аварії.

Капітан ще по рації наказав "другому", "четвертому", "п'ятому" і "шостому" негайно прочесати навколишній ліс, не чекаючи підкріплення.

І майже в ту ж мить, як під'їхала "швидка допомога", "четвертий" доповів, що кілометрів за півтора від того місця, де сталася аварія, він затримав у лісі Валеру Лобуренка.

Оглянувши Здоровегу, лікар скрушно похитав головою, і за хвилину "швидка" з потерпілим уже мчала до міста.

А ще через кілька хвилин "четвертий" привіз Валеру. Вигляд у Лобуренка був жалюгідний. Рот роззявлений, очі несамовиті, ноги підгиналися, руки трусилися. Чи то його так розвезло після ресторану, чи то все з переляку. Говорити з ним зараз було неможливо. Він дивився безтямним поглядом і тільки гикав.

Шипулі не знайшли ніде.

Шипуля зник.

Розділ XVIII

Продовження розповіді Вітасика Дорошенка. Відповідальна розмова з "батьками"

Баба Манефа, виявляється, бігала у сільмаг по "колу". Бо Вітасик Граціанський, як потім я зрозумів, без "коли" дня прожити не міг.

І як прибігла вона додому з кошиком тієї "коли" і мене вдома не виявила, то мало не зомліла з переляку. Зняла галас на весь куток. — Вітя-а! Вітасику-у! Де ти?! Озовися! — ще здалеку почули ми з дідом Гогонею.

Побачивши нас, баба Манефа вдарила руками об поли:

— Та де ж вас лихий носить? О Господи! Я вже не знаю, що й думати... — і заплакала, витираючи кінцем хустки очі.

— Ну, не треба, не треба! Все ж гаразд, — заспокійливо мовив дід Гогоня.

— А ну його, той гаразд! — махнула рукою баба Манефа і одвернулась, притуливши хустку до очей.

— Раніше було б думати, — буркнув дід Гогоня. — Сама винна!

Баба Манефа знову махнула рукою, тепер уже мовчки, і почимчикувала готувати мені сніданок.

Зі слів діда Гогоні я вже знав, що на світанку приїздили "джипом" двоє, маленький, щуплявий, і кремезний, старий, але теж невисокий. Явно не ті, що були вночі. Балакали з "батьками" дуже інтелігентно, як сказав дід Гогоня (він не спав і у вікно все бачив — його ж хата через дорогу навскоси). Та інтелігентна розмова "батьків" дуже налякала, і вони одразу поїхали на своїй машині за тим "джипом".

Натякнув дід і на нічних грабіжників, які щось украли.

Про те, що я все це бачив, я дідові не сказав. Не хотів ускладнювати й без того складну ситуацію. Хтозна, як би повівся на моєму місці справжній Вітасик Граціанський. А весь час викликати підозри — нерозумно.

І от почав я чекати "батьків".

Чекав і думав — що ж я їм скажу, особливо Борису Борисовичу? І як вони поставляться до моїх слів?

Думав-думав і надумав — скажу, що все бачив (як насправді й було). А що — не міг я прокинутися вночі і побігти до вітру? Міг. І пробігаючи повз повітку, не міг побачити? Міг, звичайно. Чого мені думати? Хай вони думають! Хай викручуються. Хай пояснюють. Якщо й можна їх урятувати якось — то тільки правдою.

Вони приїхали аж надвечір.

Виснажені, схудлі й постарілі років на десять. Мені навіть шкода їх стало. Мабуть, нічого їхні намагання повернути скарб не дали.

Я навіть подумав, чи не відмовитися від тієї розмови. Але згадав слова діда Гогоні й вирішив: треба! Але — без свідків. Сам на сам. Я — і вони.

Дочекався я, поки баба Манефа пішла доїти Лиску (дід Гогоня взагалі не з'являвся), і спитав:

— Що трапилося?

Ми сиділи після вечері за столом, тихі й мовчазні. То була безмовна вечеря. Вони сказали, що їздили по справах, дуже втомилися і тому, ясна річ, не до розмов.

— Що трапилося? — повторив я, бо вони не одразу відповіли, тільки мовчки злякано презирнулися.

— Нічого-нічого, синку. Все нормально, — втомлено усміхнувся Борис Борисович.

— Нормально?.. Я ж усе бачив. Уночі.

— Що ти бачив? — у нього зірвався голос. Відступати було пізно.

— Все бачив. І оте копання ями під коровою. І оте довгасте в мішку. І... і отих злодіїв із панчохами на головах.

Вони були приголомшені.

— Як?! Ти ж... спав... Я сама бачила.

— Не спав. Я можу повторити все, що ви говорили.

І я безжально повторив. Все, що бачив і чув. Вони обоє враз похилилися, стали наче менші. Як оті надувні дитячі іграшки, з яких випускають повітря. Першим опанував себе Борис Борисович:

— Синку! Любий! Я не можу тобі всього пояснити. Ти ще занадто малий...

— То були гроші? Ваші? — спитав я.

Я якось не зміг сказати "твої", але воно прозвучало наче "ваші", тобто "твої" й "маміні". Він не одразу відповів.

— Чи дорогоцінності? Скарб? — спитав я.

Він іще мовчав.

— Але то не чесно зароблений скарб. Ніхто не ховає у гною чесно зароблене, — сказав я.

І раптом... Раптом він розмахнувся і вдарив мене. Дав такого ляпаса, що голова моя хитнулася і я щокою торкнувся плеча.

— Щеня! Як ти смієш так говорити з батьком?!

У мене потемніло в очах і перехопило подих.

Мене ніколи не били батьки. Ніколи. Не те що по обличчю. Взагалі. Ти ж знаєш.

— З-злочинець! З-зłodій! — зціпивши зуби, проказав я, ледве стримуючись, щоб не заплакати.

Він замахнувся, щоб знову вдарити, але не вдарив, схопив себе рукою за волосся, судорожно почав чухати пальцями голову.

Елеонора Іванівна все ще затуляла собі долонею рота і тільки хиталася розпачливо усім тілом.

Борис Борисович скривився плаксиво:

— Що ми, їй-богу!.. Що ми... Хіба зараз до того... Пробач, синку... Я не хотів... Рука зірвалася. Ти ж не хочеш нещастя своїм батькам? Правда? Нещастя батьків — це ж і твоє нещастя. Тільки не питай зараз нічого. Завтра я тобі все розкажу, все поясню.

— Віддайте все самі... Того, хто вчасно сам приходить повинитися, іноді навіть прощають, карають умовно, — повторив я слова діда Гогоні.

Борис Борисович скрушно похитав головою.

— Що ти говориш, синку? Що віддати? Ти ж бачив — усе забрали.

— Хто?

— Ну, не міліція ж... Міліція капронові панчохи на голову не натягає.

— А звідки вони дізналися?

— Якби я знав...

— А хто сьогодні вранці приїздив? "Джипом"?

Вони презирнулися.

— А звідки ти взяв, що хтось приїздив? Хто тобі сказав? — на вилицях Бориса Борисовича випнулися жовна.

— Сам бачив, — збрехав я, щоб не видавати діда Гогоню.

— То... то... друзі наші... хотіли допомогти... Але тобі зовсім ні до чого вплутуватися у дорослі справи. Головне, синку, зятя — нікому в світі ти не повинен говорити того, що відбулося сьогодні вночі. Розумієш, нікому! — Борис Борисович спрямував вказівний палець просто мені в обличчя.

— Вітасику любий, ти ж розумієш, від цього залежить наше життя, — подала нарешті голос Елеонора Іванівна.

— А про життя свого сина ви подумали? Що з ним буде, як вас заарештують? — я подивився спершу на неї, тоді на нього.

— Ну досить, досить на сьогодні розмов! Досить! — замахав руками Борис Борисович. — Всім спати! Поговоримо завтра вранці.

— Так. Я ледве тримаюся на ногах, — кволим голосом промовила Елеонора Іванівна.

Проте це не завадило їй досить спритно підхопитися і майже побігти стелити мені постіль.

І от я вже лежу на отому твердому тапчанчику біля вікна і прислухаюся до тихих приглушених голосів у сусідній кімнаті. Про що вони говорять, мені не чути. Раз у раз проривається тільки голос баби Манефи: "О Господи! Це ж треба! Страх Господній!"

Говорять досить довго і збуджено. Борис Борисович на чомусь наполягає, Елеонора Іванівна підтакує, баба Манефа схлипує.

Я вже починаю засинати, аж тут у кімнатку заходить Елеонора Іванівна.

— Ти не спиш? — вона торкає мене рукою за лоба. — О Боже! В тебе температура! Ти захворів.

Вона швидко виходить, через хвилину повертається зі склянкою в руках.

— Одкрий рота. Прийми зараз же. Це аспірин.

Вона силою суне мені в рота якусь таблетку, підносить воду, я мимохіть ковтаю, навіть не встигнувши ні сказати щось, ні заперечити.

Потім вона нахиляється, цілує мене в лоба й шепоче:

— Спи, мій любий! Все буде гаразд!

Але чогось не йде. Сідає у мене в ногах і починає обережно гладити мене поверх ковдри. Я чую, як вона тихенько плаче. Хочу їй щось сказати, але не можу, бо раптом починаю кудись провалюватися, лечу, лечу і вже нічого не відчуваю...

Розділ XIX

Розповідь Вітасика Дорошенка на короткий час переривається, щоб читач зміг побувати на допиті Валери Лобуренка

— Як ви опинилися в лісі?

Валера сидів у кабінеті капітана Горбатюка, на стільці навпроти його столу. Хлопець уже опанував себе і навіть набрався нахабства дивитися на капітана зухвало і зверхньо.

— А що? Не можна гуляти в лісі? Там що — заборонена зона? Таємний військовий об'єкт?..

— Відповідайте на питання — як ви опинилися в лісі? — спокійно повторив Горбатюк.

— "Як"? Звичайно! Приїхав.

— На чому?

— На автобусі.

— З метою?..

— Побачення в мене тут було призначено. З дівчиною. Не прийшла, холера!

— Ім'я дівчини?

Лобуренко на хвилину задумався:

— Марічка, здається. Ми тільки вчора познайомилися.

— Попереджаю про відповідальність за неправдиві свідчення. Чи знайомий вам Здоровега Леонід Михайлович?

— Який Здоровега?

— Відповідайте на поставлене питання.

— Не знаю ніякого Здоровеги.

— Чому ховалися в лісі? Чому намагалися втекти, коли побачили співробітника міліції?

— Злякався. На ньому ж не було написано, що він співробітник міліції.

— Де дівся Шипуля?

— Звідки я знаю? Не бачив я Шипулю.

— Повторюю про відповідальність за неправдиві свідчення.

У цей час на столі задзвонив телефон. Горбатюк зняв трубку:

— Капітан Горбатюк слухає.

Після цього він замовк і хвилини дві слухав, не перебиваючи. Потім сказав:

— Ясно. Дякую, — і поклав трубку. Подивився на Валеру довгим поглядом, зітхнув: — Доведеться все-таки говорити правду. Справа серйозна. Ви підозрюєтесь у причетності до замаху на вбивство.

— Що?! — Валера одразу зблід, очі забігали.

— Щойно подзвонили з лікарні. Медичне обстеження Здоровеги показало, що крім проламу грудної клітини, травм обличчя і рук, є ще рана потилиці від удару важким предметом ззаду. Тобто його спершу вдарили ззаду, а вже тоді він врізався в дерево. Де ви сиділи?

— Що? Я... я не сидів... — розгублено сказав Лобуренко.

— Поряд із водієм чи ззаду?

— Ні... ні... я нічого не знаю... я ніде не сидів... Мене там не було.

— Якщо потерпілий помре... Ви ж розумієте... — капітанові так незвично було називати цього одинадцятикласника на "ви", хотілося просто покласти йому руку на плече й сказати: "Дурненький хлопче! Ну, нащо ти вталапався у цю брудну справу? Невже ти не розумієш, що тебе просто використовують небезпечні злочинці для прикриття? А може, й для того, щоб звалити свій злочин на тебе. Ти, мовляв, неповнолітній, тебе й за вбивство не так покарають. Я ж не вірю, що ти вдарив Здоровегу!"

Але слідство є слідство, і душевні розмови не завжди можливі й доречні. Треба збирати докази. Агентурні дані, донесення оперативних працівників, погоня — це ще не докази. Якщо гнався, та не догнав — нарікай сам на себе.

Допит Лобуренка тривав майже дві години. Але жодних наслідків не дав. Валера поки що абсолютно все заперечував.

Шипуля — як у воду впав. Наче розчинився в повітрі. Жодного сліду.

Лише "сьомий", що відповідав за безпеку Жені Киселя, нарешті обізвався...

Розділ XX

Закінчення розповіді Вітасика Дорошенка. У погребі. Втеча. Бородань. Остання зустріч із "батьками"

Я прокинувся від холоду і сирості. Й перше, що я побачив, була мокра земляна стіна. Мене охопив жах. Мені здалося, що я вмер і лежу в могилі...

Та, глянувши на лампочку, що світилася угорі біля чорної замшілої драбини, я подумав: "Ні, лампочок у могилах не буває і драбин теж".

А коли побачив величезний дерев'яний ящик із картоплею, діжки, скляні закручені банки з компотами, то зрозумів: не могила це, а погріб, льох.

Я лежав у льоху на розкладушці, прикритий ковдрою, ще й кожухом. Спросоння розкрився і тому змерз, прокинувся.

Біля розкладушки на двох стільцях стояло кілька термосів, плеєр, лежали книжки і записка.

"Любий синку!

Пробач і не гнівайся. У нас не було іншого виходу. Ти зараз у такому нервовому стані, що можеш наробити непоправних дурниць, за які потім шкодуватимеш все життя. Повір, у нас просто немає ні часу, ні можливості займатися тобою, і ми змушені вдатися до такого незручного

способу твого порятунку. Ще раз пробач. Ми дуже любимо тебе. І робимо все тільки заради твоєї користі і безпеки. Потерпи трохи. Їж, читай, слухай музику і добре закутуйся, щоб не застудитися.

Цілуємо тебе, тато і мама".

Ясно!

Замкнули батьки синочка у льоху.

Мамочка дала звечора снодійного під виглядом аспірину, щоб не прокинувся, як будуть переносити, і...

Ну, дорогенькі! Любесенькі! Ріднесенькі!

І таке мене зло взяло, що я схопив один із термосів і пожбурих об стіну. Кришка одлетіла, усередині дзвякнуло й посипалося.

"Що ж це я роблю? Кого ж це я караю? Сам себе! Там же гаряча їжа, чай, кава..."

Більше нічого розбивати я не став.

Подряпався на драбину, спробував натиснути на ляду — де там, навіть не зрушилася.

Спробував крикнути — сам свого голосу майже не почув. Глухо, мов крізь подушку.

Льох у баби Манефи за хатою край городу. Навколо погребні бур'яни — кропива майже двометрова. Навіть кури там не гребуться. Ніхто не почує.

І вибратися звідси самому годі й думати.

Ввімкнув плеєр, лежу, слухаю й думаю — що ж там нагорі у світі вільному робиться? Де мої "ріднесенькі"? Поїхали, мабуть, знову свій скорб одвойовувати. Важке у них становище. У міліцію не заявиш. Самим діяти треба. Невже вони на щось сподіваються? Ті ж грабіжники озброєні. Та й здорові які!..

І баба Манефа теж штука! Дозволила, щоб рідного внука у сирий холодний льох замкнули. Та моя бабуса Світлана такий би зчинила галас, якби хтось посмів зі мною таке зробити. Та й хто б це посмів? Мої тато з мамою? Та нізащо в світі! Ні за які гроші!

І твої б не зробили з тобою так. Певен. Їм би й на думку таке не спало.

І знову жалко мені стало Вітасика Граціанського. Ну, що в нього за життя? Що в нього за батьки?..

Скільки минуло часу, я не знаю.

Я вже тричі їв, двічі спав-дрімав, прочитав півкнижки "Експедиція "Гондвана"" Леоніда Тендюка.

І раптом, коли я знову почав дрімати, за спиною в мене почулося:

— Ну, все! Іди вже...

І зацокали, віддаляючись, копита...

Я підхопився.

Дзвякнула нагорі клямка. Чи це мені тільки здалося? Я подряпався по драбині, натиснув на ляду. Вона піддалася.

Двері погребні були прочинені.

Ти, мабуть, не знаєш, яке то почуття, коли після довгого сидіння в погребі ти нарешті виходиш надвір. Ти занурюєшся у повітря, як у теплу воду. І тобі так добре, що хочеться кричати від радості.

Та я не кричав.

Я, наче злодій, озирався навколо, боячись, щоб мене не схопили.

Але ніхто мене не хапав. Бо нікого поблизу не було. І машини у дворі не видно.

"Ну, все! Досить мені тих Граціанських, треба тікати", — вирішив я.

І сторожко озираючись, я гайнув на вулицю.

Був день. Світило сонце. Але вулиця була безлюдною.

Лише та сама старенька бабця, що сміялася з мене, сиділа на лавочці біля своїх воріт. Побачивши мене, вона усміхнулась і привітно помахала мені здаля рукою. Я розгубився і теж помахав їй. Хоча це було й ні до чого. Бо ж я тікав. А втікачі, як правило, ні з ким не вітаються.

Здіймаючи куряву, я побіг вулицею у бік пошти. Ще коли я дзвонив по телефону мамі, я помітив, що там, на майдані, висить жовта табличка автобусної зупинки.

Пробігаючи повз обійстя діда Гогоні, я зиркнув через тин і ледь не впав. Біля старого осокора, що ріс одразу за ворітьми, стояв дід.

Побачивши мене, він усміхнувся і сховався за дерево. Біжи, мовляв, я тебе не бачу.

І я побіг.

Автобуса не було. Я вирішив не чекати і побіг дорогою, що вела на трасу.

Я хотів додому. Але додому було далеко. Ми їхали машиною майже три години.

В кишені у мене було всього дві гривні. Мабуть, оту десятку, яка колись там лежала, передбачливо витягли "дорогі батьки". План був такий. Дістатися до Хрястова (за дві гривні) і попроситися подзвонити додому, щоб хтось приїхав по мене електричкою.

Три дні мого чарівного перетворення от-от мали вже закінчитися, а з ними і всі мої переживання...

Хто відчинив льох і випустив мене — чи баба Манефа, чи дід Гогоня, чи, може, отой таємничий невідомий чарівник, що скаче на коні, — я збагнути не міг. Та й не дуже про це зараз думав.

Я хотів якнайшвидше втекти. Тільки щоб мене не впіймали, не завернули, не замкнули знову в льосі.

Біг я довго, аж поки зовсім не захекався, не знесилів і не повалився у траву на узбіччі.

Й отам, лежачи у траві на узбіччі і дивлячись, як проносяться по шосе машини, я — хочеш, вір, хочеш, не вір — побачив "дороженьких батьків".

Мені здалося, що їхня машина мчить просто на мене. Я ледве встиг опустити голову в траву. І весь заціпенів од страху. Чекав: от-от заскриплять гальма і машина зупиниться. Але вони мене не помітили, не спинилися.

Вони їхали в бік села. Зараз вони приїдуть, побачать, що мене нема, і кинуться наздоганяти. Треба було якнайшвидше тікати подалі. Пішки не втечу. Доженуть. І я вирішив "голосувати".

Став на обочині і підняв руку. Довго ніхто не спинявся. Одні вибачливо знизували плечима, піднімали над кермом руку — нікуди, мовляв, повна машина. Інші просто не дивилися в мій бік — удавали, наче не бачать. Нарешті якийсь "Москвич" спинився, водій, перехилившись, прочинив дверцята:

— Що таке?

— Дядечко! До Хрястова підвезіть, будь ласка! — попросив я.

— А гроші є? — спитав він.

— Дві гривні.

Він мовчки роздратовано хряснув дверцятами і поїхав.

Я навіть не встиг знову підняти руку, як біля мене загальмувала вантажівка.

— Тобі куди? — спитав усміхнений молодий бородань.

— У Хрястів.

— Сідай!

Я видряпався на високий східчик, щоб залізти в кабіну. І вже коли сидів на гарячому цератовому сидінні, сказав тихо:

— Тільки в мене всього дві гривні. — Купиш собі на них морозива, — хитнув бородань головою, і ми поїхали.

— Він тебе що — через це й взяти не захотів? — бородань, мабуть, бачив, як я просився у "Москвич".

— Ага, — кивнув я.

— Шкура, — сказав бородань.

Якийсь час їхали мовчки.

— Тікаєш чи доганяєш? — усміхнувся бородань.

— Тікаю, — зітхнув я.

Він знову замовк. Потім сказав:

— Судячи з твого фінансового стану, ти не злодій. А раз не злодій, значить, чесна людина. А чесна людина може тікати тільки від чогось справді поганого. Отже — все гаразд.

До самого Хрястова він не сказав більше нічого. Тільки раз у раз позирав на мене і усміхався. Уже на вулицях Хрястова спитав:

— Тебе де висадити?

— Мені взагалі на вокзал...

— Куди ж ти за дві гривні їхати зібрався? — засміявся він.

— А я матері подзвоню. Вона по мене приїде.

Він перестав усміхатися.

— Он воно що... Пробач... Я б тобі позичив... Але... усі до копійки витратив донечці на шубку — випадково трапилася дешева... — він ніяково знизав плечима. — Я ж не знав...

— Та ви що! — поспішив його заспокоїти. — Все буде нормально. Я вам так вдячний...

Біля вокзалу бородань мене висадив.

— Ну, хай тобі щастить! — і простягнув мені велику мозолясту руку. Я потиснув її і скочив на землю.

Ні мамі, ні татові я не додзвонився. Всюди було зайнято.

Тоді я не витримав і подзвонив тобі. Це ти вже знаєш. Але це ще не кінець.

Чекаючи, поки ти приїдеш, я тинявся по вокзалу. Потім сів у залі чекання біля вікна і почав дивитися на перон, як приходять і відходять поїзди.

І раптом побачив їх — "батьків"! Я не міг собі навіть уявити, що вони так швидко приїдуть. Борис Борисович і Елеонора Іванівна йшли по перону, роззираючись навсідч. Я не встиг відсахнутися од вікна. Борис Борисович глянув і зустрівся зі мною поглядом. Якусь мить ми дивилися один одному у вічі — удав і кролик. Наступної миті він зірвався з місця і кинувся до залу чекання.

Я розгублено заметушився. Сіпонувся в один бік, у другий, перекинув чийсь валізу, спіткнувся об чийсь клумак, комусь наступив на ногу, когось штовхнув. Зчинився галас. Борис Борисович, продираючись крізь юрбу, біг до мене. Слідом за ним бігла розпатлана Елеонора Іванівна.

Тікаючи, я вскочив у якісь двері, у якийсь коридор. Добіг до протилежних дверей. Вони були замкнені. Далі тікати нікуди. Я у пастці.

От уже чується важкий тупіт ніг. У коридорі з'являються захекані Борис Борисович та Елеонора Іванівна. Я притуляюся спиною до замкнених дверей. Виходу нема!

Замружуюсь.

"Не хочу! Не хочу! Не хочу!" — рветься з грудей. І раптом чую голос Елеонори Іванівни:

— Та це ж не він!

— Не він! — розгублено каже Борис Борисович. — Але ж... я ж... точно бачив його... Може, кудись вибіг...

Борис Борисович штовхає двері з одного боку коридорчика, з другого. Замкнені. Так, як і ті, біля яких стою я.

— Чортівня якась! — бурмоче Борис Борисович.

І я нарешті розумію: я перестав бути Вітасиком Граціанським, я знову став Вітасиком Дорошенком!

І разом із радістю несподіваного звільнення від небезпеки таке мене раптом охопило щастя, що я — це знову я, а не Граціанський, наче заново на світ народився. Аж засміявся. Такі рідні й дорогі здалися мені

мої дешевенькі джинсики! І черевички моєї місцевої взуттєвої фабрики. І сорочечка картатенька без ґудзика на комірі. І все-все моє власне, якого я колись соромився і стидався.

— Отож-бо! — весело промовив за спиною хрипливатий голос. І зацокотіли, віддаляючись, копита.

Крізь розчинені четверті двері, у які я вбіг, до коридорчика вже зазирають, налазячи один на одного, цікаві.

— Що трапилося? Що таке? Що сталося?..

— Нічого-нічого! — поспішливо говорить Елеонора Іванівна. — Ми думали, що це наш син. Чоловік помилився. Вибачте.

І схопивши Бориса Борисовича під руку, вона швидко повела його геть. Боялася, що зараз з'явиться міліціонер.

Цікаві одразу розійшлися. А через півгодини приїхав ти.

Розділ XXI

Події розвиваються несподівано й блискавично. Погоня. Женя у відчаї. Знову погоня. "На фазенду не потикатися! їдьте до дідуса". "Справжні оперативники!"

Все те, що ви почули, Вітасик Дорошенко розповів Жені Киселю, сидячи на лавочці у кутку залу для чекання.

Щойно Вітасик устиг закінчити свою розповідь, як підійшов і сів поруч із ними високий широкоплечий юнак зі значком майстра спорту на піджаку. Юнак привітно подивився на них, усміхнувся і спитав:

— Куди, козаки, мандруєте?

Хлопці презирнулися:

— А що? — спитав Вітасик.

— Та нічого. Бачу, вже півтори години сидите. А нікого з дорослих поряд нема. Отже, самостійно подорожуєте. До міста?

— А ви хто? З міліції? — спитав Женя.

— А хоч би й так, — юнак усміхнувся.

— Ходімо! — Женя схопив Вітасика за руку й потяг. — Батьки там на пероні чекають, а ми тут... Біжімо!

Женя майже силоміць примусив Вітасика бігти.

— Що таке? Чого це ти? — спитав на бігу Вітасик, коли вони вже були на пероні.

— Потім поясню. Давай сюди, під вагони! — Женя шмигонув під товарняк, що стояв на другій від перону колії. Вітасик за ним.

— Диви! Він за нами женеться! — обернувшись, вигукнув Вітасик.

— Я ж тобі казав!

Справді, високий юнак вибіг на перон і нервово озирався, втративши з очей хлопців.

Вони принишкли, ховаючись за колесами.

— Та що таке? — віддихуючись спитав Вітасик.

Женя похапцем, без деталей, у загальних рисах розповів йому про Шипулю, про своє викрадення, про капітана Горбатюка...

— Ух ти! Мафія! Як у кіно! — прохопився Вітасик.

І тут вони знову побачили високого юнака. Він вискочив із-під коліс за кілька вагонів од них і загукав, побачивши їх — Стійте! Зупиніться!

Але вони знову шмигнули під колеса і ледь-ледь не вгналися під маневровий тепловоз, що з'явився на першій колії.

На мить присіли, перелякані, а тоді щодуху рвонули вздовж колії, а потім знову шмигнули під товарняк.

Якби юнак був не такий високий, йому б легше було шмигляти під вагонами. Тут у хлопців була явна перевага. Це й дозволило їм одірватися від переслідування.

Нарешті вони вискочили за межі станції, на якийсь порослий бур'янами пустир. І тут Женя, що біг попереду, з усього розгону потрапив у чийсь обійми.

Підняв голову — і не повірив своїм очам.

Його міцно тримав у руках... Шипуля. Шипуля був вражений не менше, ніж Женя Кисіль. Він гикнув, потім зареготав:

— Ні! Не вірю! Так буває тільки у казках. Хоч я й не тебе чекаю, але й ти мені дуже потрібен. Ходімо! — він обернувся до Вітасика, що стояв осторонь, здивовано дивлячись на них. — А ти — киш! Рви звідси!

Але замість того, щоб тікати, Вітасик рвонувся вперед:

— Ні! Я його не залишу. Ми разом.

Шипуля вибалушився на нього:

— Що? — потім нахмутив брови. — А чого ви бігли? За вами хтось гнався?

— Гнався! З міліції! — Женя задержувато глянув на Шипулю і смикнувся всім тілом. — Пустіть! Бо...

Він не договорив — Шипуля підхопив його під руку, другою згріб Вітасика і разом з ними у кілька стрибків миттю доскочив до машини, що стояла за пустирем на дорозі.

Водій машини вже відчинив передні й задні дверцята.

Шипуля силоміць запхнув хлопців у машину, почав залазити сам (йому непросто було впихати своє велетенське тіло у "Жигулі"), і в цю мить на пустирі з'явився юнак. Він замахав руками і загукав:

— Стій! Стій!

Але добігти до "Жигулів" не встиг.

Шипуля вже хряснув дверцятами, і машина з місця набрала швидкість.

Тільки тепер Женя збагнув, яку дурницю він упоров. Вони тікали від того, хто хотів їх захистити, і потрапили прямісінько до рук злочинців.

Вітасик сидів на передньому сидінні поруч із водієм. Женя на задньому з Шипулею. Він глянув на водія. Це був той самий низенький дядечко в окулярах, з борідкою, який його викрадав.

Дядечко, напівобернувшись, глянув на Женю і криво усміхнувся:

— От бачиш, знову зустрілися. Попереджали тебе по-хорошому. А ти стукаєш, дятлик. Негаразд. Тепер доведеться відповідати. То ж не жарту, серденько... То...

Він, мабуть, іще хотів щось сказати, але тут Шипуля, озирнувшись назад, перебив його:

— Здається, нам сідають на хвоста. Жми.

Женя витяг шию, намагаючись теж зазирнути у заднє скло, та Шипуля рвучко присадив його:

— Тихо будь!.. Мало того, що через вас, тюльки, велику рибу впустили, так ще й клопіт маємо... І не радійте! Для вас краще, коли нас не доженуть... Бо ми вами прикриватися будемо. Ви наші заручники.

Хлопці відчули всю смертельну небезпечність свого становища.

Стрілка на спідометрі вже минула риску "сто" і підбиралася до ста десяти.

Машин на шосе в тому місці було небагато, і це давало змогу розвивати максимальну швидкість.

Та несподівано з узбіччя, де стояв мотоцикл, зробив крок на шосе і підняв руку зі смугастим жезлом міліціонер.

Водій ледве вивернув машину, щоб не збити його з ніг. Але навіть не пригальмував. Тільки хукнув перелякано.

— Не тушуйся! Газуй! — засміявся Шипуля.

Женя все-таки обернувся. І побачив, що їх переслідує світла "Нива", а тепер уже й міліціонер на мотоциклі.

Що таке погоня на шосе, я думаю, розповідати вам не треба. Я певен, що ви встигли вже надивитися досить фільмів із такими погонями. Отже можете легко собі уявити й без моєї розповіді. Річ це, безперечно, захоплююча — для тих, хто дивиться. А для тих, хто сидить у машині, яку переслідують, то річ страшна й небезпечна.

Водій був білий, як мрець, руки його гарячково вчепились у кермо і дрібно тремтіли — чи то од вібрації, чи то від страху.

— Та жми, не бійся! Аварійної ситуації вони не створюватимуть. Вони ж гуманісти — знають, що в нас на борту малявки. Отже давай родео! Га-га-га! — він зареготав так, як регочуть пірати у мультфільмах. — Люблю гострі моменти!

— Тобі це атракціон! — процідив крізь зуби водій. — Ти хлопець ризиковий. А в мене сім'я...

— Сім'я й без тебе проживе! — знову зареготав Шипуля. — Слава Богу, має на що.

— Бодай тобі поприщило на язиці! — сердито процідив водій. Стрілка спідометра вже тремтіла на цифрі "сто сорок".

— Ну жми, жми! Ще трохи — і ми будемо у зоні фазенди... О! Уже!.. Викликаю шефа! — Шипуля вільною рукою натиснув на мобільному кнопку, увімкнувся гучний зв'язок, тож хлопці чули всю розмову.

— Алло, шеф! Нам сіли на хвіст. Ми щойно проскочили сто двадцять сьомий кілометр.

Крізь шарудіння долинуло:

— Хвоста можу одрізати тільки на сто дев'ятому. Через сім хвилин. Постарайтесь одірватися хоча б метрів на п'ятсот.

— Тобі ясно? — спитав Шипуля водія. — Газуй!

Женя й Вітасик із тривогою дивилися на жигулівський годинник. Сім хвилин минали...

Вони ще здалеку помітили, як на шосе з ґрунтової дороги виїхала вантажна машина. Вона їхала назустріч зигзагами, вихляючи з боку в бік. Так їздять тільки шофери у нетверезому стані.

Уникаючи зіткнення, "Жигулі" трохи не вискочили на узбіччя. Проскочили. І в ту ж мить вантажна машина спинилася, ставши поперек шосе.

Вони ще встигли почути, як дико завищали гальма.

Але чи сталася аварія, чи ні — вони вже не бачили, бо шосе звертало ліворуч.

— Спасибі, шеф! — радісно вигукнув Шипуля. З телефону почулося насмішкувате:

— За спасибі працюють лише монашки з товариства "Милосердя".

— Про що мова, шеф! Все буде оплачено! — знову вигукнув Шипуля.

— Клієнта везете? — почулося з телефону.

— Ні, шеф... — зітхнув Шипуля.

— Ви що — жартуєте? Кому тоді потрібні ваші танці?! — роздратовано залунало з того кінця. — Так сталося... Нічого не можна було зробити. Ми навіть кинули більмуватого на станції, бо почалася погоня.

— Не розумію.

— Ми захопили хлопців. Вони самі вискочили на нас.

— Яких хлопців?

— Отого Женю Киселя. І його товариша.

— А-а... Ну, це добре. Тепер це нам згодиться. Тільки на фазенду не потикайтесь. Їдьте до дідуса. Я надвечір туди приїду. Все!

Зв'язок розірвався. Шипуля був у доброму гуморі.

— Ну як? Га? Жижки трусилися? Га-га-га! — заливисто реготав він. — Як ми хвоста обрубали?! — радів так, наче то він сам усе зробив.

Водій похмуро мовчав.

Машина довго петляла по якихось сільських ґрунтових дорогах, поки знову не вискочила на безлюдне шосе з квадратних бетонних блоків.

— Ну, досить вам пейзажі роздивлятися. Лягайте! Ти вперед — голову в коліна! — Шипуля силою пригнув Вітасикову голову до колін. — А ти сюди — вбік! — притис Женю до сидіння. І не дивитися у вікно! Бо мішки на голови понадіваю.

Женя згадав, як йому зав'язували очі, і зрозумів, що опиратися — марна праця.

— Доведеться вам, пацани, пожити трохи у дідуса в сараї. Якщо взагалі жити хочете. Думайте над листами, які напишете батькам. Слова підбирайте. Щоб за душу брало! Сльозу вишибало! Га-га-га! — Шипуля знову противно зареготав. — Від цих листів залежатиме ваше життя і наші інтереси.

Женя був у відчаї. Це він, він винен у всьому! Ну, нащо кинувся тікати від того юнака, що підсів до них? І Вітасика підбив. Там його чекають батьки. Радіють, що він нарешті знайшовся. А через його, Женину, дурість не дочекаються. Тепер, може, й зовсім...

Женя підхопився:

— Пустіть Вітасика! Пустіть! Мене везіть, а його відпустіть! Ви ж хотіли. Його батьки там чекають, він пропав був.

Для Шипулі це було так несподівано, що він не одразу зреагував. І лише тоді, як Женя все це вигукнув, він знову притиснув його до сидіння — Лежи! Ну! "Відпустіть"! Розумник який! Уже пізно. Хочеш, щоб тепер ми пропали?... Почекають батьки. Он уже ми приїхали.

Машина під'їжджала лісовою дорогою до якогось хутора на галявині, мабуть, лісництва.

— Щось дідуса не видно. Він завжди у цей час біля вуликів порається, — стурбовано сказав водій.

— Та чого ти нервуєш? Підгрібай. Ох уже ці перелякані старички!

— Піди перевір, — буркотнув водій, зупиняючи "Жигулі" метрів за п'ятдесят від лісництва.

— Та нема ж шухеру, чого ти, — роздратовано сказав Шипуля, але з машини виліз. Хлопці вже підвелися й дивилися, як Шипуля, озираючись на всі боки, іде до будинку. От він уже прочинив хвіртку, зайшов на подвір'я, гукає:

— Діду! Де ви там?

Це сталося так раптово, що хлопці аж здригнулися. Знизу, з трави, зметнулися вгору великі рибальські сіті, накрили Шипулю, і він, падаючи, забився в них, як велетенська дивовижна риба. Кілька чоловіків у цивільному і двоє міліціонерів одночасно вискочили з різних боків — із-за повітки, з-за будинку, з-за копиці сіна — і кинулися до машини.

— У, чорт! — лайнувся водій, та зрушити машину з місця не встиг.

Женя обхопив його руками ззаду, затуляючи очі, й гукнув Вітасику:

— Ключ!

І коли водій зметнув догори руки, щоб вивільнитися від Жениних обіймів, Вітасик висмикнув ключа.

"Жигулі" вже оточили зусібіч.

Першим, хто зазирнув у машину, був капітан Горбатюк.

— Живі? Здорові? — він полегшено зітхнув.

— Мало того, що живі-здорові, — просто геройські хлопці! — вигукнув вусатий міліціонер. — Діяли, як справжні оперативники.

— Молодці! Молодці! — тільки й сказав капітан.

Що може бути приємніше для хлоп'ячого серця — коли кажуть, що ти герой, а ти справді зробив щось таке, що не кожного дня роблять навіть найвідчайдушніші хлопці.

Розділ XXII

Два капітани об'єднуються. Був пізній вечір наступного дня

Два капітани знову сиділи на балконі свого дванадцятого поверху, дивилися на вогні міста і гомоніли.

Власне, говорив переважно капітан Горбатюк, а капітан Попенко слухав, іноді щось питав, а іноді вставляв кілька слів.

— Ти собі не уявляєш, як я хвилювався за хлопців! Спершу несподівано зник Женя. І Костя Барановський, "сьомий", що його опікав. А я ж обіцяв батькам абсолютну безпеку. Ну, думаю, біда. Але потім Костя подзвонив. З Хрястова. "Хлопці зустрілися, сидять на вокзалі, чекають електричку, я з них очей не зводжу". Ну, порядок!.. Трохи заспокоївся. Виїжджаю разом із групою у лісництво, до "дідуся"...

— А хто тебе вивів на "дідуся"? — спитав Попенко.

— Уяви собі, родич Граціанського. Дід Гогоня. Чесний, хороший чоловік, фронтовик, інвалід. Той "дідусь" до Граціанського з якимось дядечком вранці приїздив. Дід Гогоня його побачив, пізнав. І до дільничного: "Треба, каже, Борку рятувати, загине. Я того, каже, "дідуся" ще з війни знаю, він мене забув, а я його ні. То страшний чоловік, був зрадником, поліцаєм. Тепер у Вовчому бору лісникує, на відлюдді. Я думав, він тихо сидить, доживає, а він, бачте... Раз він у цьому ділі замішаний, діло криваве". А ще підштовхнуло діда й те, що Граціанські свого сина у льох замкнули. Щоб не виказав їх. Обурився дід. "Раз вони так, то і я мовчати не буду!"

Ну, а вже "дідусь" виявився наскільки підлим, настільки й слабодухим. Коли йому нагадали про його військові подвиги, сам усе виклав. Про їхню "організацію". Керував нею "шеф" — Олександр Васильович Ригоренко, він же Лисовин, він же Золотаревський, він же Тарасюк, старий рецидивіст, "зłodій у законі", дванадцять разів судимий за шахрайство, крадіжки, бандитизм. В "організації" було кілька колишніх спортсменів, на чолі з Шипулею. Спочатку "організація" займалася рекетом — примушувала платити данину працівників торгівлі, далі взялася до рейдерства — захоплювала чужу власність, прибирала до рук маленькі фірми. До речі, "шефа" ми взяли в той же вечір, знову ж таки завдяки хлопцям, Жені та Вітасику.

— Яким це чином? — спитав капітан Попенко.

— Засідку ми зробили тому, що "дідусь" сказав, начебто сьогодні мусять привезти якихось "клієнтів". Там у нього на хуторі у підвалі що тільки не робили з "клієнтами" рейдери, щоб примусити їх віддати майно. Страшна річ!..

Затримавши Шипулю та водія, ми гадали, що на цьому й кінець. Хотіли вже їхати. Аж тут хлопці кажуть: "Увечері сюди мусить прибути й шеф. Ми самі чули, як він по мобілці говорив". У них там оснащення не гірше, як у заокеанських мафіозі: і японська техніка, і машини, і озброєння. Будь здоров!

— Ну, ми, звичайно, хлопців негайно відправили під охороною у місто, додому, а самі залишилися чекати "дона Ригоренка".

— Обійшлося хоч без стрілянини?

— Уяви собі — без. Двох охоронців "шефа" накрили так само сіткою, як і Шипулю. А "самого" взяли спокійно в машині. Він навіть не намагався втекти, зрозумів, що програв.

— Ну, а Граціанські?

— Сьогодні вранці прибули признаватися. Самі. Мабуть, через те, що син у них пропав, утік.

— Куди?

— Мий самі спершу не знали. Але вдень поїхали на "фазенду" Ригоренка робити обшук. Пам'ятаєш, був колись серіал "Рабиня Ізаура", то Ригоренко й досі свій маєток "фазендою" називає... І ти знаєш, там у підвалі несподівано знайшли Вітасика Граціанського. Знесиленого, ледь живого від страху й переживань. Каже, що його викрали й три дні тримали під замком.

— Що ж, цілком імовірно.

— Я б теж так подумав, якби...

— Що?

— ...якби Граціанські не запевняли, що син зник тільки вчора.

— Може, хлопець перебільшує. Коли сидиш під замком, час тягнеться так повільно... Здається, що минув цілий день, а минуло всього три години. Тим більше коли тебе викрадено і в тебе такий стан.

— Стан справді дивний. Бо Граціанські запевняють, що їхній Вітасик утік із села. І дід Гогоня про це говорив — що він навіть випустив хлопця з льоху, допоміг утекти. А юний Граціанський твердить, що в селі зовсім не був, що його викрали одразу після школи, в суботу.

— Що?

— От-от. І якби ж не ще одне "якби"...

— Яке?

— Якби не розповідь Вітасика Дорошенка... — Ану-ну! Що він розказує? Куди він зник? Де він був?

— Він говорить, що сам несподівано перетворився на Вітасика Граціанського.

— Що-о?!

— Тобто прийняв його подобу.

— Як це?

— А отак. Почув таємничий голос за спиною... Пам'ятаєш, я тобі говорив... І той голос йому запропонував...

— Нісенітниця! Казки! Містика!

— З точки зору формальної логіки і здорового глузду, звичайно, повірити в це важко...

— Неможливо повірити! Бо це неймовірно! Бувають речі ймовірні і речі неймовірні! Це — річ неймовірна!

— Багато у житті неймовірних речей, які, як не дивно, реально існують.

— Знову ти за своє!

— Твоя версія?

— Моя версія — твої хлопці фантазери і авантюристи. Такі характери бувають — це науково доведений факт. Вигадують і самі вірять у свої вигадки. І так переконливо доводять, що тільки вуха розвішуй. Ну, гаразд, облишмо цю фантастику. Скажи мені краще, як це кришталево чистий, поза всякими підозрами Борис Борисович Граціанський так ганебно вталапався у той бруд?

— Усе почалося з малого. Один раз дозволив, щоб його дружині зробили цінний подарунок на іменини. Потім сам не відмовився від подарунка. Потім іще, ще... І почав брати хабарі, "відкати", відмивати гроші. Через його ж руки тече готівка. Не останню роль зіграв також брат його дружини Здоровега, через якого ділки налагоджували зв'язок з Граціанським.

— А як його здоров'я, до речі?

— У сорочці народився. Житиме. Тільки не на волі.

— А чого все-таки Борис Борисович зірвався і поїхав до матері відкопувати гроші?

— Знову ж таки родич Здоровега. Повідомив, що треба негайно зібрати велику суму, щоб начебто відкупитися від слідчого, який зібрав докази проти Граціанського. Але то була пастка, розставлена "доном Ригоренком". Вони хотіли вислідити, де ховає готівку Граціанський. І це їм удалося. Вони вірно розрахували. Дізналися адресу матері та влаштували там засідку.

— Значить, Здоровега був у них на гачку? І "заклав" родича? — Авжеж. А потім вони вирішили його прибрати. Коли заволоділи грішми Граціанського. Щоб не навів на слід. Причому руками неповнолітнього. Провести цю операцію чисто ми їм перешкодили. Знову ж таки завдяки Жені, який навів нас на Шипулю. І ми почали за ними стежити...

— Ну, Здоровегу і Граціанського я в тебе, мабуть, заберу. Вони проходилимуть по моїй парафії.

— Забирай. Хоча доведеться нам працювати в контактї.

— Авжеж. І розкрадачі, і вбивці тепер в одній компанії.

Капітан Попенко на хвилину замислився, дивлячись на пригасаючі вже вогні майже нічного міста. Потім запитав:

— А чого все-таки Шипуля зазірав у бінокль до квартири Граціанських? Адже він чудово знав, що Граціанські поїхали у село. Шипуліні "самбісти" уже ж були там.

— По-моєму, ці злодюги, крім усього, збиралися попросту ще й обчистити квартиру Граціанських, користуючись їхньою відсутністю. Було що взяти. І Шипуля приглядався, розвідував, як би відключити сигналізацію.

— А для чого було викрадати Женю?

— По-перше, щоб залякати. Щоб не плутався під ногами. По-друге, їх справді цікавило, чи під підозрою в нас Граціанський. Від цього залежало їхнє до нього ставлення. Якщо під підозрою і його от-от заарештують — це одне, можна з ним не церемонитися. Якщо ні — то інша справа: його можна залякувати, шантажувати, вимагати, щоб він працював на "організацію".

— Той "дон Ригоренко" не дурний чоловік. Тому й небезпечний.

Вони трохи помовчали.

Потім капітан Горбатюк зітхнув і сказав:

— Одного лише ніяк не можу збагнути.

— Чого?

— Що ж то був за таємничий голос за спиною? Я ж його сам чув. На власні вуха.

— Знову ти! Ну, як хлопчисько! Кажу ж тобі — звичайнісінькі слухові галюцинації. Під впливом розповідей отого твого Жені. Дуже ти вразливий. А тут іще нервував, спав погано...

— Ні... ні... не в цьому справа... Дуже ти просто все пояснюєш, — капітан Горбатюк похитав головою. — Ех! Якби все незбагненне пояснювалося так просто...

— Тобі не в карному розшуку працювати, а у театрі юного глядача. Режисером. П'єси-казки ставити...

Капітан Горбатюк тільки махнув рукою.

Розділ останній

Землетрус у школі. Козак усміхається. "Все добре, що добре закінчується!"

У той час, коли два капітани гомоніли на балконі, Женя Кисіль лежав у ліжку і ніяк не міг заснути. Та й хіба можна було спокійно заснути після такого дня?

У школі був сьогодні невеличкий землетрус. Якби сейсмічна станція поставила у коридорах свої вимірювальні прилади, вони напевне зареєстрували б поштовхи силою два-три бали, не менше. На перервах робилося таке тупотіння, що дзвеніли шибки і падав на підлогу скелет у

кабінеті анатомії. Вся школа бігла з усіх поверхів, з усіх класів на третій до шостого "Б" — подивитися на Вітасика Дорошенка та Женю Киселя.

По-перше, тому що Вітасик нарешті знайшовся.

По-друге, ходили якісь дивовижні чутки про його неймовірне перетворення.

По-третє, всі вже знали, що сьогодні вранці директорів Регіні Ігнатіївни дзвонив по телефону капітан Горбатюк і сказав, що порушує клопотання перед Міністерством Внутрішніх Справ про нагородження учнів шостого "Б" класу Віталія Дорошенка та Євгена Киселя цінними подарунками "За мужність і кмітливість, виявлену під час знешкодження і затримки небезпечної групи організованих злочинців". Так і було сказано. Дослівно. Секретарка директорки Стелла чула це на власні вуха. Двері кабінету були прочинені, і Регіна Ігнатіївна голосно повторила ці слова капітана Горбатюка.

Ну, а вже про однокласників з шостого "Б" і говорити годі.

Хлопці заздро гикали, дівчатка не давали їм проходу.

— Ах, які умнички-розумнички! — вигукувала староста Оксана Фіцелович.

— У шостому "А" всі тепер луснуть від горя, що в них нема таких, — казав Вова Сорока.

— Утерли ми їм носа, — казав Шурик Дармовис.

А Милочка Петриківська, красуня і принцеса Милочка, яка ніколи не вдостоювала їх привітним поглядом, а дивилася завжди зверхньо та презирливо, тепер позирала на них так, як ніколи не позирала на Граціанського. Навіть коли слухала його плеєр.

— І чого тільки я, дурень, йому заздри́в?.. — шепнув Вітасик Жені. — Отож-бо! — усміхнувся Женя.

Хтозна, що згадав при цьому Вітасик Дорошенко: чи те, як гримала на нього "мама" Елеонора Іванівна, чи те, як дав йому ляпаса "тато" Борис Борисович, чи те, як стояв "тато" голий у ямі, тримаючи в руках брудний "скарб", а злочинці з панчохами на обличчях у нього той скарб видирали, чи — як замкнули батьки рідного синочка у погребі...

Хтозна...

Було що згадувати.

Ні! Не заздри́в Вітасик Граціанському. Анітрішечки! Навпаки.

Було йому щиро Граціанського жаль.

І він сказав про це Жені. І Женя з ним погодився.

Граціанський у школу не ходив. Його взагалі не було в місті. Приїхали баба Манефа і дід Гогоня й забрали його в село. І може, він там поки що й залишиться. Навіть вчитиметься там. Хтозна...

Й от Женя лежить і не спить. Міркує.

А що справді було усі ці дні з Вітасиком Граціанським? Невже його справді викрали після школи і завезли на "фазенду"?

Цілком можливо.

Капітан Горбатюк каже, що злочинці полювали на гроші Граціанського, то, звичайно, вони могли викрасти його сина.

А чи правду каже його друг Вітасик Дорошенко про своє чарівне перетворення? Бо він же фантазер, вигадувати мастак.

Може, він просто втік із дому, на зло йому, Жені, щоб довести, що він таки здатний на щось путнє. І ночував у Хрястові у дядька Мирона, сторожа бази відпочинку. Женя ж йому тоді так і сказав: "Невже ти здатний тільки заздрити, а сам ні на що путнє не годен?" І він образився і втік, щоб довести... І таки довів!..

Женя глянув на картину, що висіла на стіні проти ліжка. Картина була освітлена місячним сяйвом.

І раптом козак Мамай на картині знову усміхнувся і підморгнув Жені.

І таємничий голос бадьоро проказав:

— Усе добре, що добре закінчується!

І зацокотіли, віддаляючись, копита...

А може, це Жені наснилося?.. Бо наступної миті він уже спав...

* * *

Оце все, дорогі друзі, що я вам хотів розказати. Я дуже люблю правду, але в житті так багато таємничого, загадкового і незбагненного, що навіть наймудріші вчені на чолі з президентом Академії наук поки що не можуть дати відповіді на всі запитання.

Недарма ж учені зацікавилися проблемами енергоінформаційного обміну в природі, в Україні створене "Українське феноменологічне товариство", щороку проводяться конференції. Формується нова наука — феноменологія.

Отже, вся надія на вас. Виростаєте, ставайте вченими і рухайте ту науку вперед.

Може, тоді справа проясниться.

Бо тільки-но я написав ці слова, як почув таємничий голос за спиною:

— Правильно!

І зацокотіли, зацокотіли, віддаляючись, копита.

Цок-цок!

Цок-цок!

Цок-цок-цок!..

Ципа зникає вдруге